

**Kriminaalpoliitika uuringud**  
**14**

## **KURITEOOHVRITE UURING 2009**

Tallinn 2010

**Koostajad:** Andri Ahven, Kutt Kommel (statistikaamet), Anna Markina, Triin Rannama (politsei- ja piirivalveamet), Jako Salla, Laidi Surva, Mari-Liis Sööt, Kaire Tamm, Kristel Tuisk (statistikaamet), Kärt Vajakas

**Toimetaja:** Jako Salla

**Keeletoimetaja:** Kalev Lattik

**Kujundus ja küljendus:** OÜ Dada AD

**Tõlge:** Ad Rem Tõlkebüroo OÜ

**Väljaandja:**

Justiitsministeerium

Tõnismägi 5a

15191 Tallinn

Telefon: 6 208 100

Faks: 6 208 109

e-post: [info@just.ee](mailto:info@just.ee)

Justiitsministeeriumi koduleht: [www.just.ee](http://www.just.ee)

Ohvriuuringu koduleht: [www.just.ee/ovu](http://www.just.ee/ovu)

ISSN 1736-2377

ISBN 978-9985-9845-8-1

Kõik käesolevas materjalis esitatu on kaitstud autoriõigusega, mis kuulub justiitsministeeriumile. Väljaande tsiteerimine või refereerimine on lubatud üksnes juhul, kui viidatakse materjali autoritele. Justiitsministeeriumi kirjaliku nõusolekuta ei tohi väljaannet ega selle osi mingil viisil publitseerida.

## SISUKORD

<b>SISSEJUHATUS</b> .....	5
<b>1. KURITEOOHVRITE UURINGU KOKKUVÕTE</b> .....	6
<b>2. METOODIKA</b> .....	9
2.1. Valim ja küsitlus .....	9
2.2. Ohvriuuritud Eestis .....	10
2.3. 2009. aasta ohvriuuritud kasutatud küsimustik .....	12
2.4. Kuritegevuse taset kajastavad näitajad .....	13
2.5. Eesti ohvriuuritud tulemuste võrreldavus välisriikidega .....	14
2.6. Piirkonna mõiste .....	15
<b>3. OHVRIKS LANGEMISE ÜLDTASE</b> .....	16
3.1. Võrdlus välisriikidega .....	16
3.2. Korduv ohvristumine .....	19
3.3. Ohvrite iseloomustus .....	20
3.3.1. Leibkonna sisetulek ja hinnang toimetulekule .....	21
3.3.2. Rahvus .....	22
3.3.3. Sugu ja vanus .....	22
3.4. Rahvusvaheline analüüs sotsiaal-demograafiliste tunnuste mõju kohta .....	23
<b>4. VARAVASTANE KURITEGEVUS JA RÖÖVIMISED</b> .....	24
4.1. Ohvrite iseloomustus .....	25
4.1.1. Kuritegevuse piirkondlikud erinevused .....	25
4.1.2. Leibkonna sisetulek ja hinnang toimetulekule .....	26
4.1.3. Rahvus .....	26
4.1.4. Sugu ja vanus .....	27
4.1.5. Ohvriks langemine ja turvalisus .....	28
4.2. Varavastaste kuritegude liigid .....	28
4.2.1. Autoga seotud kuriteod .....	28
4.2.2. Mootorratta-, motorrolleri- ja mopeedivargus .....	32
4.2.3. Jalgrattavargus .....	32
4.2.4. Vargus ja varguskatse kodust .....	33
4.2.5. Vargus suvilast, maakodust ja aiamaalt .....	34
4.2.6. Vargus garaazist, kuurist või varjualusest .....	35
4.2.7. Isiklike asjade vargus .....	36
4.3. Röövimine .....	37
<b>5. VÄGIVALD JA OHVRID</b> .....	40
5.1. Kallaletung ja ähvardus .....	41
5.1.1. Ohvrite iseloomustus .....	42
5.1.2. Viimane vägivallajuhtum .....	46
5.1.3. Juhtumite iseloomustus .....	47
5.1.4. Seosed üldise turvalisusega .....	48
5.1.5. Vägivald geograafilises jaotuses .....	48
5.2. Seksuaalne ahistamine .....	50

<b>6. PETTUSED JA KORRUPTSIOON</b> .....	53
6.1. Pettused .....	53
6.2. Korruptsioon .....	58
<b>7. KURITEGUDEST TEATAMINE JA RAHULOLU POLITSEIGA</b> .....	62
7.1. Kuritegudest teatamine .....	62
7.1.1. Kuriteoliikide võrdlus .....	64
7.1.2. Mitteteatamise põhjused .....	66
7.2. Rahulolu politsei tegevusega .....	67
7.2.1. Rahulolematuse põhjused .....	68
7.3. Elanike hinnang politseile .....	69
<b>8. SUHTUMINE KARISTUSTESSE</b> .....	76
<b>9. KURITEGEVUSHIRM, TURVALISUS NING TURVAMEETMED</b> .....	81
9.1. Kuritegevushirm .....	81
9.1.1. Rahvusvaheline võrdlus ja riigisisese erinevused .....	82
9.1.2. Erinevused rühmiti .....	84
9.1.3. Muud võimalikud kuritegevushirmu mõjutavad faktorid .....	86
9.2. Hinnangud elukoha turvalisusele .....	87
9.3. Kodused turvameetmed .....	88
9.3.1. Naabrivalve .....	92
9.3.2. Koduse vara kindlustamine .....	93
9.3.3. Relv kodu kaitseks .....	93
<b>10. KOKKUPUUTED NARKOMAANIAGA</b> .....	95
10.1. Narkoprobleemid vastaja elukohas .....	96
10.2. Narkootikumide pakkumine vastajaile .....	98
10.3. Narkootikumide tarvitamine vastaja tuttavate seas .....	100
<b>11. OHVRIKS LANGEMINE JA TURVALISUS NOORTE SEAS</b> .....	101
11.1. Isiklike asjade vargused .....	102
11.2. Vägivallakuriteod .....	104
11.2.1. Vägivallajuhtumite iseloomustus .....	105
11.2.2. Seksuaalne ahistamine .....	106
11.3. Kokkupuuted narkootikumidega .....	107
11.3.1. Narkootikumide pakkumine .....	107
11.3.2. Narkootikumide tarvitamine .....	108
11.4. Turvalisus .....	109
<b>SUMMARY</b> .....	112
<b>12. SUMMARY OF CRIME VICTIM SURVEY</b> .....	115
<b>Lisa 1.</b> Küsitletute arv vanuse, soo ja rahvuse järgi .....	118
<b>Lisa 2.</b> Üldkogumi ja valimi suurus piirkonna, soo ja vanusrühma järgi ning kaasamistõenäosus .....	120
<b>Lisa 3.</b> Uuringu andmete rahvusvaheline võrreldavus: kuriteoliigid ning koondnäitajad, mille puhul on võimalik Eesti andmete võrdlemine rahvusvaheliste näitajatega .....	121
<b>Lisa 4.</b> Uuringus kasutatud kuriteoliigid ning jaotumine koondnimetajate alla .....	122

## SISSEJUHATUS

Käesolev uuring on järjekorras viies ohvriuring Eestis. Kuigi uuringu korraldajad ning läbiviimise regulaarsus on läbi aastate varieerunud, on ohvri perspektiivi analüüsimine leidnud Eestis läbiviidavate kriminoloogiliste uuringute seas kindla koha. Eelmine uuring, Rahvusvaheline kuriteoohvrite uuring Eestis 2004 (Saar jt 2005), oli kriminaalpoliitika uuringute sarja avaväljaandeks.

Ohvriuringute läbiviimine on eriti oluline kriminaalpoliitika kontekstis, kuna see pakub kuritegevuse kohta alternatiivse, sotsioloogilise vaate. Õiguskaitseasutuste poolt kogutava statistika kõrval on selle uuringutüübi peamised eelised järgnevad:

- ohvriuring võimaldab hinnata kui suur osa masskuritegedest jääb ametlikust statistikast välja;
- uuring annab parema pildi kuriteoohvritest (sotsiaaldemograafilised ja majanduslikud näitajad);
- isaks kasutatakse uuringus ka näitajaid näiteks kuritegevusehirmu ning elanike turvatunde kohta, mis on olulised nii kriminaalpoliitika kavandamisel ning hindamisel;
- tulemuste võrreldavus on hea nii rahvusvahelises kui ajalisel mõõtmel.

Käesolev uuring oli eriline seetõttu, et kui varasemalt on küsitlustöö viinud läbi uuringufirmad ning küsitletute arv on olnud 1000-1700 respondenti, siis sel korral viis uuringu läbi statistikaamet<sup>1</sup> ning küsitletuid oli üle 4000. Uuringu küsimustikus oli ka eraldi lähisühtevägivalda puudutav osa, mille analüüsi tulemused avalikustab sotsiaalministeerium.

Kuna käesolevat uuringut, erinevalt eelnevast, ei viidud läbi samaaegselt teiste riikidega, siis pärinevad viimased võrreldavad andmed aastatest 2003-2004. Olukord muutub paremaks ilmselt paari aasta jooksul, kuna Eurostat plaanib 2010. aasta seisuga viia liikmesriikides läbi ühtse turvalisuse uuringu aastal 2013. Sama küsitlus saab olema ka aluseks järgmisele Eesti ohvriuringule, mis eeldatavalt peaks valmima aastal 2015.

Olukord kuritegevuses võib aga muutuda kiiresti ning 4-5 aastased intervallid tekitavad kuritegevuse olukorra hindamisel liiga suure vahe. 2010. aastal riigikogu poolt vastuvõetud kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018 viitavad vajadusele kasutada kriminaalpoliitika tulemuslikkuse hindamiseks iga-aastaselt kogutavaid ohvrikslangemise andmeid. Sellest lähtuvalt hakkabki Justiitsministeerium alates 2011. aastast ohvrikslangemist iseloomustavaid põhiandmeid koguma ja avalikustama.

Uuringu autorid loodavad, et kuriteoohvrite uuring aitab kaasa ratsionaalse arutelu levikule nii kuritegevuse kui kriminaalpoliitika osas.

Head lugemist ja kaasamõtlemist!

<sup>1</sup> Statistikaamet kasutas Turvalisuse uuringu nimetust.

## 1. KURITEOHRVITE UURINGU KOKKUVÕTE

1. **Kuriteoohvrite uuring viidi Eestis läbi viiendat korda.** Elanikkonna küsitluse viis statistikaamet läbi 2008. aasta lõpus ja 2009. aasta esimesel poolaastal. Küsitleti enam kui 4000 inimest. Üldkogum moodustus elanikest vanuses 15-74.
2. **Vähenenud on nii kuritegude kui kuriteoohvrite arv.** 2008. aastal langes mõne kuriteo ohvriks 26% elanikest, 1999. aastal oli ohvreid 33%. 100 küsitletu kohta pandi toime 42 kuritegu, 1999. aastal 72 kuritegu. Rahvusvahelises võrdluses ületab aasta jooksul kuriteo ohvriks langenud elanike osakaal Eestis teiste riikide keskmist näitajat ning on lähedane Taanile ning Šveitsile.
3. **Ohvrite arv vähenenud kõigi varavastaste kuritegude puhul.** Kõige sagedasemad on sõidukitega seotud vargused: vargus autost ja autovandalism. Juhtumid, kus autost midagi varastatakse, on Eestis võrreldes teiste riikidega märksa sagedasemad. Eesti siseselt puutuvad nii erinevat tüüpi varguste kui röövimistega kõige enam kokku Virumaa inimesed.
4. **Kallaletungi ohvrite arv on võrreldes eelmise uuringuga kasvanud.** Kallaletungi ohvriks langes 12 kuuga 2,4% ning ähvarduse ohvriks 2,1% elanikest. Nende näitajatega on Eesti Euroopa keskmike hulgas. Vägivallaohvrite hulgas on naisi veidi enam kui mehi; naised puutuvad vägivalla enam kokku kodus, mehed väljaspool kodu. Esmakordselt puutusid eestlased vägivallaga enam kokku kui muudest rahvustest elanikud.
5. **Vägivallaohvrid ei pöördu enamasti politsei ega arsti poole.** Ohver või keegi teine tema soovil teavitas politseid 17% vägivallajuhtumitest. Tervishoiutöötaja poole pöördus 30% ohvritest, sealhulgas naistest 40% ning meestest 15%.
6. **Seksuaalse ahistamisega puutub aastas kokku peaaegu iga kahekümmes inimene.** Füüsilise ahistamisega oli 2008. aastal kokkupuuteid kahel protsendil elanikest, mittefüüsilise ahistamisega kokkupuutunud oli 3,6%. Kõige suurem risk ahistamise ohvriks langeda on noortel mitte-eestlastest naistel. Rahvuste lõikes ühtlustuvad näitajad alates 30ndatest eluaastatest.
7. **Tarbijapettustega kokkupuutunud osakaal on märgatavalt vähenenud.** Kauba või teenuse kvaliteedi või kogusega sai 2008. aastal petta 18% elanikest, seniste uuringute järgi oli pettasaanuid kõige enam 2000. aastal – 39%. Kõige enam langetakse pettuse ohvriks poodidest ja teistest müügikohtadest kaupa ostes, vähem on ohvreid näiteks e-kaubanduses ning ehitus- ja remonttöodel. Rahvusvahelises võrdluses on Eesti tarbijaturvalisuse poolest üks nõrgemaid riike.
8. **Elanike kokkupuuted altkäemaksu küsimisega on märgatavalt vähenenud.** Vaid 0,5% inimestest (17 vastajat) märkis, et neilt on piirivalvur, politseinik, tollitöötaja või mõni muu ametnik viimase aasta jooksul altkäemaksu küsinud. Ise on küsitluse järgi valmis mõnele ametnikule altkäemaksu pakkuma 5% elanikest. Altkäemaksu maksaksid pigem nooremad inimesed ja mitte-eestlased.
9. **Politseile teatatakse kuritegudest vähem.** 61% kuriteoohvritest jättis politseile toimunust teada andmata. Võrreldes eelmise uuringuga vähenes teatamine

vargustest, mis olid toime pandud autodest ja eluruumidest. Eesti inimesed pöörduvad politsei poole võrreldes teiste riikidega harvemini, näiteks Austrias teatatakse politseile 70% juhtumitest. Eestis teatavad politseile kuritegudest teistega võrreldes vähem Virumaa inimesed. Rahvusvahelises võrdluses on väiksem ka Eesti inimeste usk sellesse, et politsei kuriteo lahendamiseks midagi teeb.

- 10. Märkimisväärselt on kasvanud rahulolu politsei tegevusega vägivaldajuhtumite lahendamisel.** Samuti on elanike muidu madal rahulolu politseiga kasvanud näiteks isiklike esemete varguste, autovarguste ja autovandalismi juhtumite puhul. Peamiseks rahulolematuse põhjuseks on politsei suutmatust leida varastatud või röövitud esemeid.
- 11. Enamik inimesi arvab, et politsei suudab avalikku korda tagada küllalt või väga hästi.** Sellisel arvamusel oli 2009. aastal 63% elanikest, samas jäi see näitaja alla rahvusvahelisele keskmisele ning on märgatavalt madalam ka näiteks Soome tulemusest, kus politsei tegevust hindas heaks 89% elanikest. Elanike hinnangud politsei professionaalsele tasemele on aasta-aastalt kasvanud: kui 2003. aastal pidas politsei professionaalset taset pigem heaks 17%, siis 2009. aastal juba 69%.
- 12. Suhtumine karistustesse püsib stabiilne.** 21-aastasele televiisori varastanud mehele, kes on murdvarguse eest teist korda süüdi tunnistatud, määraks 57% elanikest karistuseks üldkasuliku töö, vanglakaristuse määraks 23% elanikest. Vanglakaristuse pooldajate seas oli enam linnaelanikke ja mitte-estlasi. Samuti soovivad karmimaid karistusi need, kes on langenud ise mõne kuriteo ohvriks, kes tunnevad end kodukohas ebakindlalt ning kes pole politsei tegevusega rahul.
- 13. Elanike hirm kuritegevuse ees väheneb.** Üksi pimedal tänaval käies tunneb end oma kodukandis täiesti või üsna julgelt 72% Eesti elanikest. Võrreldes 2000. aastaga, kui Eesti inimeste kuritegevushirm oli teiste riikidega võrreldes kõige suurem, on Eesti jõudnud keskmike sekka. Kõige ebatavalisemalt tunnevad end Kohtla-Järve elanikud.
- 14. Koduse vara kaitseks kasutatakse üha enam turvameetmeid.** Ühtegi turvameedet ei kasutanud 2009. aastal 30% leibkondadest, samas 1995. aastal oli selliseid leibkondi kaks korda enam: 59%. Kõige rohkem on suurenenud turvalukude kasutamine, samuti piirdeaedade rajamine vara kaitseks. Varasemast vähem kasutatakse aga akna- ja uksetrelle.
- 15. Narkoprobleemidega kokkupuutunute osakaal on vähenenud.** Kui 2004. aastal puutus 10% elanikest narkoprobleemidega sageli kokku, siis 2009. aastal oli selliseid elanikke 6%. Seejuures on peaaegu samaks jäänud narkootikumide pakkumisega kokkupuutunute ja selliste elanike osakaal, kellel on narkootikumide tarvitavaid tuttavaid. Märksa enam puutuvad narkoprobleemiga kokku linnaelanikud ja mitte-estlased. Iga viies Eesti elanik teab või tunneb kedagi, kes kasutab või on kasutanud narkootikume.
- 16. Noortel on enam kokkupuuteid vägivaldaga ning vähem vargustega.** Võrreldes eelmise uuringuga kasvas vägivalda ohvriks langenud 16-26-aastaste noorte osakaal 8-lt protsendilt 9,4 protsendini. Füüsilise seksuaalse ahistamisega kokkupuutunud oli 5%. Samas isiklike asjade ohvriks langes 2008. aastal kokku kaks korda vähem noori kui 2003. aastal (2003: 10,7%; 2008: 5%).

## Uuringu põhinäitajad

Tabel 1. Uuringu põhinäitajad

		1992	1994	1999	2003	2008
Üldtase	Kokku - vähemalt ühe kuriteo ohvrid			33%	32%	26%
	Kuritegude arv 100 küsitletu kohta (võrreldavad liigid)			72	59	42
Kuriteod vara vastu	Vargus kokku					22,0%
	Autovargus	0,7%	1,6%	0,9%	0,7%	0,4%
	ainult omanikud/kasutajad	1,5%	2,7%	1,5%	1,1%	0,6%
	Vargus autost	7,3%	7,0%	9,2%	7,4%	5,2%
	ainult omanikud/kasutajad	15,6%	11,5%	14,7%	11,7%	8,0%
	Autovandalism	3,1%	5,2%	5,9%	5,1%	5,4%
	ainult omanikud/kasutajad	6,6%	8,6%	9,3%	8,1%	8,3%
	Jalgrattavargus	6,3%	4,7%	4,1%	4,0%	2,5%
	ainult omanikud	9,6%	7,0%	6,1%	5,5%	3,7%
	Vargus kodust	5,7%	4,2%	3,7%	3,1%	3,0%
	Varguskatse kodust	3,2%	3,9%	3,1%	1,7%	1,8%
	Vargus suvilast, maakodust või aiamaalt			7,3%	7,3%	4,3%
	ainult omanikud			17,0%	15,5%	11,5%
	Vargus garaažist, kuurist või varjualusest	7,9%	7,0%	4,5%	5,0%	1,9%
	ainult omanikud			5,8%	7,3%	3,3%
	Isiklike asjade vargus	8,0%	5,5%	5,5%	6,3%	3,6%
	sh taskuvargus	2,7%	2,7%	3,6%	3,9%	1,8%
	Röövimine	2,9%	3,4%	2,9%	1,8%	2,1%
	Vägivald	Kallaletung/ähvardus kokku	4,8%	5,5%	6,4%	3,2%
Kallaletung		2,2%	1,7%	2,3%	1,4%	2,4%
Ähvardus		2,6%	3,8%	4,0%	1,7%	2,1%
Seksuaalne ahistamine kokku						4,4%
Füüsiline ahistamine						2,0%
Mitte-füüsiline ahistamine					3,6%	
Muu	Tarbijapettus	26%	31%	39%	26%	18%
	Altkäemaksu küsimisega kokku puutunud	4,5%	3,6%	5,2%	3,3%	0,5%



## 2. METOODIKA

Andri Ahven, Kutt Kommel, Kristel Tuisk

Statistikaamet korraldas 2008. aasta lõpul ja 2009. aasta esimesel poolel elanikkonna küsitluse, mille eesmärk oli koguda andmeid kuritegude ohvriks langemise, turvatunde ja paarisuhtevägivalla kohta<sup>2</sup>. Küsimused puudutasid peamiselt viimase 12 kuu jooksul aset leidnud juhtumeid.

Tinglikult jagunes uuring kaheks eraldi osaks: esimene käsitles kuritegevuse ohvriks langemist ja turvatunnet, teine keskendus paarisuhtevägivallale. Edaspidi käsitletaksegi neid uuringuid siin eraldi ning kasutatakse vastavalt väljendeid „ohvriuring“ ja „paarisuhtevägivalla uuring“.

Käesolevas väljaandes käsitletakse vaid ohvriuringu tulemusi. Paarisuhtevägivalda käsitletud uuringu tulemusi tutvustatakse eraldi avaldatavas sotsiaalministeeriumi väljaandes.

Uuringus küsitleti üle Eesti enam kui 4000 inimest.

### 2.1. Valim ja küsitlus

Turvalisuse uuringu üldkogumi<sup>3</sup> moodustasid kõik tavaleibkondades<sup>4</sup> elavad Eesti alalised elanikud (01.01.2008 seisuga) vanuses 15–74, v.a pikka aega (vähemalt aasta) institutsioonides viibijad. Uuringu ajal jäid respondendid vanusevahemikku 15–76. Kuna aga vaid üks vastaja oli 15-aastane, siis on tõlgendatavuse huvides märgitud vanuse alampiiriks 16 eluaastat (küsitletute kohta vaata tabelit lisas 1).

Uuringu valim moodustati rahvastikuregistri põhjal, kasutades süstemaatilist kihtvalikut. Üldkogum hõlmas 1 035 596 inimest ning see jaotati piirkonna (3 rühma) ja soo-vanuserühma (6 rühma) tunnuse järgi kokku 18 kihiks.

Algul oli valimis 7500 inimest, kellest vastajate ülemäärase koormamise vältimiseks jäeti välja need, kes olid statistikaameti uuringutes varem osalenud. Lõplikuks valimi suuruseks kujunes 7267 inimest, kellest vastas ohvriuringu küsimustikule 4181 (58% valimist) ja paarisuhtevägivalla küsimustikule 3788 (52% valimist) inimest.

2008. aasta kevadel tehtud prooviuuringust selgus, et vastamisaktiivsus on suurem kõrgemas vanuses ning see erineb ka piirkonniti. Seetõttu erineb kaasamistõenäosus soo- ja vanuserühmade piirkonniti. Lisas 2 näidatakse üldkogumi ja valimi suurusi kihtides ning kaasamistõenäosus (valimisse sattumise tõenäosus).

Uuringu põhjal saab järeldusi teha 16–76-aastaste elanike kohta.

<sup>2</sup> „Turvalisuse uuring“. Edaspidi kasutatakse selguse huvides väljendit „2009. aasta uuring“.

<sup>3</sup> Üldkogum – objektide bulk, mille kohta soovitakse vastavalt püstitatud probleemülesandele saada infot.

<sup>4</sup> Leibkonna moodustavad põhiliselt ühises eluruumis elavad isikud, kes kasutavad ühiseid rahalisi ja/või toiduresursse. Leibkond on ka ükski elav isik.

Uuringu valim oli isikuviisiline: küsitleda tuli valimiisikuid. Need otsiti valimis etteantud info järgi. Kui valimiisikut ei õnnestunud esimesel korral kätte saada, siis tuli tema otsimist jätkata. Valimiisiku leidmiseks tuli teha vähemalt kolm katset maa- ja viis katset linnapiirkonnas. Suurendamaks võimalust valimiisikut leida, tehti katsed eri nädalapäevadel ja kellaegadel.

Küsitlus korraldati vastaja kodus. Ohvriuring toimus silmast-silma intervjuuna, kusjuures küsitleja ise sisestas vastused sülearvutisse. Seejärel paluti paarisuhtevägivalda käsitlevale küsimustikule vastata vaid neil, kes olid uuringu korraldamise ajal paarisuhtes või olid varem paarisuhtes olnud. Selle küsimustiku täitis tavaliselt vastaja ise arvutis või paberil (mõlemad variandid olid võimalikud); silmast-silma intervjuu tehti vaid vastaja soovil. Siinjuures jälgiti, et küsimustiku täitmine ei seaks vastajat ohtu ning vajadusel loobuti sellest. 99 ohvriuringule vastanut loobus vastamisest paarisuhtevägivalda käsitlevale küsimustikule, kuid mittevastamine ei pruuginud tuleneda ohust.

Uuringute tulemuste üldistamiseks üldkogumile leiti igale vastanule kaal. Kaalude arvutamine koosnes järgmistest etappidest:

- disainikaalude arvutamine;
- kao kompenseerimine;
- kalibreerimine.

Disainikaal on kaasamistõenäosuse (valimisse sattumise tõenäosuse) pöördväärtus. Selle arvutamise alus oli üldkogumi ja valimi suurus kihis. Kao kompenseerimiseks korregeeriti vastanute disainikaalu vastamistõenäosuse järgi. Küsitlusest välja jäänud isikud jagati sarnase vastamistõenäosusega rühmadesse maakonna, soo, vanuse ja linnastumisastme järgi.

Kaalude arvutamise esimeste etappide tulemusena ei saadud niisugust rühmade jaotust, mis oleks vastanud täpselt üldkogumi jaotusele. Erinevuste korregeerimiseks kalibreeriti eelmiste etappidega saadud kaalusid rahvaarvudega järgmistes lõigetes: sugu/vanuserühm (viis aastakäiku), maakond (eraldi Tallinn), linnastumisaste (elukoht linn või maa).

## 2.2. Ohvriuringud Eestis

Rahvusvahelise kuriteoohvrite uuringu (ICVS – International Crime Victimization Survey) raames on enamikus Euroopa riikides ning ka reas teistes riikides viimase kahekümne aasta jooksul tehtud sarnase küsimustiku ja võrreldava meetodikaga uuringuid.<sup>5</sup> Eesti 2009. aasta ohvriuring on siinsete varasemate uuringute järg.

Tegu on viienda ohvriuringuga Eestis.

Uuringutes selgitatakse elanike kokkupuuteid kuritegevusega, turvatunnet, hinnangut politseile jm<sup>6</sup>. Niisugused uuringud aitavad hinnata üksikisikute ja nende vara vastaste kuritegevuse taset paremini kui ametlik

<sup>5</sup> Uuringud korraldati enamikus osalenud riikides aastatel 1989, 1992, 1996, 2000 ja 2005.

<sup>6</sup> *Sõnu kuritegevus ja kuritegu kasutatakse ohvriuringus üldmõistena ehk see, kas mingi tegu on seaduses defineeritud kriminaalkaristust võimaldava teona või mitte, pole oluline.*

statistika, sest politseile ei teatata kõigist kuritegudest. Tähtis on eri riikide uurin-gutulemuste võrreldavus: kuna seaduste ja kuritegude registreerimispraktika suurte erinevuste tõttu ei saa ametliku statistika alusel kuritegevuse taset riigiti kuigivõrd võrrelda, on ohvriuringud praktiliselt ainus andmeallikas, mis niisuguseid võrdlusi võimaldab.

Ohvriuringute puhul tuleb arvestada, et nende tulemused ei ole otseselt võrrel-davad ametliku statistikaga (registreeritud kuritegude arvuga), kuna küsitluses võib vastaja märkida kuriteona ka selliseid juhtumeid, mida seaduses kuriteona ei käsitleta (nt määratletakse juhtum väärteona või puudub selles kuriteokoosseis). Osa erinevusi on tingitud ka sellest, et kõigist kuritegudest politseile ei teatata, enamasti lihtsalt ei peeta juhtunut piisavalt oluliseks. Ohvriuringud ei kajasta ettevõtete ja riigi vastu suunatud kuritegusid (vargused kauplustest, kelmused, maksupettused jpt).

Ohvriuringu tulemuste esitamisel kasutatakse vahel lisaks suhtarvudele (nt kuriteo ohvrite osakaal vastanuist) ka absoluutarve, mis on leitud suhtarvude alusel kogu elanikkonnast. Eelnimetatud põhjustel ei saa neid kõrvutada ametliku statis-tikaga.

Eestis on ohvriuringud varem tehtud 1993., 1995., 2000. ja 2004. aastal.<sup>7</sup> Uuringud korraldati talvel või kevadel paari nädala jooksul ning ankeedis ja tule-muste kirjeldamisel oli põhiliseks vaatlusperioodiks küsitlusele eelnenu kalendri-aasta. Andmed kuriteoohvriks langemise kohta kajastavad olukorda vaatlusperioodil (nt 2003), kuid mitmesugused hinnangud turvalisusele ja politseile näitavad vasta-jate hoiakuid küsitluse ajal (nt 2004), vt tabel 1.

**Tabel 2.** Eestis korraldatud ohvriuringud

Uuringu aasta	Vasta-nuid	Küsitluse aeg	Küsitle-tute vanus	Põhiline vaatlusperiood (mille kohta näidatakse ohvristumise andmed)	Küsitleja ja esmane andme-töötaja
1993	1000	Veebruar, maj <sup>8</sup>	16–74	Küsitlusele eelnenu kalendriaasta (1992)	AS Emor
1995	1173	Veebruar	16–74	Küsitlusele eelnenu kalendriaasta (1994)	AS Emor
2000	1700	Mai–juuni	16–74	Küsitlusele eelnenu kalendriaasta (1999)	AS Emor
2004	1687	Mai–juuni	16–74	Küsitlusele eelnenu kalendriaasta (2003)	Turu-uuringute AS
2008–2009 <sup>9</sup>	4181	November 2008 – mai 2009	16–74	Viimased 12 kuud enne küsitlust (2008)	Statistika-amet

2009. aasta ohvriuring toimus suurema küsitletavate arvu tõttu mitme kuu vältel ning seetõttu määratleti põhilise vaatlusperioodina mitte kalendriaasta, vaid viimased 12 kuud enne küsitlust. Valdav osa selles käsitletud sündmusi toimus 2008. aastal, kuid olenevalt küsitluse hetkest võis vastaja märkida ka 2007. aasta lõpukuudel või

<sup>7</sup> Uuringutulemuste kokkuvõtted: *Aromaa & Abven (1993 ja 1995); Abven jt (2001); Saar jt (2005)*.

<sup>8</sup> Küsitlusmetoodika usaldusvääruse kontrollimiseks küsitleti 2009. aasta mai kuus lubendatud ankeediga 999 inimest. Hilisemas analüüsis kasutati veebruaris tehtud küsitluse tulemusi (v.a korruptsiooni puudutanud küsimuse puhul, mida veebruaris kasutusel polnud).

<sup>9</sup> Uuringu tulemuste kajastamisel näidatakse uuringu aastana 2009 ja põhilise vaatlusperioodina 2008.

2009. aasta alguses toimunud sündmusi. Erinevalt varasematest ohvriuringutest oli küsitletavate vanuse alampiiriks 15 aastat, kuid see ei mõjuta tulemuste võrreldavust eriti palju. Kuna enamik vastanuid langes ohvriks 2008. aastal, on käesolevas uuringus selguse nimel märgitud ohvrustumise ajaks 2008. aasta.

### 2.3. 2009. aasta ohvriuringus kasutatud küsimustik

Põhiosa küsimustest<sup>10</sup> puudutas levinumaid kuriteoliike, mille ohvriks inimene või tema majapidamine võib langeda (vt lisa 4). Kui vastaja oli mõne kuriteo tõttu kannatanud, esitati lisaküsimused politseile teatamise, politsei tegevusega rahulolu ja muude asjaolude kohta. Kõiki vastajaid puudutasid küsimused elukoha turvalisuse, kodus rakendatavate turvameetmete, narkomaaniaga kokkupuutumise ja koduse vara kohta. Olenevalt kuriteoliigist paluti vastajal arvestada vaid teda ennast või kogu leibkonda puudutanud sündmusi.

Võrreldes eelmise uuringu ja rahvusvaheliste uuringutega oli küsimustikus rida muudatusi, mis mõjutavad näitajate võrreldavust.

Vastaja ja tema leibkonna kirjeldamiseks kasutati statistikaametis sotsioloogilistes küsitlustes kasutatavat küsimustikku, mis hõlmab vastaja haridust ja tööelu ning leibkonna koosseisu ja sissetulekut (statistikaameti „Tausttunnuste käsiraamat“<sup>11</sup>).

Põhiosas kattus 2009. aasta uuringu küsimustik 2004. aasta ohvriuringute omaga. Peamised muudatused:

- vaatlusperiood piirdus küsitlusele eelnenud 12 kuuga (varasemates uuringutes viimased viis aastat ning küsitlusele eelnenud kalendriaastal aset leidnud juhtumite arv iga kuriteoliigi puhul; ohvrustumise näitajad toodi peamiselt viimase kalendriaasta kohta).
- lisati küsimused mootorratta-, motorrolleri- või mopeedivarguste esinemise ja viimase juhtumiga seotud asjaolude kohta<sup>12</sup>;
- röövimiste kohta esitati alguses varasema ühe küsimuse („Kas viimase viie aasta jooksul on keegi vägivalda kasutades või sellega ähvardades Teilt midagi võtnud või püüdnud võtta?“) asemel kaks eraldi küsimust (kas viimase aasta jooksul on röövitud vägivaldaga ja kas on röövitud ähvardamisega), kuid röövimise asjaolusid kirjeldavas osas puudutati analoogiliselt varasemate uuringutega vaid viimast juhtumit, olenemata selle toimepanemise viisist;
- kallaletungide ja ähvardamiste kohta esitati alguses varasema ühe küsimuse („Kas viimase viie aasta jooksul on keegi Teid rünnanud või ähvardanud viisil, et Te tõepoolest kartsite ...“) asemel kaks eraldi küsimust (kas viimase aasta jooksul on rünnatud ja kas on vägivaldaga ähvardatud), kuid niisuguse juhtumi asjaolusid kirjeldavas osas puudutati analoogiliselt varasemate uuringutega vaid viimast juhtumit, olenemata selle toimepanemise viisist;
- jäeti välja küsimused raskemate seksuaalintsidentide kohta (küll aga olid uuringus

<sup>10</sup> Küsimustik on kättesaadav nii statistikaameti kui ka justiitsministeeriumi võrgukodus ([www.just.ee/ovv](http://www.just.ee/ovv)).

<sup>11</sup> <http://www.stat.ee/dokumendid/31703>

<sup>12</sup> Need küsimused olid kasutusel ka 1993. ja 1995. aasta ohvriuringus.

- küsimused seksuaalse ahistamise kohta)<sup>13</sup>;
- kõigi kuriteoliikide puhul lühendati vastusevariantide loetelu põhjendustest, miks juhtunust politseile teatati, ning loetelu põhjendustest, miks juhtunust politseile ei teatatud (varem sagedamini esinenud vastusevariantide sõnastus jäi muutmata);
  - kõigi kuriteoliikide puhul muudeti vastusevariantide loetelu selle kohta, kas kuriteost teatati politseile (lisandus variant, et politsei sai juhtunust teada muul moel);
  - küsimuses, millega sooviti teada elanike hinnanguid politsei võimele tagada vastaja kodukandis avalikku korda, muudeti sõnastust (varem kasutati väljendit „kuritegevust ohjeldada“);
  - lisati küsimused altkäemaksu pakkumise kohta vastaja enda poolt (valmisolek selleks; kas ja kellele vastaja altkäemaksu pakkus; kas altkäemaks võeti vastu);
  - lisati küsimus joores või käratseva inimese nägemise kohta oma kodukandis;
  - lisati küsimus turvafirma töötajate nägemise mõju kohta vastaja turvatundele;
  - jäeti välja küsimus vastaja hinnangu kohta tema koju sissemurdmise tõenäosusele; lisati küsimus hinnangu kohta leibkonna toimetulekule ning jäeti välja küsimused rahulolu kohta pere sisetulekute suurusega ja hinnangu kohta pere tulutasemele Eesti keskmisega võrreldes.

Ülevaate kuriteoohvriks langemist puudutavatest näitajatest annab lisa 3.

## 2.4. Kuritegevuse taset kajastavad näitajad

Kuritegevuse üldise taseme võrdlemiseks varasemate ohvriuuringutega kasutatakse kahte näitajat:

1. vähemalt ühe kuriteo ohvriks ühe aasta jooksul langenud inimeste osakaal kõigist vastanuist;
2. valitud kuriteoliikide puhul kuritegude arv 100 vastu kohta ühe aasta jooksul.

Esimene näitaja erineb mõne kuriteoliigi küsimustikku sissearvamise (mootorrattavargused) või väljaarvamise (seksuaalne ahistamine) tõttu varasematest uuringutest, kuid kuna need kuriteoliigid on suhteliselt vähe levinud ja need kattuvad muud liiki kuritegude ohvriks langemisega, siis ei mõjuta see ohvrite osakaalu tervikuna eriti palju.

Teise näitaja puhul võetakse arvesse vaid need kuriteoliigid, mille kohta esitati küsimused kõigis vaatlusalustes uuringutes. Summaarsete näitajate leidmiseks liideti ühe aasta jooksul toime pandud eri liiki kuritegude arv. Arvestus on ligikaudne, sest kuritegude arvu määratlemiseks kasutati 2009. aasta uuringus kolmeastmelist skaalat („üks“, „kaks“, „kolm või rohkem“) ning varasemates uuringutes viieastmelist skaalat (... „neli“, „viis või rohkem“), mistõttu ei ole paljukordse ohvristumise korral kuritegude koguarv täpselt teada. Kuna ühtluse huvides kasutati arvutustes kolmeastmelist skaalat, erinevad varasemate aastate kohta nüüd leitud näitajad varem avaldatust.<sup>14</sup>

<sup>13</sup> Ohvriuuringu küsimustiku algusosas esitati kaks küsimust verbaalse ja füüsilise seksuaalse ahistamise kohta, kuid erinevalt muud liiki juhtumitest viimase sündmuse asjaolusid hiljem ei täpsustatud. Paarisuhetes esineva vägivalda osas puudutas seda teemat ka paarisuhtevägivalla uuring. Kummaski uuringus esitatud küsimused erinesid varasemates ohvriuuringutes esitatud küsimustest.

<sup>14</sup> Varasemate uuringute vastusevariandid „neli juhtumit“ ning „viis ja enam juhtumit“ loeti nüüd võrdselt kolme juhtumiga.

Kumbki näitaja ei hõlma tarbija petmise, altkäemaksu soovimise ja narkootikumide pakkumisega seotud juhtumeid. Lähtunud on rahvusvahelisest praktikast, kus koondnäitajates on arvesse võetud vaid n-õ tavalised ja selgesti defineeritavad kuriteod (vargused ja vägivalllakuriteod).

Piirkondlikus võrdluses tuleb arvestada, et igas maakonnas ei piisanud valimiga hõlmatud küsitletutest üldistuste tegemiseks.

## 2.5. Eesti ohvriuringute tulemuste võrreldavus välisriikidega

Eesti ohvriuringutes kasutatud küsimustik tõlgiti 1993. aastal rahvusvahelistes ohvriuringutes kasutatud ingliskeelsest ankeedist ning aastaid on põhilised küsimused kokku langenud. See on võimaldanud võrrelda kuritegevuse taset riigiti nii üksikute kuriteoliikide kaupa kui ka kindlaid kuriteoliike hõlmavate koondnäitajate abil.

Peamised erinevused Eestis ja rahvusvaheliselt (st enamikus ohvriuringutes osalenud Euroopa riikides) kasutatud küsimustike vahel on olnud järgmised:

- alates 2000. aastast on Eestis kasutusel küsimus varguste kohta suvilast, maakoost või aiamaalt, mis rahvusvahelises ankeedis puudub;
- küsimus mootorratta-, motorrolleri- või mopeedivarguse kohta oli Eestis kasutusel 1993. ja 1995. aastal ning uuesti 2009. aastal, kuid rahvusvaheliselt kõigis uurin-gutes;
- küsimus varguste kohta garaazist, kuurist või varjualusest on Eestis kasutusel olnud kõigis ohvriuringutes, kuid rahvusvaheliselt vaid 1992. aastal;
- küsimus autovandalismi kohta on Eestis kasutusel olnud kõigis ohvriuringutes, kuid see jäeti välja 2004.–2005. aasta rahvusvahelisest uuringust;
- Eesti 2009. aasta uuringus puudus eraldi osa seksuaalkuritegude ja -intsidentide kohta<sup>15</sup>;
- küsimused koduse vara kindlustamise kohta ning politsei professionaalse taseme kohta on Eestis esitatud kõigis ohvriuringutes, kuid mitte kordagi rahvusvaheli-selt<sup>16</sup>;
- Eesti 2009. aasta uuringus piirdus vaatlusperiood küsitlusele eelnenud 12 kuuga, kuid varasemates Eesti uuringutes ja rahvusvaheliselt on vaatlusperioodiks olnud viimased viis aastat ning täpsemalt küsitlusele eelnenud kalendriaasta (kuritege-vuse tase näidatakse viimase kohta).

Euroopas korraldati viimane paljusid riike hõlmanud ohvriuring aastatel 2004–2005. Euroopa Liidu vanades liikmesriikides (15) korraldas selle tsentraliseeritud telefoniküsitlusena Gallup Europe<sup>17</sup> (The Burden of ...), mujal aga riigid ise omaenda valitud küsitlusmetoodikaga. Eri riikide uuringute kokkuvõtlikud tule-mused on avaldatud ülevaates (Dijk jt, 2007), mida alljärgnevas kasutatakse peamise allikana Eesti ja teiste riikide kuritegevuse taset võrreldes. Siinjuures tuleb märkida,

<sup>15</sup> *Rahvusvahelistes võrdlustes 10 kuriteoliigi koondnäitaja abil saab Eesti puhul kasutada sisult läbedast üksikküsimust või jätta seda liiki juhtumid koondnäitajast välja.*

<sup>16</sup> *Kõigis rahvusvahelistes ja Eesti ohvriuringutes on esitatud teistsuguses sõnastuses küsimus politsei suutlikkuse kohta ohjel-dada kuritegevust vastaja elupiirkonnas.*

<sup>17</sup> *Rahvusvaheline täbitus: EU ICS (European Survey on Crime and Safety).*

et tsentraliseeritud uuringu tulemuste usaldusvärsus on kohati seatud kahtluse alla probleemide tõttu valimi esinduslikkuse tagamisel riikides, kus suheldakse palju taskutelefonitsi.<sup>18</sup>

Rahvusvahelistes võrdlustes kasutatakse üksikute kuriteoliikide võrdlemise kõrval mitmesuguseid koondnäitajaid (vt lisa 3). Sel juhul tuleb tähelepanu pöörata näitajate koosseisule: nii Eesti kui ka teiste riikide uuringutes võib olla erinevusi üksikute kuriteoliikide puhul, mida kas on või ei ole arvestatud. Võimalusel kasutatakse rahvusvahelistes võrdlustes niisuguseid näitajaid, mis hõlmavad vaid kõigis vaatlusalusel perioodil korraldatud uuringutes esindatud kuriteoliike.

Võrreldes Eestit teiste Euroopa riikide keskmisega, tuleks kindlasti arvestada, et rahvusvahelistes ohvriuringutes on endistest sotsialistlikest riikidest peale Eesti korduvalt osalenud vaid Poola, 2004. aastal ka Bulgaaria ja mõnel juhul Ungari – sestap põhinevad rahvusvahelised näitajad enamasti lääneriikide tulemustel ning meie olukord paistab sel taustal suhteliselt halvem.

## 2.6. Piirkonna mõiste

Kuna uuringu raames küsitatud inimeste arv kõigis maakondades ei olnud piisavalt suur, et selle pinnalt saaks analüüsida ohvrikslangemist ning muid tunnuseid maakondade lõikes, on kasutusele võetud mõiste piirkond.

Eesti on jaotatud neljaks piirkonnaks vastavalt õiguskaitseasutuste (prefektuurid, ringkonnaprokuratuurid, maakohtud) tööpiirkondadele. Selline jaotus võib küll mõnes kohas olla liialt üldistav, kuid samas on see ikkagi täpsem kui ainult Eesti kui terviku andmete analüüs. Varasemates ohvriuringutes pole geograafilises jaotuses analüüse tehtud.

**Tabel 3.** Maakondade jaotumine piirkondadesse

Piirkond	Maakonnad piirkonnas
Põhja piirkond	Harjumaa
Viru piirkond	Ida-Virumaa, Lääne-Virumaa
Lõuna piirkond	Jõgevamaa, Põlvamaa, Tartumaa, Valgamaa, Viljandimaa, Võrumaa
Lääne piirkond	Hiiumaa, Järvamaa, Läänemaa, Pärnumaa, Raplamaa, Saaremaa

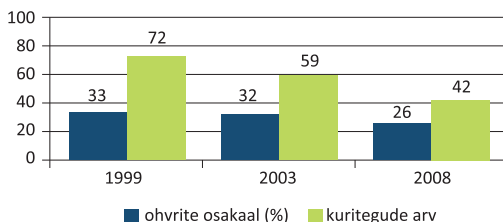
<sup>18</sup> Kriitikat on esitanud mh Soome ja Rootsi esindajad. Kuna esialgu belistati vaid lauatelefonidele, küsitleti harva kodus viibivaid noori vastajaid liiga vähe. Tulemuste korrigeerimiseks korraldati Soomes hiljem lisaküsitlus mobiiltelefonikasutajatele ja kasutati vastuste ulatuslikku kaalumist. Viidatud ülevaate autorite arvates suudeti vastuste esinduslikkus tänu sellele siiski tagada. Vt lähemalt: Dijk jt, 2007, lk 29.

### 3. OHVRIKS LANGEMISE ÜLDTASE

Andri Ahven

Elanikevastase kuritegevus on Eestis viimastel aastatel vähenenud. 2008. aastal langes vähemalt ühe kuriteo ohvriks ligikaudu veerand (26%) 16–74-aastastest elanikest<sup>19</sup>, 1999. aastal 33% ning 2003. aastal 32%.

Sarnane trend ilmneb võrreldavate kuritegude<sup>20</sup> arvus 100 küsitletu kohta: 1999. aastal 72, 2003. aastal 59 ja 2008. aastal 42 kuritegu. 1999. aasta kuritegevuse tase oli kogu ohvriuringutega hõlmatud perioodi (1992–2008) kõrgeim<sup>21</sup>.



**Joonis 1.** Kuriteoohvrite osakaal küsitletuist protsent küsitletuist) ja kuriteojuhtumite arv 100 küsitletu kohta (võrreldavad liigid) aastatel 1999–2008

#### 3.1. Võrdlus välisriikidega

Eesti ja teiste riikide kuritegevuse taseme võrdluses saab kasutada ühesuguse ankeedi alusel tehtud küsitluste tulemusi. Viimane niisugune korraldati 2004.–2005. aastal (Dijk jt, 2007).<sup>22</sup>

Eestis oli kuritegevuse tase kümne kuriteoliigi koondnäitaja<sup>23</sup> järgi uuringus osalenud Euroopa riikide seas aastatel 1992, 1994 ja 1999 kõrgeim (ohvristumise

<sup>19</sup> 2009. aasta uuringus on erinevalt kahest varasemast ka mootorratta-, motoroller- ja moppeedivargused; erineb ka seksuaalset abistamist puudutavate küsimuste sõnastus (äsjane uuring hõlmas rohkem subteliselt kergeid juhtumeid).

<sup>20</sup> Arvestati neid kuriteoliike, mis sisaldasid kõigis aastate 2000–2009 ohvriuringutes. 2009. a uuringu andmetest jäeti välja mootorratta-, motoroller- või moppeedivargus, mille kohta kahe varasemas uuringus küsimusi polnud. Ka jäeti kõikide uuringute puhul välja andmed seksuaalsest abistamisest, kuna nüüd kasutati teistsugust sõnastust, ning andmed altkäemaksu soovimisest, tarbija petmisest ja narkootikumide pakkumisest (nende puhul ei seigitatud sündmuste koguarvu ning neid ei arvestata rahvusvahelistes võrdlustes). Varasemate uuringute andmed arvatati ümber 3-astmelise skaala järgi.

<sup>21</sup> Täpselt samade kuriteoliikide kohta 1992. ja 1994. aastal andmeid pole, kuid saab võrrelda 1999. aastat varasemate aastatega. Võrreldavate kuriteoliikide suhtes ületas 1999. aasta tase 1992. aasta taset ligikaudu kümnendiku ja 1994. aasta taset peagu viiendiku võrra.

<sup>22</sup> Eesti 2009. aasta uuringus erinesid üksikud küsimused mujal kasutatud ankeedist, kuid kuritegevuse üldise taseme võrdlemisel ei etenda neid erinevused määravat rolli (vt metoodika peatükki). Viimase rahvusvahelise uuringu tulemused kajastavad olukorda eri riikides 2003. või 2004. aastal. Lihtsuse huvides kasutatakse teiste riikide puhul edaspidi viidet vaid aastale 2004, mida käsitles enamikus Euroopa riikides korraldatud uuring, kuid lisaks Eestile kirjeldavad ka Bulgaaria, Norra ja Poola andmed olukorda 2003. aastal (Dijk jt, 2007, 30).

<sup>23</sup> Koondnäitajas on hõlmatud levinumad varavastased ja vägivallakuriteod (vt lisa 4). Eesti näitajatest jäetakse võrreldavuse huvides välja vargused suvilast, maakodust või aiamaalt ning vargused garaazist, kuurist või varjualusest – kummalgi kuriteoliigi on Eestis olnud arvestatavalt ohvreid ning seetõttu on kümne kuriteoliigi koondnäitaja väiksem kui eespool näidatud kõiki kuriteoliike hõlmav näitaja. Seksuaalset laadi intsidentidest võetakse Eesti puhul arvesse vaid füüsilise abistamine.



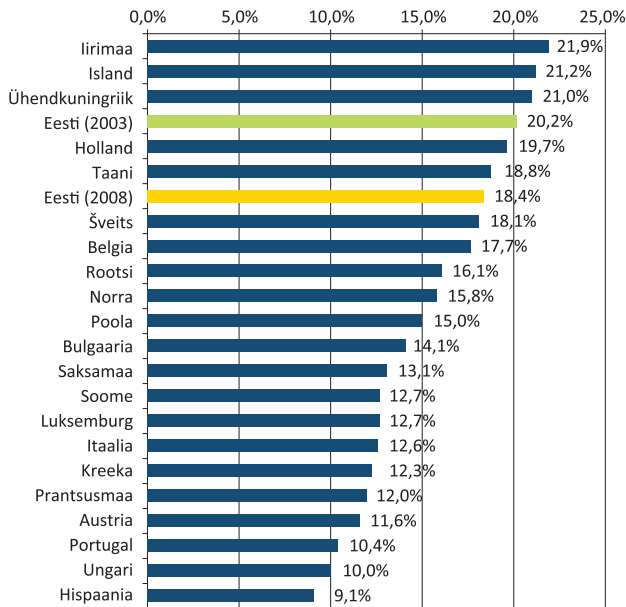
tase 26–28%); järgnesid Holland (26%) ja Ühendkuningriik (22–25%). Esirühma riikide vahed on siiski olnud üsna väikesed.<sup>24</sup>

2003. aastal oli Eesti tase (20,2%) juba veidi madalam kui mõnes teises Euroopa riigis 2004. aastal, mil sama näitaja oli Iirimaa, Islandil ja Ühendkuningriigis 20–22% (Dijk jt, 2007, 43), vt joonis 2. Eestile järgnesid Holland, Taani, Šveits ja Belgia tasemega 18–20%.

Uuringus osalenud 22 Euroopa riigi keskmine tase 2004. aastal oli 15,3%<sup>25</sup>. Kõige madalama kuritegevuse tasemega riigid olid Hispaania, Ungari ja Portugal (9–10%), järgnes Austria (12%). Ka Soome (13%) oli alla Euroopa keskmise. Suuri muutusi perioodil 1999–2004 ei ilmnenu, sest kuritegevuse tase langes uurin-gute andmetel enamikus riikides.

2008. aastal langes Eestis kümne kuriteoliigi ohvriks 18,4% elanikest. See tase ületas veel tuntuvalt teiste Euroopa riikide keskmist taset 2004. aastal ning Eesti oleks teiste riikide võrdluses lähedane Taani, Šveitsi ja Belgia 2004. aasta tasemega ehk 6. kohal.

Eesti on aasta-aastalt rahvusvahelises võrdluses oma positsiooni parandanud, kuid näitaja ületab endiselt võrreldud riikide keskmist.



**Joonis 2.** Kuritegevuse taseme koondnäitaja (ohvrite osakaal 10 kuriteoliigi põhjal) Eestis 2003. ja 2008. aastal ning teistes Euroopa riikides 2004. aastal

Riike iseloomustavate tunnuste (nt arengutase, paiknemine) ja kuritegevuse taseme selgeid seoseid pole leitud. Viimase rahvusvahelise aruande autorid märgivad siiski,

<sup>24</sup> Riikide ja pealinnade järjestus tuuakse võimalikku statistilist viga arvestamata. Nt oleks 2000 küsitletu ja 20%-lise ohvristumise korral viimane 90% tõenäosusega vahemikus 18,5–21,5% (võimalik viga +/- 1,5%).

<sup>25</sup> Uuringus osalenud Euroopa riikide aritmeetiline keskmine rahvusvahelise aruande (Dijk jt, 2007) põhjal; mediaan oli 14,6%. Aruandes on andmed ka teiste uuringus osalenud riikide kohta (Austraalia, Jaapan, Kanada, Mehhiko, USA ja Uus-Meremaa); neid arvestades oli kõikide riikide keskmine 15,7%.

et enamik kõrge kuritegevuse tasemega riike (v.a Iirimaa) on tugevasti linnastunud (Dijk jt, 2007, 43).

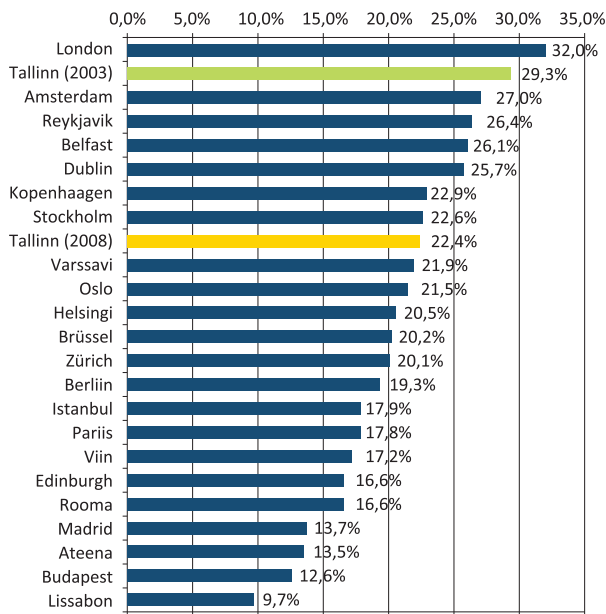
Euroopa riikide pealinnade ja mõnede teiste suurte linnade<sup>26</sup> võrdlus annab riikide järjestusega sarnase pildi: kuritegevuse tase on kõrgem neis linnades, mille riigis on kõrge kuritegevuse tase.

Viimase ohvriuringu järgi oli 2004. aastal kuritegevuse tase kümne kuriteoliigi koondnäitaja järgi kõige kõrgem Londonis (32%), järgnesid Tallinn (29%), Amsterdam (27%), Reykjavik ja Dublin (26%) (Dijk jt, 2007, 241)<sup>27</sup>, vt joonis 3.

Uuringus osalenud 23 Euroopa linna keskmine ohvristumise tase oli 20,5%<sup>28</sup>. Kõige madalam oli kuritegevuse tase Lissabonis (10%), Budapestis (13%), Ateenas ja Madridis (14%).

2008. aastal langes Tallinnas kümne kuriteoliigi ohvriks 22,4% küsitletuist. Selle näitajaga oleks Tallinn 2004. aastal olnud Kopenhaageni ja Stockholmi järel ning Varssavi ees 9. kohal.

Tallinna elanike ohvristumine on võrreldes eelmise uuringuga tublisti vähenenud, olles lähedane 2004. aasta riikide keskmisele näitajale.



**Joonis 3.** Kuritegevuse taseme koondnäitaja (ohvrite osakaal 10 kuriteoliigi põhjal) Tallinnas 2003. ja 2008. aastal ning teistes Euroopa linnades 2004. aastal

<sup>26</sup> Ühendkuningriigist on uuringutes olnud eraldi esindatud London, Edinburgh ja Belfast.

<sup>27</sup> Statistilise vea piire arvestades ei tarvise linnade järjestus olla täpselt selline (vt märkus eespool). Pealinnades on valim sageli väiksem kui kogu riigis ning veapiirid seetõttu mõnevõrra suuremad.

<sup>28</sup> Uuringus osalenud Euroopa linnade aritmeetiline keskmine rabvusvabalise aruande (Dijk jt, 2007) põhjal; mediaan oli 20,2%.

### 3.2. Korduv ohvristumine

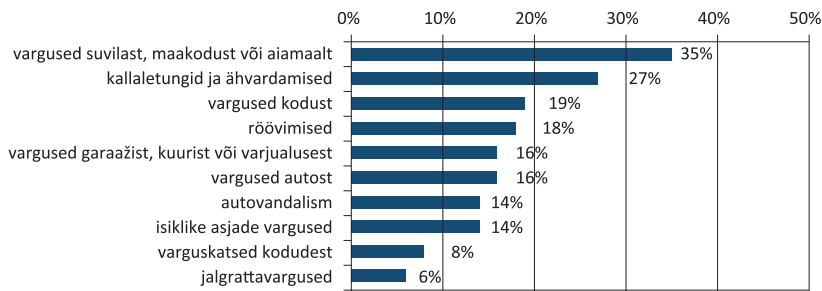
Varavastaste kuritegude puhul võib korduvat ohvristumist soodustada vara kerge kättesaadavus kurjategijate seisukohalt ja samal ajal väike risk vahele jääda. Ühe korra õnnestunult kuriteo toime pannud kurjategija võib ka edaspidi kasutada võimalust varastada kohast, mida ta tunneb ja millele on kerge ligi pääseda. Vara kaitsetus võib ahvatleda teisigi juhuslikult mööduvaid õigusrikkumistele kalduvaid inimesi midagi varastama. Sageli kajastab kuritegude korduvus haavatavust kindlat liiki kuritegude suhtes (nt on raske tõkestada vargusi aiamaalt).

Vägivallakuritegude puhul suurendab riski sagedane ajaviit lõbustusasutustes, kus võidakse kokku puutuda näiteks alkoholi- või narkojoobes inimestega.

Kuriteod on läbi aastate kõige rohkem kordunud suvilast, maakodust või aiamaalt toime pandud varguste puhul. Niisuguseid kuritegusid soodustab tavaliselt valve puudumine, samas on ühe kuriteoga tekitatud kahju enamasti suhteliselt väike. Viimastel aastatel on selliste kuritegude korduvus vähenenud: 1999. aastal langes seda liiki kuriteo tõttu kannatanutest aasta jooksul korduvalt ohvriks 52%, 2003. aastal 42% ning 2008. aastal 35%.

Korduvus on tublisti vähenenud garaazist, kuurist või varjualusest toime pandud varguste puhul: 1999. aastal langes seda liiki kuriteo tõttu kannatanutest aasta jooksul korduvalt ohvriks 29%, 2003. aastal 34% ning 2008. aastal 16%.

Vägivallaähvarduse või kallaletungi tõttu kannatanutest langes 2008. aasta jooksul korduvalt ohvriks 27%; sealjuures 10% kolm korda või enam. Valdavalt on tegu nooremate inimestega, kes veedavad küllalt palju vaba aega kodust väljas. Korduvus on seda liiki juhtumite puhul püsinud aastaid kõrge: 1999. aastal langes korduvalt ohvriks 32% ja 2003. aastal 26% aasta jooksul niisuguse kuriteo tõttu kannatanutest.



**Joonis 4.** Vähemalt kaks korda kuriteo ohvriks langenud vastanute osakaal niisuguse kuriteo ohvriks langenud vastanuist<sup>29</sup>

Mõnd liiki kuritegude suurt korduvust on näidanud ka teistes riikides tehtud uuringud. Näiteks langes British Crime Survey (Flatley, 2010, 24 ja 111) andmetel aasta jooksul korduvalt perevägivalla ohvriks 47% ja tuttava inimese vägivalla ohvriks 31% küsitlenuist. Vandalismi<sup>30</sup> ohvriks langes korduvalt 29% ning majapidamisest

<sup>29</sup> Juhtumite väikese üldarvu tõttu ei arvestata mootorratta-, motoroller- ja mopeedivarguseid.

<sup>30</sup> Kuriteoliikide tähendus ei lange kokku Eesti ohvriuuringu kasutatavate definitsioonidega. Vandalismi all mõeldakse kõiki vastaja vara vastu toime pandud kuritegusid, k.a vandalism auto suhtes.

toime pandud varguse ohvriks 18% küsitletuist. Kaks kolmandikku kõigist vandalsmiaktidest puudutas autosid ning pooled kõigist vandalsmiaktidest pandi toime korduvalt sama inimese suhtes.

### 3.3. Ohvrite iseloomustus

Kuritegevuse üldtase kajastab valdavalt kogu leibkonda puudutanud kuritegusid. Leibkonna näitajat saab ohvristumist kirjeldades kasutada leibkonna sissetuleku, elukoha ja vastaja rahvuse juures, mis valdavalt näitab kodus kasutatavat keelt. Lisaks puudutavad kogu leibkonda küsimused leibkonna toimetuleku, vastaja elukoha turvalisuse ja sealsete inimeste suhete kohta, kuid siinjuures on tegu siiski vastaja isikliku arvamusega.

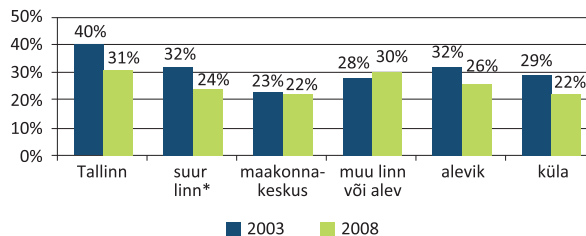
Ohvristumise üldtaseme võrdlus küsitletute tunnuste järgi (sugu, vanus jm) ei too kuigivõrd esile rühmade ohustatuse tegelikke erinevusi, sest suur osa kuritegusid (peamiselt eri liiki vargused) pole puudutanud ainuüksi vastajat, vaid kogu leibkonda. Seetõttu annab eri rühmade ohustatusest parema ülevaate andmestik vaid vastaja endaga toimunud sündmuste (röövimiste, isiklike esemete varguste ja vägivallakuritegude) kohta (vt lähemalt vastavates peatükkides).

Võrreldes maal elavate inimestega puutuvad linnaelanikud rohkem kokku varavastaste kuritegude ja tarbija-  
pettustega.

2008. aastal oli kuriteoohvrite osakaal kõige suurem Tallinnas (31% küsitletuist) ja kõige väiksem maakonnakeskustes ja külates (22%). Linnades langes kuriteo ohvriks keskmiselt 28% ning maal (alevikud ja külad) 23% küsitletuist. Tuleb arvestada, et linnu ja muid asulaid ühendavad asulatüübid on üsna heterogeensed, hõlmates erineva kuritegevuse tasemega asulaid ning

asulatüübi keskmine näitaja ei tarvitse kajastada kuritegevuse olukorda konkreetses asulas; samuti võivad paljuski sarnased asulad kuuluda eri asulatüüpidesse.<sup>31</sup>

Tallinn on olnud aastaid kõige kõrgema kuritegevuse tasemega nii ohvriuringute andmetel kui ka ametliku statistika järgi. Pealinna või suurima linna suhteliselt kõrge kuritegevuse tase on iseloomulik paljudele riikidele (Dijk jt, 2007, 46).



**Joonis 5.** Kuriteoohvriks langemise üldtase asulatüübiti (protsent küsitletuist) aastail 2003 ja 2008<sup>32</sup>

<sup>31</sup> Näiteks on linnalised asulad ning samas grupis üsna erinevad Maardu linn (16 531 elanikku 1. jaanuaril 2009), Saue linn (5187 elanikku) ja Aegviidu alev (873 elanikku); maa-asula aga Sauega suuruselt ja asendilt läbedane Saku alevik (4740 elanikku).

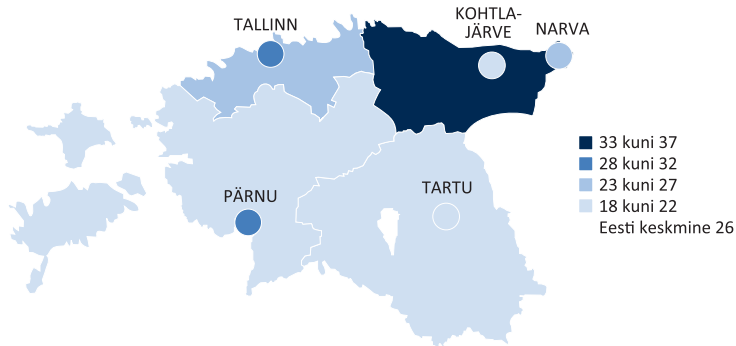
<sup>32</sup> Suur linn: Tartu, Narva, Kohla-Järve, Pärnu. Maakonnakeskused ei hõlma Tallinna, Tartut ja Pärnut.

Suurte linnade rühmas oli kuritegude ohvreid 2008. aastal kõige enam Pärnus (31%), järgnesid Narva (27%), Kohtla-Järve (22%) ja Tartu (20%).

Ühegi asulatüübi puhul ei ilmnenud mõnd kuriteoliiki, mis oleks selgelt määranud kuritegevuse üldtaseme, viimane sõltus pigem paljude kuriteoliikide summast. Tallinnas oli enamiku kuriteoliikide puhul ohvristumise tase üle Eesti keskmise või kõige kõrgem. Linnaelanike seas oli suurem varavastaste kuritegude ja tarbijapettuste ohvriks langenute osakaal; vägivalgakuritegude puhul märgatavaid erinevusi polnud.

Levinumatest kuriteoliikidest ilmnedid ühelt poolt Tallinna ja teiselt poolt külade suurimad erinevused autost toime pandud vargustes, mille puhul oli kuriteoohvrite osakaal kõigist vastanuist Tallinnas ligi neli korda suurem kui külates. Erinevused olid suured ka suvilast, maakodust või aiamaalt ning samuti elamust toime pandud varguste puhul, kus Tallinnas oli ohvrite osakaal üle kahe korra suurem kui külates.

Kuriteoohvrite üldine osakaal (arvestamata tarbijapettusi) oli kõige suurem Viru piirkonnas (32% küsitletuist) ja kõige väiksem Lõuna piirkonnas (20%), seda eeskätt erinevuste tõttu varavastase kuritegevuse tasemes.



**Joonis 6.** Kuriteoohvrite osakaal (%) piirkondades ja viies suuremas linnas

### 3.3.1. Leibkonna sissetulek ja hinnang toimetulekule

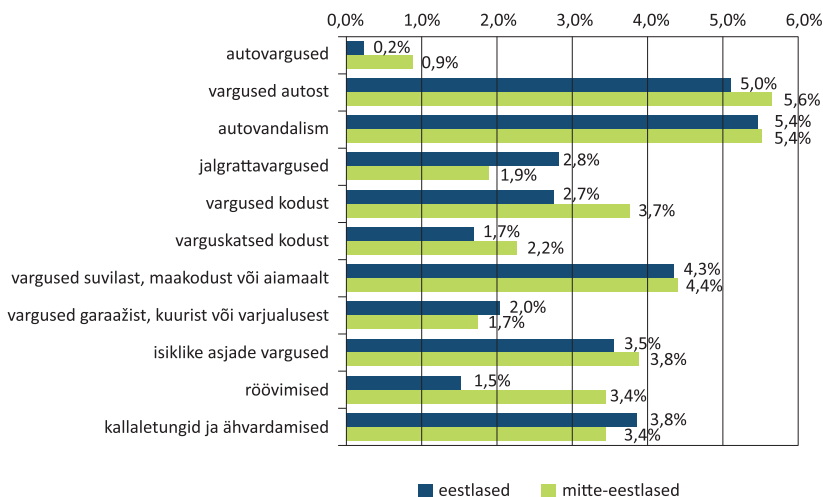
Leibkonna sissetuleku järgi jaotati vastanud viide tulurühma (kvintiili).<sup>33</sup> Leibkonna sissetuleku ja ohvriks langemise üldtaseme selget seost 2008. aastal ei avaldunud: ohvreid oli kõige enam kõrgeima tulutasemega 5. kvintiilis (30%) ja kõige vähem 3. kvintiilis (20%); 1.–2. kvintiilis oli ohvreid 28% ja 4. kvintiilis 26%.

Leibkonna toimetuleku hindamiseks paluti vastajal ütelda, kuidas tuleb leibkond saadava sissetulekuga toime. Väga raskesti toime tulevates leibkondades oli kuriteoohvriteid 31%, raskesti või mõningate raskustega toime tulevates leibkondades 27% ja hõlpsasti toime tulevates leibkondades 25%.

<sup>33</sup> Esitati küsimus: „Kui suur on tavaliselt kuu jooksul Teie leibkonna käsutuses olev raba, arvestades kõiki tulusid? Õelge keskmine kättesaadud summa kroonides.“

### 3.3.2. Rahvus

Eestlaste seas oli ühe aasta jooksul kuriteo ohvriks langenute osakaal mõnevõrra väiksem (25%) kui mitte-eestlaste seas (29%); samas polnud enamiku kuriteoliikide puhul ohvriks langemise tasemes suuri erinevusi (vt joonis 6). Analoogiline erinevus ilmnes Eesti kodakondsusega ja kodakondsuseta isikute võrdluses (vastavalt 26% ja 33%).



Joonis 7. Kuriteoohvrite osakaal vastaja rahvuse järgi<sup>34</sup>

Võrreldes 2003. aastaga vähenes ohvrustumine mitte-eestlaste seas enam kui eestlaste seas: mitte-eestlastel 36%-lt 29%-ni ja eestlastel 30%-lt 25%ni. Mõlemal juhul oli see tingitud eri liiki varguste vähenemisest, kusjuures mitte-eestlaste puhul vähenes eestlastega võrreldes veelgi enam jalgrattavarguse ja isiklike asjade varguse ohvriks langenute osakaal (vt „Varavastased kuriteod“).

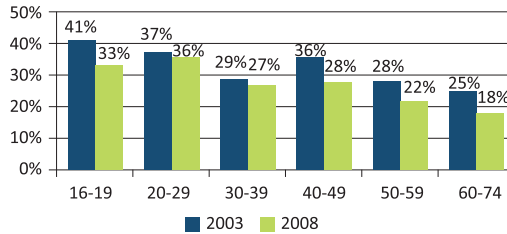
### 3.3.3. Sugu ja vanus

Kuriteoohvritest moodustasid mehed 47,5% ning naised 52,5%. Naiste seas oli aasta jooksul vähemalt korra ohvrikslangenuid 27%, meeste seas 26% (2003. aastal langes ohvriks 33% meestest ja 31% naistest). Ohvriks langenud leibkondade osakaal oli kõige suurem 20–29-aastaste vastajate seas ning see vähenes tublisti vanuse kasvades. Viimane tendents on ilmnunud ka kõigis varasemates ohvriuuringutes ja teistes riikides. Noorte sagedasem ohvrustumine seonduv eelkõige vägivallakuritegudega.

Võrreldes 2003. aastaga on ohvriks langemine vähenenud kõikide vanuserühmade puhul, ehkki vanuserühmades 20–39 aastat oli langus väike. Kuna vastati valda-

<sup>34</sup> Mootorratta-, motoroller- ja mopeedivarguse ohvreid küsitluses osalenud mitte-eestlaste seas ei olnud.

valt kogu leibkonda puudutanud kuritegude kohta, ei saa selle põhjal siiski täpselt võrrelda eri vanuserühmade ohustatuse muutumist.



Joonis 8. Kuriteoohvriks langemise üldtase 2003. ja 2008. aastal vanuserühmiti

### 3.4. Rahvusvaheline analüüs sotsiaal-demograafiliste tunnuste mõju kohta

Mitmesuguste sotsiaal-demograafiliste tunnuste seoseid kuritegevuse tasemega on analüüsitud 2000. aasta rahvusvahelise ohvriuuringu tulemusi kajastavas aruandes (Kesteren jt, 2000).<sup>35</sup>

Kuritegevuse üldtaset mõjutas kõige enam vanus (16–24-aastaste vastanute seas oli 1999. aastal vähemalt ühe kuriteo ohvreid 2,3 korda rohkem kui 55-aastaste ja vanemate vastanute seas). Suurim oli vanuse mõju seksuaalkuritegude puhul (arvestati vaid naisi), märgatav ka röövimiste, kallaletungide ja ähvardamiste puhul (neid vaadeldi ühe rühmana): viimasel juhul oli 16–24-aastaste vastanute seas ohvreid 2,5 korda enam kui 55-aastaste ja vanemate vastanute seas; samas vanuse mõju praktiliselt puudus kodust toime pandud varguste ja nende katsete puhul.

Mõjult oli oluline ka asula suurus: enam kui 100 000 elanikuga linnades oli ohvrite osakaal 1,6 korda suurem kui alla 10 000 elanikuga linnades, kusjuures erinevused olid märkimisväärsed (1,4–2,5 korda) kõigi kuriteoliikide puhul. Mõju ulatuselt järgnesid leibkonna sissetulekute tase (keskmisest kõrgema sissetulekuga leibkondade seas oli ohvreid 1,3 korda enam kui keskmisest madalama sissetulekuga leibkondade seas) ja vastaja perekonnaseis (vallaliste seas oli ohvreid 1,3 korda enam kui abielus vastajate seas). Inimeste seas, kes veedavad vaba aega tihti väljas, oli kuriteoohvreid 1,2 korda enam kui seda harva tegevate vastanute seas; keskmisest kõrgema haridusega (pool vastanutest) isikute seas oli ohvreid 1,1 korda enam kui keskmisest madalama haridusega isikute seas.

Kuritegevuse üldtaseme (ja enamiku varavastaste kuritegude) puhul ei olnud vastaja sool tähtsust, kuid röövimiste ohvreid oli meeste seas 1,2 ja autovarguse ohvreid (arvestatud omanikke) 1,1 korda rohkem kui naiste seas.

Kuritegevuse taset tõstavad suurtes linnades noorte vastu toime pandud kuriteod.

<sup>35</sup> Vaatluse all olid vastaja sugu, vanus, elukoht, perekonnaseis (abielus või mitte), haridustase (keskmisest madalam või kõrgem), vaba aja veetmine väljas (tihti või mitte) ning leibkonna sissetulek (alla või üle keskmise). Tugineti 16 riigi kombineeritud andmetele.

## 4. VARAVASTANE KURITEGEVUS JA RÖÖVIMISED

Andri Ahven

Varavastased kuriteod moodustavad põhilise osa elanike vastu suunatud kuritegudest nii ametliku statistika kui ka ohvriuringute järgi. Seega määrab varavastase kuritegevuse tase suures osas ka kuritegevuse üldise taseme. Kuritegevuse taseme langus pärast 1990. aastaid on seotud mitut liiki varavastaste kuritegude arvu vähenemisega.

1990. aastatel olid enam levinud varavastasteks kuritegudeks autoga seotud kuriteod (vargused autost, autovandalism<sup>36</sup>), vargused garaazist, kuurist jt abiruumidest, vargused suvilast, maakodust ja aiamaalt ning isiklike asjade vargused. Hiljem on nende kuritegude arvukus küll langenud, kuid autot puudutavad kergemate kuritegude ohvreid on jätkuvalt kõige enam. Läbi aastate on olnud küllalt palju ka isiklike asjade vargusi ja jalgrattavargusi, mille puhul on selge langus täheldatav alles 2008. aasta andmetes. Aeglasemad on muutused olnud kodust toime pandud varguste ja varguskatsete osas, mille tase 1990. aastate algusega võrreldes on siiski märgatavalt langenud.

Võrreldes 1990ndatega on ohvrite arv vähenenud kõikide varavastaste kuritegude puhul.

Röövimisi on enamiku varavastaste kuriteoliikidega võrreldes olnud vähem, kuid samas on langus 1990. aastate järel olnud väiksem ning kuritegevuse tase on perioodil 2003–2008 püsinud samas suurusjärgus (2008. aastal oli ohvrite osakaal isegi suurem kui 2003. aastal, kuid muutused ei ole statistiliselt olulised)<sup>37</sup>.

Autovarguste arv on olnud väike ning pärast 1990. aastaid on nende arv vähenenud. Mootorratta-, motorrolleri- või mopeedivarguse ohvrite osakaal on niisuguste sõiduvahendite omanike suhteliselt väikese arvu tõttu olnud veelgi väiksem ning sel põhjusel 1999. ja 2003. aasta ohvriuringus nende kohta küsimusi ei esitatud. Viimane ohvriuring näitab sellegi kuriteoliigi puhul 1990. aastate esimese poolega võrreldes ohvrite osakaalu langust.

Ohvrite osakaalu alusel olid 2008. aastal kõige enam levinud varavastased kuriteoliigid autovandalism ja vargus autost – kummalgi juhul langes ohvriks enam kui 5% kõigist elanikest (8% auto omanikest ja kasutajatest). Suvilast, maakodust või aiamaalt toime pandud varguse tõttu kannatas üle 4% kõigist elanikest ning ligi 12% niisuguse vara omanikest. Järgnesid isiklike asjade vargus, vargus kodust, jalgrattavargus, röövimine ning vargus garaazist, kuurist või varjualusest.

Varavastase kuritegevuse struktuur Eestis sarnanes suures osas Euroopa riikide keskmisega viimastes ohvriuringutes<sup>38</sup>: 2004. aastal oli ka mujal kõige enam autost toime pandud varguse ohvreid (varasemates uuringutes oli veelgi levinum autovandalism, kuid 2004. aasta uuringus selle kohta ei küsitud); neile järgnesid ohvrite osakaalult isiklike asjade vargused, jalgrattavargused ja vargused kodust (Dijk jt, 2007). Röövimise ohvreid on enamikus Euroopa riikides olnud selgelt vähem eespool loetletud kuriteoliikidest, kuid Eestis on erinevused olnud väiksemad.

<sup>36</sup> Auto tabtlik kahjustamine ilma eesmärgita midagi varastada.

<sup>37</sup> Usaldusväarsuse nivoo 95% juures.

<sup>38</sup> Arvestamata vargusi suvilast, maakodust või aiamaalt ning vargusi garaazist, kuurist või varjualusest, mille kohta teiste riikide uuringutes küsimusi pole olnud.



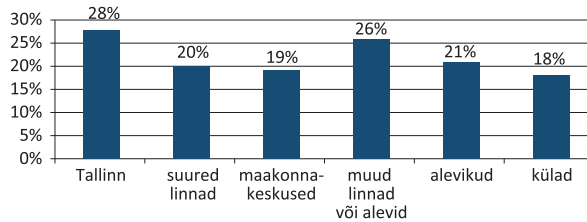
## 4.1. Ohvrite iseloomustus

### 4.1.1. Kuritegevuse piirkondlikud erinevused

Varavastaste kuritegude ohvreid oli rohkem linnades (24%) kui maal (19%). Suurimad erinevused ilmsesid autost toime pandud varguste ja autovandalismi puhul: ohvreid oli linnaliste asulate elanike seas kummalgi juhul 10%, maaelanike seas vastavalt 4% ja 5% (arvestatud auto omanikke/kasutajaid). Suvilast, maakodust või aiamaalt toime pandud varguste ohvreid oli linnades 14% ja maal 9% (vara omanikke). Linlaste seas oli rohkem ohvreid ka kodust toime pandud varguste ja vägivallaga toime pandud röövimiste puhul.

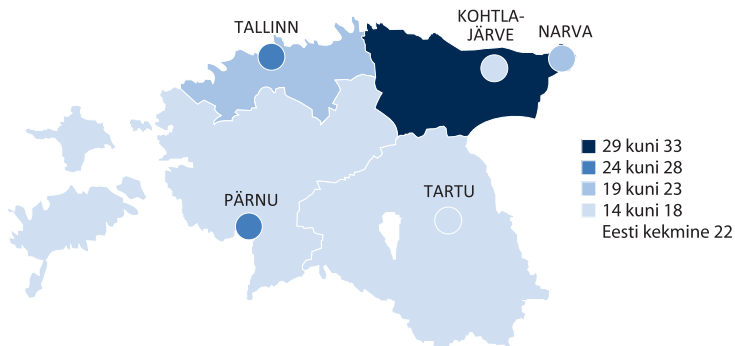
Autovandalism ja vargus autost on linnades levinud kaks korda enam kui maal.

Asulatüüpide järgi oli varavastaste kuritegude ohvreid kõige rohkem Tallinnas. Suurimad asulatüüpide erinevused ilmsesid autost toime pandud varguste puhul, mille ohvriks langes autoomanikest ja -kasutajatest Tallinnas 14% ning küldes 4%.



#### Joonis 9. Varavastaste kuritegude ohvrite osakaal

Varavastase kuritegevuse tase oli enamikus kuriteoliikides teistest kõrgem Viru ja Põhja piirkonnas. Varavastaste kuritegude ohvreid oli Pärnus 26%, Narvas 21%, Kohtla-Järvel 18% ja Tartus 17%.<sup>39</sup>



#### Joonis 10. Varavastase kuriteo ohvriks langenute osakaal elanikkonnast (%)

<sup>39</sup> Linnade erinevused pole usaldusväärse nivoo 95% juures statistiliselt olulised.

Jalgrattavarguse ohvreid oli kõige enam Lääne piirkonnas ning mootorratta-, motrolleri- ja mopeedivarguse ohvreid oli vastanute seas vaid Lõuna ja Lääne piirkonnas.

#### 4.1.2. Leibkonna sissetulek ja hinnang toimetulekule

Leibkonna sissetuleku taseme ja 2008. aastal varavastaste kuriteo ohvriks langemise vahel selget seost ei avaldunud: nii nagu kõigi kuritegude puhul kokku, oli ohvreid kõige vähem kolmandas tulukvintilis (17%)<sup>40</sup>.

Varavastaste kuritegude ohvreid oli kõige rohkem (25%) väga raskesti toime tulevate leibkondade seas. Paremini toime tulevate leibkondade seas oli ohvreid 22–23%. Linnaelanike seas on raskesti toime tulevaid peresid veidi rohkem kui maaelanike seas; samas pole koduse vara kaitsemeetmete kasutamises arvestatavaid erinevusi raskesti ja ilma raskusteta toime tulevate perede vahel. Tõenäoliselt pannakse põhiline osa varavastastest kuritegudest toime pigem soodsat võimalust kasutades ja mitte võimaliku saagi väärtust arvestades, mistõttu ei ole eri jõukusastmega leibkondade vahel suuri erinevusi.

#### 4.1.3. Rahvus

Kuigi 2008. aastal oli varavastase kuriteo ohvreid mitte-eestlaste seas proportsionaalselt rohkem (ohvriks langes 21% eestlastest ning 25% mitte-eestlastest), ei saa seda erinevust pidada oluliseks<sup>41</sup>. Eri rahvusest vastanute seas oli autovandalismi, isiklike asjade varguse ning suvilast, maakodust või aiamaalt ja garaazist, kuurist või varjualusest toime pandud varguse ohvreid samas suurusjärgus. Jalgrattavarguse ohvreid oli rohkem eestlaste seas, röövimise ohvreid aga mitte-eestlaste seas.

Võrreldes 2003. aastaga võib märkida järgmisi muutusi<sup>42</sup>:

- eestlaste ja mitte-eestlaste seas vähenes proportsionaalselt umbes samapalju autost toime pandud varguse ohvrite ning garaazist, kuurist või varjualusest toime pandud varguse ohvrite osakaal;
- eestlaste seas langes suhteliselt kiiremini suvilast, maakodust või aiamaalt toime pandud varguse ohvrite osakaal;
- mitte-eestlaste seas langes suhteliselt kiiremini jalgrattavarguse ja isiklike asjade varguse ohvrite osakaal;
- kodust toime pandud varguse ja varguskatse puhul vähenes ohvrite arv vaid mitte-eestlaste seas.

Varavastaste kuritegude ohvriks langenud eestlaste ja mitte-eestlaste osakaal 2003. ja 2008. aastal

<sup>40</sup> 3. kvintilil: - 0.28 (taust: 5. kvintilil). ( $P \leq 0,001$ ).

<sup>41</sup> Mitte-eestlane: - 0.01 (taust: eestlane). ( $P \leq 0,05$ ).

<sup>42</sup> Autovargusi nende väikese arvu tõttu ei vaadelda.

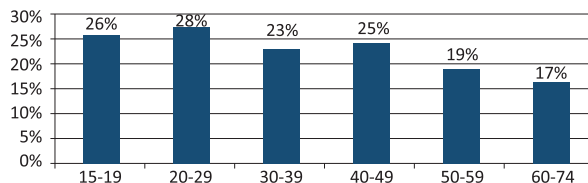
**Tabel 4.** Varavastaste kuritegude ohvriks langenud eestlaste ja mitte-eestlaste osakaal 2003. ja 2008. aastal

	Eestlased		Mitte-eestlased	
	2003	2008	2003	2008
Autovargus	0,8%	0,2%	0,4%	0,9%
Vargus autost	7,2%	5,0%	8,0%	5,6%
Autovandalism	5,0%	5,4%	5,4%	5,4%
Jalgrattavargus	3,8%	2,8%	4,6%	1,9%
Vargus kodust	2,6%	2,7%	4,4%	3,7%
Varguskatse kodust	1,3%	1,7%	2,6%	2,2%
Vargus suvilast, maakodust või aiamaalt	7,8%	4,3%	6,0%	4,4%
Vargus garaazist, kuurist või varjualusest	5,2%	2,0%	4,4%	1,7%
Isiklike asjade vargus	5,3%	3,5%	8,6%	3,8%
Röövimine	1,2%	1,5%	3,4%	3,4%

#### 4.1.4. Sugu ja vanus

Varavastaste kuritegude ohvrite osakaalus vastaja soo järgi kokku ning kogu leibkonda puudutavate kuriteoliikide puhul erinevusi praktiliselt polnud. Erinevused jäid üsna väikeseks ka vastajat isiklikult puudutavate kuritegude puhul (röövimine, isiklike asjade vargus).

Varavastaste kuritegude ohvreid oli enim 20–29-aastaste vastanute leibkondades, vanuse kasvades ohvristumine vähenes<sup>43</sup>. Leibkonna moodustavad ka üksi elavad vastajad ning teatud vanuserühmi teistest rohkem või vähem puudutavate kuritegude kaudu avaldab see asjaolu mõnevõrra mõju.

**Joonis 11.** Varavastaste kuritegude ohvrite osakaal vanuserühmade järgi

Vanuserühmade võrdluses kuriteoliikide järgi ilmnemise märkimisväärsed erinevused autovandalismi ja autost toime pandud varguste puhul, mille ohvreid oli kõige enam 20–29-aastaste vastanute hulgas (arvestades vaid autoomanikke ja -kasutajaid). Samas oli nende seas teistest vanuserühmadest mõnevõrra vähem suvilast, maakodust või aiamaalt toime pandud varguse ohvreid (arvestades vaid niisuguse vara omanikke).

<sup>43</sup> Kuni 19: -0,06; 30-39: -0,01; 40-49: -0,16; 50-59: -0,45; 60-76: -0,58 (taust: 20-29). ( $P \leq 0,001$ ).

#### 4.1.5. Ohvriks langemine ja turvalisus

2008. aastal oli varguse ohvriks langenuid kõige vähem leibkondade seas, kes peavad oma kandi turvalisust heaks (17%). Seda keskmiseks pidavaist leibkondadest langes ohvriks 24% ja halvaks pidavatest 42%. Et hinnang elukohta turvalisusele muutub pärast ohvriks langemist, võib järeldada asjaolust, et inimesed, kes ei langenud ühegi varavastase kuriteo ohvriks, hindasid elukohta turvalisemaks (neist pidas turvalisust heaks 28% ja halvaks 13%).

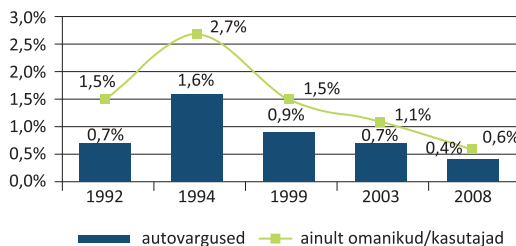
### 4.2. Varavastaste kuritegude liigid

#### 4.2.1. Autoga seotud kuriteod

Kõik Eestis korraldatud ohvriuuritud on sisaldanud küsimusi autovarguse, autost toime pandud varguse ja autovandalismi (auto rüüstamise) kohta.

**Autovarguse** all mõeldakse nii auto ebaseadusliku omandamise eesmärgil toime pandud vargust kui ka auto ajutiseks kasutamiseks (nt lõbusõiduks) toime pandud kuritegusid. Ohvriuuritud ei luba selle kuriteoliigi trende kuigi hästi kirjeldada, sest valimisse sattub väga vähe ohvreid<sup>44</sup> (näitajate kõikumus võib olla suhteliselt suur), kuid on ilmne, et praeguseks on niisuguseid kuritegusid 1990. aastatega võrreldes vähem – seda arvestatuna nii kõigist vastanuist kui vaid autoomanikest ja -kasutajatest.

Ohvriuuritud andmetel langes 2008. aastal autovarguse ohvriks 0,4% leibkondadest ning 0,6% autoomanikest ja -kasutajatest, mis on mõlema näitaja puhul enam kui kaks korda vähem 1999. aasta tasemest.

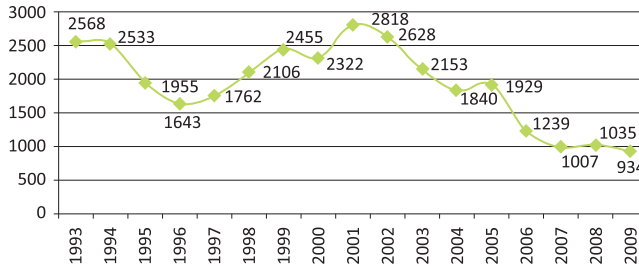


**Joonis 12.** Autovarguse ohvrid (protsent kõigist küsitletuist ja auto omanikest/kasutajatest)

Märgatavat autovarguste arvu langust kinnitab ka politseistatistika, mis võimaldab täpsemat vaatlust, hõlmates kõiki politseile teatatud juhtumeid ja kõiki aastaid (k.a veoautode, busside jm sõidukite vargused, kuid varguse objektiks on olnud eeskätt

<sup>44</sup>Näiteks langes autovarguse ohvriks 2003. aastal 12 inimest 1687-st, 2008. aastal 17 inimest 4181 küsitletust.

sõiduaudot). Politsei andmetel registreeriti 2009. aastal sõidukite vargusi ja omavolilise kasutamise juhtumeid kolm korda vähem kui tippaastal 2001, ehkki registris olevate sõidukite arv kasvas samal perioodil 30%<sup>45</sup>.



**Joonis 13.** Sõidukite varguste ja omavolilise kasutamise juhtumite koguarv aastatel 1993–2009 (politseis registreeritud kuriteod). Allikas: politsei- ja piirivalveamet

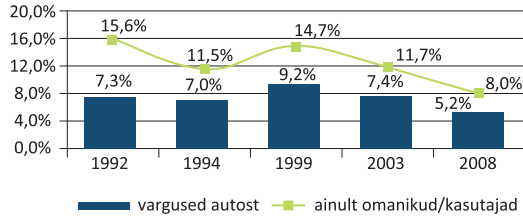
Ohvriuringute andmetel oli autovarguste tase Eestis 2003. ja 2008. aastal alla Euroopa riikide keskmise 2004. aastal (sh arvestatuna autoomanikest ja -kasutajatest), olles lähedane näiteks Soome, Rootsi ja Belgiaga (Dijk jt, 2007, 50). Autoomanike risk oli suurim Bulgaarias, Inglismaal ja Walesis ning Portugalis, kus tõenäosus autovarguse ohvriks langeda oli kolm korda suurem kui Eestis 2008. aastal. Rahvusvahelises ohvriuringus leiti, et autoomanike arvu suurenemisega autovarguse risk suureneb või jääb stabiilseks (samas, lk 52).

**Autost toime pandud vargused** puudutavad enamasti autosse lahtiselt jäetud esemeid (käe- ja rahakott, dokumendid, sülearvuti, fotoaparaat, tööriistad jm) ning ka paigaldatud heliseadmeid ja muud tehnikat. 1990. aastatel olid varaste hulgas populaarsed eeskätt heliseadmed, kuid viimastel aastatel on tänu tehasepaigaldusele nende atraktiivsus vähenenud ning varastele on hakanud huvi pakkuma GPS-seadmed.

Vargus autost on aastaid olnud üks kõige sagedasemaid kuritegusid Eestis. 2008. aastal langes ohvriks 5,2% elanikest ning 8,0% autoomanikest ja -kasutajatest, mis kummagi näitaja puhul on 1,8 korda vähem kui 1999. aastal. Korduvohvistumine ühe aasta jooksul oli selle kuriteoliigi puhul 16%. Seda soodustab võimalus niisugune kuritegu kiiresti ja suhteliselt väikese riskiga toime panna ning juba esimene kuritegu võib ohvrile olla märgiks koha ohtlikkusest. Samas on kuriteoohtlikus piirkonnas autosse tungimist raske ära hoida, sest enamasti pole võimalik paigutada autot valveta parklasse. Mõnel juhul võib varastele abiks olla autoomaniku eksiarvamus, et kord juba kuriteo varguse ohvriks langemise korral on uue kuriteo tõenäosus väike, ning ka kaasavõtmiseks sobivad esemed jäetakse autosse.

Peaaegu igalt kümnendalt autoomanikult/-kasutajalt on aasta jooksul autost midagi varastatud.

<sup>45</sup>Sõiduaudot, bussid, veoaudot ja mootorrattad. Allikas: statistikamet, [www.stat.ee](http://www.stat.ee), tabel „Registreeritud liiklusvahendid“ (30.08.2010).



**Joonis 14.** Autost toime pandud varguse ohvrite osakaal aastatel 1992–2008

Asulatüüpide järgi oli autost toime pandud varguse ohvreid kõige enam Tallinnas (11%) ja kõige vähem külade elanike seas (4%). Põhja piirkonnas oli niisuguse kuriteo ohvreid ligi kolm korda enam kui Lõuna-Eestis (vastavalt 12% ja 4%) – seda Tallinna kõrgema näitaja tõttu. Harjumaal ilma Tallinnata oli selle kuriteoliigi ohvreid samas suurusjärgus kui Lõuna piirkonnas.

2008. aastal langes niisuguse kuriteo tõttu kannatanutest oma koduasulas ohvriks 97% linnaliste asulate elanikest ja 63% maa-asulate elanikest. Eestis kokku pandi vastaja koduasulas toime 94% kuritegudest (sealjuures 80% oma kodu lähedal) ning 6% mujal Eestis.

Huvitav on märkida, et viimastel aastatel on sellise varguse ohvriks langenud külaelanikest järjest suurem osa langenud ohvriks väljaspool koduasulat, seda ilmselt seoses autopargi uueningemisega ja inimeste suurenenud liikuvusega: külaelanike autodest toime pandud vargustest toimus väljaspool koduasulat 1999. aastal 42%, 2003.

aastal<sup>46</sup> 52% ja 2008. aastal 60%. Tähtis on arvestada, et samal perioodil on niisuguse kuriteo ohvriks langenud külaelanikest autoomanike ja -kasutajate osakaal umbes kolm korda vähenenud ning üle kahe korra on vähenenud ohvrite osakaal kõigi külaelanike hulgas.

Väljaspool koduasulat langesid 2008. aastal ohvriks kõige sagedamini Lõuna ja kõige vähem Põhja piirkonna elanikud. Võrreldes vaid eri piirkondade maa-

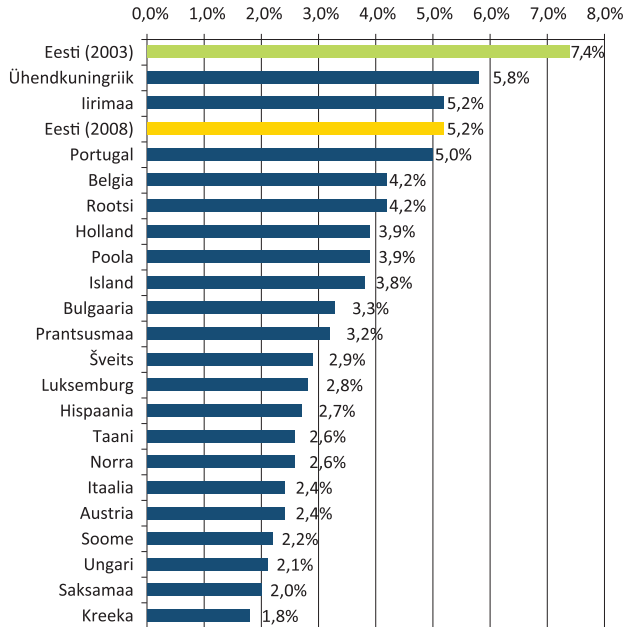
asulaid, on erinevused märksa väiksemad, ehkki Põhja ja Viru piirkonnas oli oma koduasulas ohvriks langenute osakaal suurem kui teistes piirkondades – see võib viidata lähedal asuvate suurte linnade mõjule.

Autost toime pandud varguse ohvreid (arvestades vaid autoomanikke ja -kasutajaid) oli kõige enam 20–29-aastaste leibkondades ja kõige vähem 60–74-aastaste leibkondades. Ilmselt mõjutab näitajaid üksikult elavate autoomanike suur osakaal: võrreldes eakate inimestega nad töötavad ja liiguvad autoga rohkem (täistööajaga töötajate leibkondades oli ohvreid kõige enam).

Teiste Euroopa riikidega võrreldes oli Eesti 2003. aastal koos Inglismaa ja Walesiga (2004. aastal) selle kuriteo levikult Euroopa tipus (Dijk jt, 2007, lk 54). Pealinnaadest oli samal ajal kõige enam kuriteoohvreid Londonis ja Tallinnas. Eesti positsioon oli sarnane ka 2008. aastal.

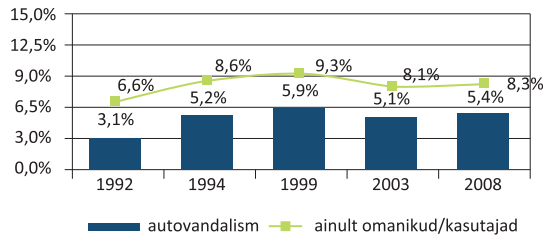
Maal elavad inimesed langevad varguse ohvriks kodust eemal, linnainimesed aga koduasulas.

<sup>46</sup> Viited 1999. ja 2003. aastale pole siinkohal päris täpsed, sest varasemates ohvriuuringutes paluti vastajal kirjeldada viimast kuritegu viimase viie aasta jooksul (k.a küsitluse aasta kuni küsitluse hetkeni). Näiteks 2003. aastal langes autost toime pandud varguse ohvriks 41% kõigist viimase viie aasta jooksul niisuguse kuriteo ohvriks langenud küsitletutist.



**Joonis 15.** Autost toime pandud varguse ohvrite osakaal riigiti 2003/2004. aastal ja Eestis 2008. aastal

**Autovandalismi** ohvriks langes 2008. aastal 5,4% Eesti elanikest ning 8,3% autoomanikest ja -kasutajatest. Niisuguste kuritegude ohvreid oli kõige enam 1999. aastal, kuid erinevalt vargustest autost ei ole kuritegevuse tasemes suuri muutusi toimunud.



**Joonis 16.** Autovandalismi ohvrite osakaal aastatel 1992–2008

Autovandalismi ohvriks langemise risk on olnud suurim Tallinnas ja kõige väiksem maa-asulais (2008. aastal vastavalt 12% ja 5% autoomanikest ja -kasutajatest). Põhja ja Viru piirkonnas oli niisuguse kuriteo ohvreid autoomanike ja -kasutajate seas ligi kaks korda rohkem kui Lääne ja Lõuna piirkonnas (vastavalt 10% ja 5–6%). Analoo-giliselt vargustega autost oli kuritegevuse tase kõrge Tallinnas, kuid mujal Harjumaal oli see sarnane Lõuna piirkonnaga.

2008. aastal niisuguse kuriteo tõttu kannatanutest langes ohvriks oma koduasulas 94% Tallinna ja teiste suurte linnade elanikest ning 54% külaelanikest. Kokku pandi

vastaja koduasulas toime 84% kuritegudest (sealjuures 70% oma kodu lähedal).

Ohvrite profiil sarnaneb autovandalismi puhul autost toime pandud varguse ohvritega: kõige enam oli ohvreid 20–29-aastaste leibkondades ja kõige vähem 60–74-aastaste leibkondades.

Viimased rahvusvahelisi võrdlusandmed on olemas 1999. aasta kohta, mil ohvritumise tase Eestis oli lähedane Euroopa keskmisega (Dijk jt, 2007, lk 237–240).

#### 4.2.2. Mootorratta-, motorrolleri- ja mopeedivargus

Mootorratta-, motorrolleri- ja mopeedivarguse ohvreid on Eestis olnud üsna vähe (neid sõiduvahendeid on olnud vähe). Sestap puudus 2000. ja 2004. aasta ohvriuuringutes neid puudutav küsimus.

Viimastel aastatel on motorrollerite populaarsus ja politsei andmetel ka nende varguste arv küll kasvanud, ent teiste kuriteoliikidega võrreldes on juhtumeid väga vähe. 2009. aasta ohvriuuringus mootorratta-, motorrolleri- ja mopeedivarguste kohta küsimus esitati, kuid valim ei võimalda täpsemat analüüsi: küsitletute hulgas oli vaid kolm inimest, kes olid 2008. aastal niisuguse varguse ohvriks langenud (0,1% elanikest ja 0,9% sõiduvahendi omanikest).

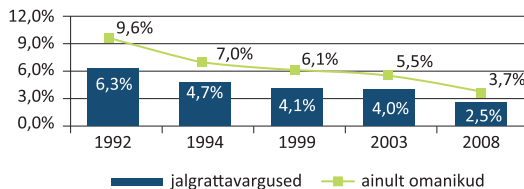
#### 4.2.3. Jalgrattavargus

Jalgrattavarguse ohvriks langemise tase on võrreldes 1990. aastatega märgatavalt langenud. 2008. aastal langes ohvriks 2,5% kõigist küsitletuist ja 3,7% jalgrattaomanikest.

Ohvreid oli enam linnalistes asulates (kõige enam Pärnus ja Tallinnas) ning vähem maa-asulates. Piirkondadest oli ohvreid kõige enam Lääne ja kõige vähem Viru piirkonnas.

89% jalgrattavargustest toimus vastaja koduasulas, sealjuures 65% kodu lähedal. Oma koduasulas ohvriks langenute osakaal oli kõige väiksem külaelanike puhul (72%).

Kui autodega seotud varavas-tased kuriteod on Virumaal keskmisest rohkem levinud, siis jalgrattavargusi on seal võrreldes muu Eestiga vähe.



Joonis 17. Jalgrattavarguse ohvrite osakaal aastatel 1992–2008

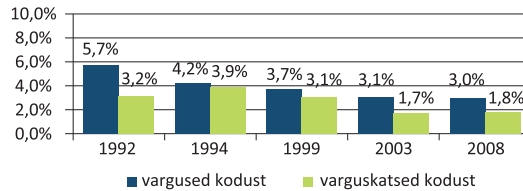
Ohvreid oli kõige vähem 60–74-aastaste leibkondades, teised vanuserühmad suurt ei erinenud.



Jalgrattavarguste poolest oli Eesti 2003. aastal Euroopa keskmisel tasemel (Dijk jt, 2007). Enim ohvreid oli siis (nii kõigist küsitletuist kui ka jalgrattaomanikest) Hollandis ja Taanis – riikides, kus liigeldakse palju jalgrattaga; kõige vähem oli ohvreid Hispaanias ja Portugalis. Suurtest linnadest oli esikohal Amsterdam, järgnesid Kopenhaagen ja Stockholm. Ehkki Eestis on jalgrattavarguste arv viimastel aastatel vähenenud, ei muuda see ilmselt eriti meie positsiooni.

#### 4.2.4. Vargus ja varguskatse kodust

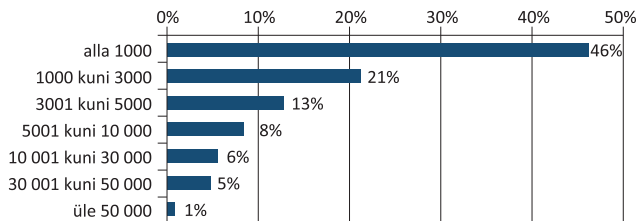
Kodust toime pandud varguste ja varguskatsete arvus ohvriuuringute andmetel perioodil 2003–2008 olulisi muutusi ei toimunud, ehkki ohvreid oli vähem kui 1990. aastate alguses. 2008. aastal langes lõpuleviidud varguse ohvriks 3,0% ja varguskatse ohvriks 1,8% elanikest.



**Joonis 18.** Kodust toime pandud varguse ohvrite osakaal aastatel 1992–2008

**Kodust toime pandud varguse** ohvriks langes 2008. aastal vähemalt kaks korda 19% ohvritest (1999. aastal oli sama näitaja 17% ja 2003. aastal 25%). Korduvat ohvriks lange-mist soodustab hoonete ja korterite kehv kaitse, mis võib suurendada kurjategijate huvi kergesti varastada ligipääsetavast kohast. Ligikaudse arvestuse<sup>47</sup> järgi pandi 100 vastanu suhtes 1999. aastal toime 4,7 vargust, 2003. aastal 4,2 vargust ja 2008. aastal 3,8 vargust.

Vastanute hinnangul jäi 2008. aastal kodust varastatud vara väärtus kahel kolmandikul juhtudel alla 3000 krooni.<sup>48</sup>



**Joonis 19.** Kodust varastatud esemete väärtus (viimane juhtum, protsent varguse ohvriks langenuist)

<sup>47</sup> Varasemate uuringute andmed arvutati ümber 3-astmelise skaala järgi, võttes skaalaastme „3 või rohkem“ väärtuseks 3.

<sup>48</sup> Varasemate uuringute pubul on teada varastatud vara mediaanväärtus: 1999. aastal 1000 krooni ja 2003. aastal 1830 krooni (Saar jt, 2005). 2003. aastal oli kahju kuni 3000 krooni 52% kahjusummat märkinud vastanute hinnangul, kusjuures erinevalt viimastest uuringust polnud vastusevariante ette antud (kahjusummad olid enamasti suuremad kui etteantud skaalavahemikes näidatud kahjusummad 2008. aastal). Erinev vastamisviis ei luba 2008. aasta näitajaid varasemate uuringute tulemustega täpselt võrrelda.

Linnalistes asulates oli ohvreid kaks korda rohkem kui maa-asulates (vastavalt 3,6% ja 1,8%). Asulatüüpide järgi oli suurim risk langeda varguse ohvriks Tallinnas ja teistes suurtes linnades ning madalaim külates. Kuritegevuse tase oli üle keskmise Virumaal ja Põhja piirkonnas (Tallinna kõrge taseme tõttu). Analoogilised erinevused ilmsesid ka rahvuse järgi: ohvreid oli rohkem mitte-eestlaste hulgas (kelle põhiosa elab nimetatud piirkondades suurtes linnades). Leibkonna tulutaseme ja varguse ohvriks langenute osakaalu vahel selget seost ei ilmnenu.

Teiste Euroopa riikidega võrreldes oli Eestis kodust toime pandud vargusi palju ning 1990. aastatel oli Eesti ohvrite osakaalult selgelt esikohal. 2003.–2004. aastal oli kõrgeim tase Inglismaal ja Walesis, järgnesid üsna võrdset Taani, Bulgaaria ja Eesti; kõige vähem oli ohvreid Rootsis, Hispaanias ja Soomes (Dijk jt, 2007, lk 65). Pealinnadest oli kuriteoohvreid kõige enam Istanbulis, järgnesid London, Helsingi ja Tallinn.

Eesti tase oli sarnane ka 2008. aastal ning arvatavasti oleme ikka veel üks kõrgema ohvrite osakaaluga riike Euroopas.

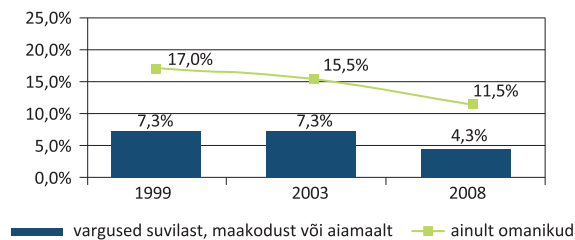
**Kodust toime pandud varguskatse** ohvriks langes 2008. aastal 1,8% elanikest, mis on peagu samal tasemel 2003. aastaga. Piirkondlik levikupilt sarnaneb lõpuleviidud vargustega; ka pole suuri erinevusi ohvrite tunnuste järgi. Kuritegude väike arv ei luba täpsemaid erisusi esile tuua.

Rahvusvahelises võrdluses oli Eesti tase 1990. aastatel Euroopa kõrgeim, kuid 2003. ja 2008. aastal lähedane Euroopa riikide keskmisega.

#### 4.2.5. Vargus suvilast, maakodust ja aiamaalt

Küsimus varguste kohta suvilast, maakodust või aiamaalt on ohvriuuringutes esitatud 2000. aastast. Seda pole kasutatud teistes riikides, mistap pole rahvusvaheline võrdlus võimalik.

Eesti on seda laadi vargused olnud üks levinumaid kuriteoliike autost toime pandud varguste kõrval ning sellise vara omanikele on risk ohvriks langeda olnud kõrgem kui näiteks autoomanike risk langeda varguse ohvriks autost. Viimastel aastatel on juhtumite arv siiski vähenenud. 2008. aastal langes ohvriks 4,3% elanikest ja 11,5% niisuguse vara omanikest.



**Joonis 20.** Suvilast maakodust või aiamaalt toime pandud varguse ohvrite osakaal aastatel 1999–2008

Seda liiki kuritegudele on olnud iseloomulik suur korduvus: vähemalt kaks korda

langes 2008. aastal suvilast, maakodust või aiamaalt toime pandud varguse ohvriks 35% kõigist niisuguse kuriteo tõttu kannatanutest, sealjuures 16% kolm või enam korda. Enamasti on tegu omaniku elukohast kaugel asuvate objektidega, mida on raske valvata ja kus kurjategija risk vahele jääda on väike. Võrreldes varasemate uuringutega on korduvus vähenenud: 1999. aastal oli korduvalt ohvriks langenuid 52% ja 2003. aastal 42%.

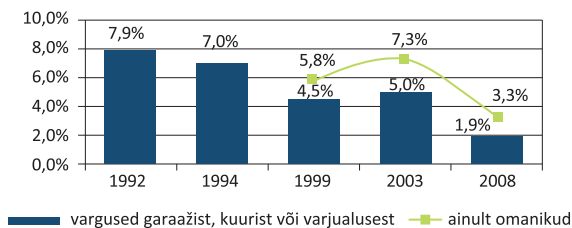
Suvila, maakodu või aiamaa omanikest ohvrid elavad pigem linnalistes kui maa-asulates (vastavalt 14% ja 9%). Asulatüübiti on risk suhteliselt suur tallinlastel ja väike külaelanikel, kuid teiste asulatüüpide puhul selgeid erinevusi pole. Kuriteoohvrite osakaal oli suurim Virumaal ning sestap oli ohvraid mitte-eestlaste seas enam kui eestlaste seas (vastavalt 10% ja 16%), üheks põhjuseks võib olla asjaolu, et peamiselt linnaelanikest varaomanikud on oma valdusest rohkem eraldatud kui väiksemate asulate elanikud; samuti valduste paiknemine suurte linnade lähistel, kus kuritegevuse tase on sageli kõrgem kui kaugetes maapiirkondades (samas on Tallinna osakaal piirkonna rahvastikust veelgi suurem ning suvilad veelgi eraldatumad). Valimi piiratus ei luba kindlaid järeldusi teha.

Selgeid seoseid leibkonna tulutaseme ja vastajat iseloomustavate tunnuste ning kuriteoohvrite osakaalu vahel ei ilmnenu.

16% suvila-, maakodu- või aiamaavarguste ohvritest langes aasta jooksul sama kuriteo ohvriks kolm või enam korda.

#### 4.2.6. Vargus garaažist, kuurist või varjualusest

Küsimus varguse kohta garaažist, kuurist või varjualusest on esitatud kõigis ohvriuuringutes Eestis. 2008. aastal langes kuriteo ohvriks 1,9% elanikest ja 7,3% sellise vara omanikest – võrreldes 2003. aastaga on kuritegude üldarv vähenenud. Võrdlus 1992. ja 1994. aastaga on mõneti ebakindel, ehkki üldiste arengute põhjal näib tõenäoline, et seda liiki kuritegude arv oli praegusest suurem (andmeid ohvriks langenud omanike osakaalu kohta pole).<sup>49</sup>



**Joonis 21.** Garaažist, kuurist või varjualusest toime pandud varguse ohvrite osakaal aastatel 1992–2008

<sup>49</sup> 1993. ja 1995. aasta ohvriuuringus polnud küsimust suvilast, maakodust või aiamaalt toime pandud varguse kohta ning teatud osa sellistest juhtumitest võidi märkida vargusena garaažist, kuurist või varjualusest – seetõttu tuleb hilisemate andmete võrdlemisel 1992. ja 1994. aasta tasemega olla ettevaatlik.

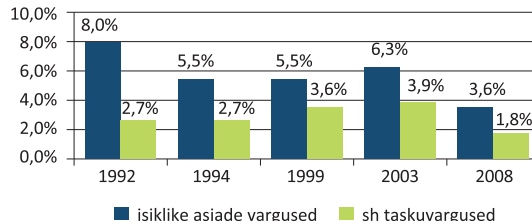
Vähemalt kaks korda langes 2008. aastal garaazist, kuurist või varjualusest toime pandud varguse ohvriks 16% kõigist niisuguse kuriteo tõttu kannatanutest. Viimastel aastatel on korduvus vähenenud: 1999. aastal oli see 29% ja 2003. aastal 34%.

Varguse ohvreid oli linnalistes asulates rohkem kui maa-asulates (vastavalt 4,0% ja 2,5% vara omanikest). Juhtumite väike arv ei võimalda muude tunnuste analüüsi.

Teistes riikides kasutati seda küsimust viimati 1992. aastal ja uuemaid võrdlusandmeid pole.<sup>50</sup>

#### 4.2.7. Isiklike asjade vargus

Isiklike asjade vargus puudutab juhtumeid, mille toimepanemisel ei kasutatud vägivalda või sellega ähvardamist ning see hõlmab ka taskuvarguseid. 2008. aastal langes niisuguse kuriteo ohvriks 3,6% elanikest (neist pooled juhtumid olid taskuvargused), mis on vähem kui aastatel 1992–2003.



**Joonis 22.** Isiklike asjade varguse ohvrite osakaal aastatel 1992–2008

Aasta jooksul langes korduvalt isiklike asjade varguse ohvriks 14% niisuguse kuriteo tõttu kannatanutest. Võrreldes 1999. ja 2003. aastaga on see näitaja jäänud samale tasemele.

Varastatud esemete väärtus jäi 55% ohvri hinnangul alla 1000 krooni, 27% hinnangul vahemikku 1000–3000 krooni ning 18% hinnangul üle 3000 krooni<sup>51</sup>.

Erinevalt mitmest teisest varavastase kuriteo liigist ei ilmnunud selgeid erinevusi linnaliste ja maa-asulate vahel ega ka asulatüüpide vahel. Piirkonniti oli kuritegevuse tase kõige kõrgem Virumaal ja madalam Lõuna piirkonnas.

Meeste ja naiste ohvriks langemises arvestatavaid erinevusi polnud. Isiklike asjade varguse ohvreid oli üle keskmise alla 29-aastaste seas, eriti vanuses 16–19 aastat (7%).

Eestlastest ja mitte-eestlastest ohvrite osakaalus suuri erinevusi polnud, kuid võrreldes 2003. aastaga oli mitte-eestlaste seas ohvrite osakaal vähenenud enam kui eestlaste seas (vt tabel 2).

Oma koduasulas langes isiklike asjade varguse ohvriks

Peaaegu pooled isiklike asjade vargused Tallinnas pannakse toime ühissõidukites.

<sup>50</sup> Eesti 1993. ja 1995. aasta tase ületas tunduvalt Euroopa keskmist (2,8%) ning Soome taset (2,6%) 1992. aastal (Aromaa ja Abven, 1995).

<sup>51</sup> 2003. aastal oli kahju alla 1000 krooni 47% puhul kahjusummat märkinud vastanutest, kusjuures erinevalt viimasest uuringust polnud vastusevariante ette antud. Teistsuguse vastamisviisi kasutamine ei luba 2008. aasta näitajaid varasemate uuringute tulemustega täpselt võrrelda.

64%, mujal Eestis 31% ja välismaal 5% elanikest. Võrreldes 2003. aastaga on ohvriks langemise tase üle kahe korra vähenenud koduasulas, mujal on see jäänud enam-vähem samaks.<sup>52</sup>

Kõigist isiklike asjade vargustest 23% pandi toime tänaval, 22% ühissõidukis, 13% töökohal, 9% restoranis, 5% koolis ja 28% mujal<sup>53</sup>. Linnalistes asulates pandi niisugune kuritegu kõige sagedamini toime ühissõidukis (30%) või tänaval (25%), maa-asulates aga selgelt määratlemata kohas „mujal“ (46%). Asulatüüpidest oli ühissõidukis toime pandud varguste osakaal selgelt suurim Tallinnas (46%).

Naistest langes meestega võrreldes suhteliselt palju ohvriks tänaval (vastavalt 29% ja 17%). 16–19-aastased langesid kõige sagedamini ohvriks koolis (29%). 20–29-aastased langesid teistest vanuserühmadest sagedamini ohvriks restoranis (21%), 40–49-aastased oma töökohal (24–25%) ning 60–74-aastased ühissõidukis (38%) ja tänaval (32%).

Mitte-eestlased langesid ohvriks kõige sagedamini ühissõidukis (38%; eestlased 14%) ja suhteliselt sage oli ohvriks langemine ka tänaval (29%; eestlased 20%). Rahvastevahelised erinevused on eeskätt seotud mitte-eestlaste elukohaga peamiselt suurtes linnades, kus kuritegevuse tase on kõrgem kui väiksemates asulates.

Euroopa riikidega võrreldes oli Eesti isiklike asjade varguste arvult aastatel 1992–2003 esimese viie seas. 2008. aasta tasemelt oli Eesti lähedane Euroopa riikide keskmisele 2004. aastal; sellele lähedasel tasemel olid näiteks Holland ja Poola (Dijk jt, 2007, 71). Madalaim oli kuritegevuse tase Portugalis, Hispaanias ja Soomes.

Pealinnadest oli Tallinn 2003. aasta tasemelt Londoni järel ja Reykjaviki ees teisel kohal (sh taskuvargustelt esikohal). 2008. aasta tase oli juba alla Euroopa linnade keskmise (2004), lähedane näiteks Kopenhaageni, Amsterdami ja Madridiga. Madalaim oli kuritegevuse tase Lissabonis, Helsingis ja Istanbulis.

### 4.3. Röövimine

Röövimise all mõistetakse ohvriuringutes kuritegu, mille eesmärk on omastada vägivallaga või sellega ähvardades ohvri vara.

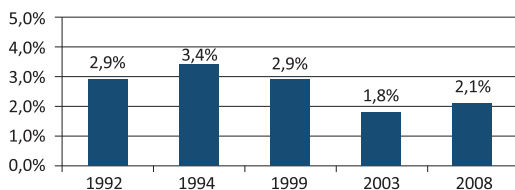
2008. aastal langes röövimise ohvriks 2,1% Eesti inimestest, mis on küll rohkem kui 2003. aastal, ent muutus ei ole statistiliselt oluline.<sup>54</sup> Vägivallaga kasutamisega toime pandud röövimise ja vaid ähvardamisega toime pandud röövimise ohvriks langes mõlemal juhul 1,2% elanikest (neist osa langes mõlemat liiki juhtumi ohvriks). Aasta jooksul langes korduvalt mis tahes liiki röövimise ohvriks 18% niisuguse kuriteo tõttu kannatanutest.<sup>55</sup>

<sup>52</sup> Viide vaid 2003. aastale pole päris täpne, kuna siis puudutas küsimus viimast kuritegu viimase viie aasta jooksul (alates 2000 kuni küsitluse hetkeni 2004 kevadel). 2003. aastal langes isiklike asjade varguse ohvriks 33% kõigist viimase viie aasta jooksul niisuguse kuriteo ohvriks langenud küsitletuist.

<sup>53</sup> Küsimuse „Kus viimane isiklike asjade vargus aset leidis?“ kuus vastusevarianti olid: töökohal, koolis, ühissõidukis, restoranis, tänaval, mujal. Võib arvata, et restorani märkides võidi silmas pidades ka muud meelelahutusasutust.

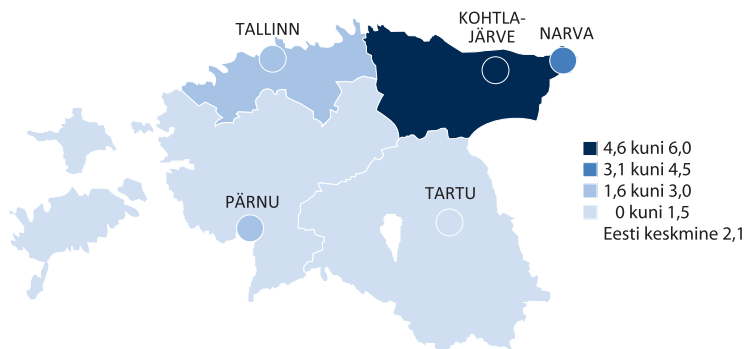
<sup>54</sup> 2003. aastal jäi sama näitaja 95% tõenäosusega vabemikku 1,3% kuni 2,5%.

<sup>55</sup> 1999. aastal oli sama näitaja 22% kokku 49-st ohvrilt; 2003. aastal ei märkinud korduvust ükski 31-st ohvrilt. 2008. aastal oli küsitletute hulgas 84 röövimise ohvrit.



**Joonis 23.** Röövimise ohvrite osakaal aastatel 1992–2008

Röövimise ohvrite osakaalus linnaliste asulate ja maa-asulate vahel ning asulatuüpide järgi selgeid erinevusi ei ilmnenud (juhtumite väike arv ei luba täpsemat analüüsi). Piirkonniti oli ohvrite osakaal kõige suurem Viru piirkonnas (5%), millele järgnes Põhja piirkond (2%); teistes piirkondades jäi ohvrite osakaal suurusjärku üks protsent.



**Joonis 24.** Röövimise ohvriks langenute osakaal (protsent elanikkonnast)

75% vastanuid langes viimase röövimise ohvriks koduasulas, 20% mujal Eestis ja 5% välismaal. Väljaspool oma koduasulat langesid ohvriks eeskätt maaelanikud (ligikaudu pooled). Võrreldes eelmise ohvriüriku tulemustega polnud ohvriks lange-mise kohas arvestatavaid muutusi.

Rööviohvrite osakaalus soo järgi märgatavaid erinevusi polnud. Vanuse järgi oli ohvreid teistest enam 16–29-aastaste seas. Mitte-eestlaste seas oli ohvreid üle kahe korra rohkem kui eestlaste seas ning kodakondsuseta isikute seas oli ohvreid peagu kolm korda rohkem kui Eesti kodanike seas.

Enam kui igal neljandal juhul tundis röövimise ohver vähemalt üht ründajat.

Kurjategijad tegutsesid sageli mitmekesi: 43% röövimistest pani toime üks isik, 31% kaks isikut ning 26% vähemalt kolm isikut. Valdava osa röövimisi pani toime ohvrile tundmatu isik või isikute rühm (66% juhtudel);

samas pani arvestatava osa (27%) kuritegusid toime isik või isikud, kellest vähemalt üht ohver tundis. Ülejäänud juhtudel (7%) ohver ei näinud kallaletungijat. Üheksa kümnendikku röövimistest pandi toime ilma relvata; selle kasutamisel oli enamasti

tegu külmrelvaga (tulirelva kasutamisega kokkupuutunud küsitletute seas ei olnud).

Euroopa riikide seas oli Eesti röövimiste tasemelt 1990. aastatel esikohal ning 2003. aastal Iirimaa järel; lähedasel tasemel järgnesid Inglismaa ja Wales, Kreeka, Hispaania ja Poola (Dijk jt, 2007, lk 74). Kõige vähem oli röövimise ohvreid Itaalias ja Soomes. Kuna 2008. aastal oli röövimiste ohvreid samas suurusjärgus, on Eesti ilmselt praegugi rahvusvahelise võrdluse tipus.

Pealinnadest jagas Tallinn 2003. aastal esikohta Varssaviga, neile järgnesid väikese vahega London ja Brüssel. Tipptasemest neli korda madalam oli röövimiste tase Ateenas, Stockholmis, Reykjavíkis ja Roomas. Tõenäoliselt on olukord sarnane ka praegu.

## 5. VÄGIVALD JA OHVRID

Jako Salla, Laidi Surva

2008. aastal registreeriti Eestis rekordarv vägivallakuritegusid, nende osa kõikide registreeritud kuritegude hulgas kasvas võrreldes 2003. aastaga 12%-lt 18%-ni, mis tähendab, et peagu iga viies uurija ja prokuröri ette jõudnud kuritegu oli seotud vägivallaga (Klopets jt, 2010, 25). Sama statistika näitas kokkuvõttes vägivallakuritegude arvu kasvu üle kolmandiku võrra.

Kuigi sellise märkimisväärse kasvu taga oli ilmselt eelkõige seadusemuudatuste mõju, mis tulenes kriminaal- ja karistusõiguse reformist kümnendi esimesel poolel, pole registreerimisstatistika vägivallataseme hindamisel hea abivahend, sest neist kuritegudest teatatakse politseile harva<sup>56</sup>, seda siiski ühe erandiga: tapmised.

Tapmiste rohkus rahvusvahelises võrdluses on ilmselt üks põhjus, miks Eestit peetakse kõrge vägivallatasemega riigiks. 2007. aasta oli tapmisi Eestis (7,1 tapmist 100000 elaniku kohta) mitu korda rohkem kui Euroopa riikides keskmiselt (2,0) (Aebi jt, 2010, 41). Samas on tapmiste arv vastupidiselt registreeritud vägivallakuritegude üldarvule alates 1994. aastast stabiilselt vähenenud. Tapmiste ja mõrvade tagajärjel hukkus 2009. aastal 69 inimest, mis oli uue iseseisvusaja madalaim näitaja (Klopets jt, 2010, 39).

Ohvriuuringsse ei jõua tapmisohvrid<sup>57</sup>, see peegeldab eelkõige n-õ igapäevast vägivaldat: kodus ja väljaspool kodu toimunud löömisi, ähvardusi ja teisi vägivallavorme. 2009. aastal ei küsitud inimestelt enam kokkupuute kohta seksuaalse vägivallaga, ent lisandusid

küsimused seksuaalse ahistamise kohta. Nende muutuste tõttu pole vägivalla üldnäitajad ka täpselt võrreldavad.

Vägivallakuritegude ohvriks langes 2008. aastal 7,9%<sup>58</sup> Eesti elanikest, kõige enam inimesi väitis end olevat langenud mittefüüsilise seksuaalse ahistamise<sup>59</sup> ohvriks (3,6%), kallaletungi ohvreid oli 2,4%, ähvarduse ja röövimise ning röövimiskatse ohvreid 2,1% ning füüsilise seksuaalse ahistamise ohvreid 2,0%.

Peatükis on põhitähelepanu pööratud kallaletungide ja ähvarduste ohvriks lange-misele, vähem tähelepanu saavad ahistamisjuhtumid, röövimisi on analüüsitud vara-vastaste kuritegude peatükis. Arusaadavuse mõttes kasutatakse kallaletungide ja ähvarduste kohta ka nimetust vägivald või vägivallakuritegu.

Politseini jõuab info iga neljanda vägivallajuhtumi kohta.

<sup>56</sup> Käesoleva uuringu andmeil ei teatatud politseile 77% kallaletungidest/ähvardustest. Viimase rahvusvahelise ohvriuuringu andmeil jäeti võrreldud riikides teatamata 67% kallaletungidest ja ähvardustest (Dijk, 2007).

<sup>57</sup> Küll aga võivad jõuda tapmiskatse üle elanud.

<sup>58</sup> Kumulatiivne näitaja – iga vastanut on arvestatud üks kord.

<sup>59</sup> Kas te olete pidanud alates <eelmise aasta praegusest kuust> taluma Teile suunatud seksuaalse alatooniga vihjeid, märkusi või ettepanekuid (nii suuliselt kui ka kirjalikult), mis on Teile ebamugavad ja soovimatud? ja Kas Te olete pidanud alates <eelmise aasta praegusest kuust> taluma seksuaalse alatooniga puudutusi, silitusi, lähenemisi või muid (kavatsetud, mitte jusbilikke) füüsilisi kontakte, mis on Teile ebamugavad ja soovimatud?

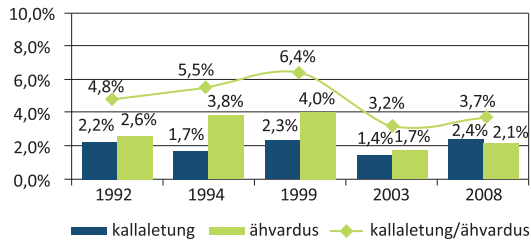


## 5.1. Kallaletung ja ähvardus

2009. aastal oli kallaletungide ja ähvarduste ohvreid kokku 3,7% elanikkonnast<sup>60</sup>, see tähendab omakorda, et küsitletud vanuserühma sees ei puutunud sedalaadi – kõige laiemalt levinud rünnetega – kokku enam kui 95% inimestest. Seega võib väita, et enamikul inimestel ei ole vägivaldaga kokkupuudet.

Pole võimalik teha üheseid järeldusi nüüdse ja varasema vägivaldlataseme kohta. Kuigi kallaletungi ja ähvarduse koondnäitaja on võrreldes 1990. aastatega märksa madalam, on see siiski veidi kõrgem kui 2003. aastal (samas pole muutus statistiliselt oluline).

Kallaletungide ja ähvarduste tase oli viimases uuringus, nagu ka aastatel 1992 ja 2003, sarnane (erinevus oli 0,3–0,4 protsendipunkti). Raskesti seletatava erandina paistavad silma 1994. ja 1999. aasta, kui ähvarduse ohvreid oli märksa enam kui füüsilise vägivalda ohvreid. Võrreldes 2003. aastaga tuleb välja tuua see, et kallaletungiohvrite arv kasvas rohkem kui ähvardamisohvrite arv.

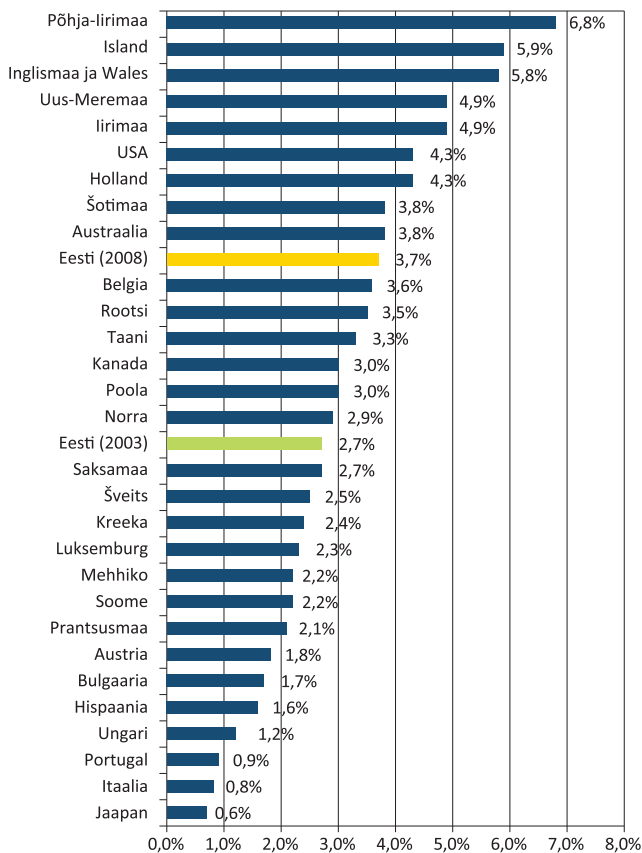


**Joonis 25.** Kallaletungi ja/või ähvarduse ohvrite osakaal (protsent elanikkonnast)

Teatud inimeste kõrgemat riski langeda vägivalda ohvriks näitab see, et peagu iga kümnes (9,6%) kallaletungi või ähvarduse ohver langes aasta jooksul samalaadse rünnaku alla kolm või enam korda, kaks korda ohvriks langenuid oli 17,8%.

Võrreldes teiste riikidega, mis osalesid 2003. aasta rahvusvahelises ohvriuurings, tõusis Eesti oma kasvanud vägivaldalanäitajaga keskmise vägivaldlatasemega riikide seast kõrgemale, ohvrite osakaal on nüüd sarnane Hollandi, Rootsi ja USA 2003. aasta näitajaga.

<sup>60</sup> 2009. aastal langes kallaletungi ja/või ähvardamise ohvriks 151 vastanut (kallaletung 94, ähvardamine 86).



**Joonis 26.** Kallaletungide/ähvarduste ohvrite määr riigiti 2003/2004. aastal ja Eestis 2008. aastal

### 5.1.1. Ohvrite iseloomustus

1990ndate ohvriuringud näitasid, et meestel on naistest suurem tõenäosus langeda kallaletungi ja ähvarduse ohvriks. 2003. aasta uuring näitas aga tugevat meeste ohvistumise vähenemist (vägivallaohvrite osakaal meeste seas langes 7,3%-lt 2,6%-ni); kuni 1999. aastani kasvanud naiste osakaal langes 2003. aastaks märksa vähem (5,5%-lt 3,8%-ni). 2008. aastal nagu ka 2003. aastal langesid naised vägivalla ohvriks enam kui mehed.<sup>61</sup> Naiste osakaal vägivallaohvrite seas oli uuringu järgi 55%.

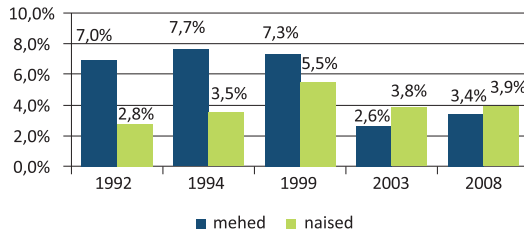
Meeste ja naiste ohvistumise puhul ilmneb mõningane erinevus kuritegevuse statistika pildist. 2008. aastal registreeritud vägivallakuritegude puhul oli naise kannatanute hulgas vähem kui mehi – 40%.

<sup>61</sup> Naised: 0.31 (taust: mehed). ( $P \leq 0,001$ ).

See tähendab, et pigem jõuavad politseini sellised juhtumid, kus kannatanuks on mees. Samuti tuleb tähele panna, et kui vägivaldaohvrite puhul on meeste ja naiste osa lähedane, siis kuritegude toimepanijatest moodustavad mehed 90% (Salla ja Tammiste, 2009, 29).

Sarnaselt 2003. aastaga oli ka 2008. aastal kallaletungide puhul veidi kõrgem meeste, ähvarduste puhul aga naiste osakaal.

Rootsis 2009. aastal tehtud sarnases uuringus (The Swedish National ..., 2010, 19–21) leiti, et kallaletungi ohvrite seas (ohvreid oli 2,4% vastanutest nagu Eestiski) oli mehi kaks korda rohkem kui naisi, ähvarduste puhul (ohvreid Rootsis 4,1%, meil 2,1%) oli meeste seas ohvriks langemine veidi tõenäolisem kui naistel. Rootslased seletasid ohvrite suuremat osa meeste seas sellega, et enamik rünnakuid leiab aset avalikes kohtades, samal ajal kui koduste kallaletungide ohvriteks on enamasti naised. Eestis on sellist arusaama toetanud ka 2008. aasta kriminaalstatistika analüüs (Salla ja Tammiste, 2009, 29). Viimase vägivallajuhtumi toimumise asukoha järgi tehtud analüüs näitas naiste 10 protsendipunkti võrra suuremat ohvriks langemist oma kodus või kodu lähedal võrreldes meestega.

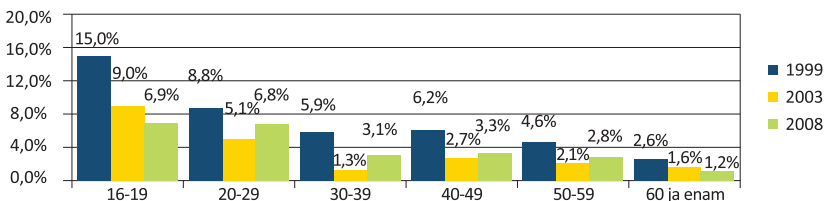


**Joonis 27.** Kallaletungi/ähvarduse ohvrite osakaal soo järgi (protsent elanikkonnast)

### Vanus

2000. aasta rahvusvahelises ohvriuuringus leiti, et noortel on suurem risk langeda vägivallakurite ohvriks kui vanematel inimestel (Kesteren jt, 2000, 56). Seda kinnitavad ka varasemad Eesti ohvriuuringud ja kriminaalstatistika, mis näitab sedagi, et noored panevad vägivallakuritegusid ka rohkem toime (Salla ja Tammiste, 2009, 28).

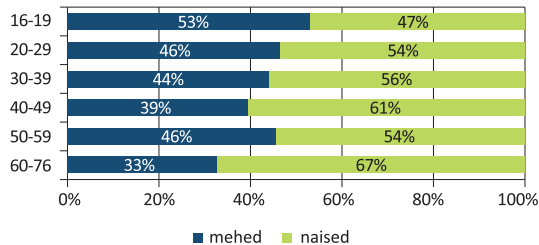
2008. aastal oli vägivallakurite ohvriks langemise tase kõige kõrgem nooremates vanuserühmades. Vanuserühmades 16–19 ja 20–29 langes aasta jooksul kallaletungi või ähvarduste ohvriks veidi alla 7% elanikest. 30–59-aastaste seas püsis ohvriks langemise tase üle 3%, kuid langes 1,2 protsendini 60-aastaste ja vanemate seas.



**Joonis 28.** Kallaletungi/ähvarduse ohvrite osakaal vanuserühma järgi (protsent elanikkonnast)

Võrreldes kahe varasema uuringuga on ohvrite arv vähenenud eelkõige kõige nooremas vanuserühmas: 1999. aastal oli selles 16–19-aastaseid ohvreid 15%. Võrreldes eelmise uuringuga on 1–2 protsendipunkti võrra kasvanud ohvrite arv vanuserühmades vahemikus 20–59.

Kui vaadata, kumma soo esindajate seas on teatud vanuserühmas rohkem ohvreid, näeme, et meeste osakaal on suurim 16–19-aastaste hulgas (53,2%), teistes rühmades domineerivad naised. Suurim on naissoost vägivallohvrite osakaal vanuserühmas 60–76 (67,2%) ja 40–49 (60,6%). Need andmed võivad ka seletada, miks on naiste vägivallohvriks langemise tase ületanud meeste oma: põhjuseks on ilmselt just ohvrite arvu vähenemine noorte meeste seas.



**Joonis 29.** Kallaletungi/ähvarduse ohvrite jaotus vastavalt soole (protsent vanuserühma ohvritest)

Soomes tehtud uuring näitas, et kõige enam on vägivallohvreid noorte meeste seas (20–24 aastat), samas leiti, et kokkuvõttes on ohvrite määr naiste seas siiski veidi kõrgem ning alates 35. eluaastast ületab naisohvrite osakaal vanuserühmas meeste oma (Poliisin ylijohto, 2009, 24).

Vanuserühmiti oli mõningaid erinevusi ka selle järgi, kui palju oli viimases vägivallajuhtumises ründajaid: kui 20–49-aastaste puhul oli rohkem ühe ründajaga juhtumeid, siis noorimas ja kahes vanemas vanuserühmas oli suurem selliste juhtumite osakaal, kus ründajaid oli kaks või enam.

Eelmises ohvriuurings tõdeti, et mitte-eestlastel on märksa suurem risk langeda kallaletungi või vägivaldse ähvarduse ohvriks kui eestlastel, ning seda seletati nii, et vähemalt osaliselt võib põhjuseks olla mitte-eestlaste elamine linnades, kus vägivalda on rohkem (Saar jt 2005, 27). Käesolev uuring aga näitab nii linna-maa kui ka eestlaste-mitte-eestlaste vahekorra muutumist. 2008. aastal langes maal<sup>62</sup> vägivalda ohvriks enam inimesi (alevikes ja küldes oli ohvreid 3,9%, alevites ja linnades aga 3,6%).

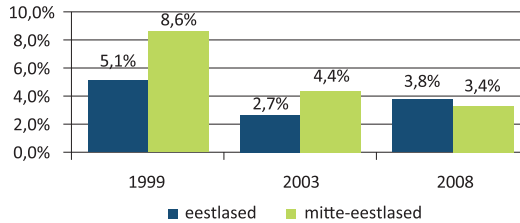
Eestlastest langes aasta jooksul vägivalda ohvriks 3,8%, mitte-eestlastest aga 3,4%. Eestlaste suuremat ohvristumist kinnitas ka regressioonanalüüs<sup>63</sup>. Võrreldes üheksa aasta taguse küsitlusega on mitte-eestlased langenud ohvriks aina vähem, eriti palju – peaaegu kaks korda – vähenes see näitaja 1999. ja 2003. aasta vahel. Ka

Vägivallohvriks langemine eestlaste seas ületas esimest korda mitte-eestlaste näitaja.

<sup>62</sup> Maa-asula: 0.63 (taust: linnaline asula). ( $P \leq 0,001$ ).

<sup>63</sup> Mitte-eestlane: -0.51 (taust: eestlane). ( $P \leq 0,001$ ).

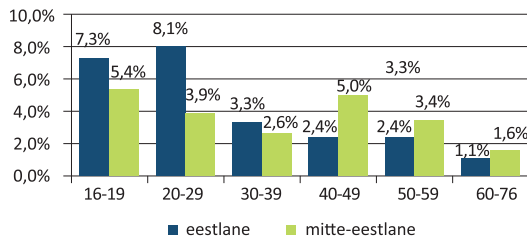
eestlaste näitaja vähenes samal ajal märgatavalt, kuid järgmise viie aastaga kasvas see veidi üle ühe protsendipunkti.



**Joonis 30.** Kallaletungi/ähvarduse ohvrite osakaal rahvusrühma järgi 1999–2008 (protsent elanikkonnast)

Eestlastest ja mitte-eestlastest ohvrite soolist jaotust analüüsid selgus, et meeste seas on ohvrite osakaal väga sarnane (vastavalt 3,5% ja 3,3%). Mõnevõrra suurem, kuid siiski statistiliselt ebaoluline erinevus ilmnis naiste puhul, kus eestlaste seas on vägivaldaga kokkupuutunud 4,1%, mitte-eestlaste seas aga 3,5%.

Eestlaste võrdlus teiste rahvusrühmadega näitab, et kui eestlaste seas on ohvreid rohkem nooremates vanuserühmades, siis muude rahvuste seas puutuvad vägivaldaga sagedamini kokku vanemad inimesed. Regressioanalüüs kinnitas sellist järeldust eestlaste puhul (võrreldes 16–19-aastaste eestlastest vägivaldaohvritega langevad 40-aastased ja vanemad eestlased vägivalda ohvriks vähem)<sup>64</sup>, mitte-eestlaste puhul usaldusväärset seost vanuse puhul ei leitud.



**Joonis 31.** Kallaletungi/ähvarduse ohvrite osakaal rahvus- ja vanuserühma järgi (protsent elanikkonnast)

### Muud näitajad

Kui eelmises ohvriuuringus nenditi, et töötutel on suurem risk langeda vägivalda ohvriks (Saar, 2005, 28), siis käesolev uuring seda ei kinnitanud. Töötutest langes vägivalda ohvriks 2,8%, osa- ja täisajaga töötajate seas oli ohvreid vastavalt 3,8 ja 5,0%, seda võis mõjutada madal töötuse määr aastatel 2007–2008. Samas oli sarnaselt eelmise uuringuga ka 2008. aastal kõrgeim vägivaldaohvriks langemise tase

<sup>64</sup> 40–49: -0.89 (taust: 15–19) ( $P \leq 0,05$ ); 50–59: -0.96 (taust: 15–19) ( $P \leq 0,05$ ); 60–76: -1.35 (taust: 15–19) ( $P \leq 0,01$ );

õppurite hulgas (2003: 8,3%; 2008: 8,0%), mis on ka loomulik, sest et õppurite enamiku moodustavad noored, kelle seas on ohvreid rohkem igal tegevusalal.

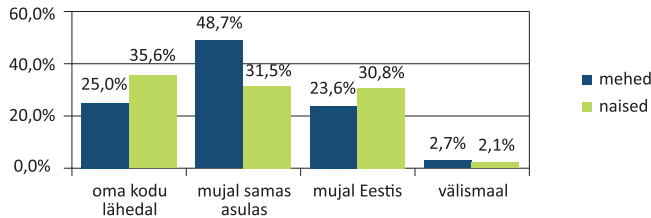
Suurt ei erinenud 2008. aastal valge- ja sinikraede vägivallega kokkupuutumise tase (vastavalt 2 ja 3% ohvreid), samuti ei paista ohvriks langemisel rolli märgivat leibkonna suurus (sõltuvate laste arv) või üleschitus ega ka majanduslik toimetulek.

### 5.1.2. Viimane vägivallojuhtum

Enamik viimastest vägivallokogemustest leidis aset ohvri koduasulas (39,2%). Kodus või selle läheduses koges vägivalda 30,8% ohvritest. Enam kui neljandik vägivallojuhtumitest leiab aset koduasulast väljaspool (27,6% mujal Eestis ja 2,4% välismaal).

Virumaa elanikud puutuvad vägivallega sagedamini kokku väljaspool kodukanti.

Neid juhtumeid lähemalt analüüsid selgub, et naised ja mehed langevad ohvriks erinevates kohtades. Kui ohvrite hulk välismaal viibijate seas on ühtviisi väike (selleks on lihtsalt vähem võimalusi, sest enamik vastanuid viibib suurema osa ajast kodumaal) ning naiste puhul pole olulisi erinevusi Eesti-siseste rühmade järgi, siis meeste seas eristuvad juhtumid, kus vägivalda on kogetud elukohaasulas. Ilmselt viitab selline erinevus meelelahutusasutustes ja muudes avalikes kohtades toimunud vägivallojuhtumitele, mille puhul ka kriminaalstatistika järgi on sagedamini ohvriks mehed (Salla ja Tammiste, 2009, 29).



**Joonis 32.** Kallaletungi/ähvarduse ohvrite osakaal viimase juhtumi toimumiskoha ja ohvri soo järgi<sup>65</sup>

Sama näitaja analüüs ohvri elukoha järgi näitas, et kui Põhja-Eestis (Harjumaal ja Tallinnas) elavad inimesed langevad enim ohvriks oma kodus või kodulinna, siis mujalt pärit inimeste kokkupuuted vägivallega toimusid suhteliselt sagedamini väljaspool kodulinna, eriti selgelt oli see näha Virumaal, kust pärit inimestel leidsid peagu pooled juhtumid aset väljaspool Virumaad. Samuti oli virumaalaste, eriti Ida-Virumaa elanike puhul märkimisväärne osa juhtumeid (5,4%) toimunud väljaspool Eestit – see võib viidata sealsete inimeste sagedasele Venemaa külastamisele ja seal kogetud vägivalle.

<sup>65</sup> Näitaja „oma kodu lähedal“ sisaldab ka ohvriks langemist kodus.

### 5.1.3. Juhtumite iseloomustus

Aasta jooksul vägivaldajuhtumiga kokku puutunuist 72,6% koges üht kallaletungi või ähvardamist. Kahe juhtumi ohvreid oli 17,8%; kolme või enama juhtumi ohvreid 9,6%. See teeb vägivaldajuhtumite arvestuslikuks summaks aasta jooksul 52 000. Neist 36,7% oli kallaletunge (2003: 43%), 63,3% puhul oli tegu ähvardusega.

Füüsiline vägivald tähendas enamasti kas löömist või kinnihoidmist. Juhtumeid, kus inimest tulistati, rünnati noa või muu relvaga, oli vähe; sellise juhtumiga puutusid kokku rohkem mehed. Ka rahvusvaheline võrdlus näitab, et relva kasutamine kallaletungide ja ähvarduste puhul on Eestis võrreldes teiste riikidega väga haruldane (Dijk jt, 2007, 284).

Umbes pooltel juhtudel tegutses ründaja üksi, veerandil juhtudest oli kallaletungijaid või ähvardajaid kaks ning veerandil kordadest kolm või rohkem. Nii Eesti kui rahvusvahelise ohvriuringu kohaselt langevad mehed enam ohvriks olukordades, kus ründajaid on kaks või enam, naised aga olukorras, kus vägivalda kasutab üks inimene (Dijk jt, 2007, 80).

36,6% juhtudest tundis ohver vägivaldset (või vähemalt üht, kui neid oli mitu), 2003. aasta vastav näitaja oli sarnane (2003: 34%). Rahvusvahelises võrdluses on Eesti näitaja mõnevõrra väiksem, teistes riikides tunneb ohver vägivaldset umbes pooltel juhtudel (Dijk jt, 2007, 80). 68,7% ründajat tundnud kannatanuist ütles, et tegu oli inimesega, keda nad teadsid; 12,7% puhul oli tegu praeguse või endise partneriga (2003: 11%), vähem oli neid, kellele ründaja oli sõber, sugulane või teine tuttav.

Nii Eestis kui mujal (Dijk jt, 2007, 80) tunnevad mehed oma ründajaid harvemini kui naised, kuigi vahed on Eestis väiksemad: eelkõige tunnevad Eestis mehed ründajaid tihedamini kui mehed teistes riikides, naiste näitaja on sarnane. Kuigi käesolev uuring põhjuseid täpsemini analüüsida ei võimalda, võib oma mõju olla alkoholi tarbimise kõrgel tasemel Eestis ja joomiskultuuril (juuakse palju ja kanget alkoholi – vt nt Bye, 2008). Ka tapmiste statistika näitab, et ohver ja tapja tunnevad teineteist sageli ning tapmine leiab meeste puhul aset ühise alkoholitarvitamise käigus tekkinud tüli tulemusena (Salla ja Tammiste, 2009, 32).

20,4% vastanutest arvas, et rünnaku põhjuseks võis olla varasem tüli – sellisel arvamusel olid pigem naised kui mehed. 63% vastanuist sai rünnaku tagajärjel vigastada (2003: 65%), vigastada saanute osas oli naiste-meeste suhe 60:40, mis näitab, et naised kogevad vägivalda mitte ainult rohkem kui mehed, vaid juhtumid on tihti ka raskemate tagajärgedega. Selline järeldus on aga mõnevõrra vastuolus kõige raskemate tagajärgedega vägivaldakaritegude ehk tapmiste statistikaga, kus surmasaanute hulgas on meeste osakaal märksa kõrgem.

Abi saamiseks pöördus arsti või mõne teise tervishoiutöötaja poole vaid 29,8% vigastatutest, nende seas oli aga naiste osa palju suurem (naistest pöördus 40%, meestest 14,7%). Eelmise ohvriuringu järgi pöördus arsti

Vähenenud on võõraste isikute sooritatud vägivaldsete rünnete osa.

Arsti poole ei pöördunud ligi 70% ja politsei poole 83% vägivalda tagajärjel vigastada saanuist.

poole 43% vigasaanutest, mis näitab, et pöördumiste arv on märgatavalt vähenenud. Käesolev andmestik ei võimalda selle põhjuseid uurida.

17,2% vägivaldajuhtumitest teatas politseile ohver ise või tehti seda tema soovil (muul moel kui kannatanu kaudu sai politsei teada 5,8% juhtumitest), kusjuures mõnevõrra enam andsid juhtumitest teada naised (17,8%; mehed 16,5%) ja eestlased (19,1%; mitte-eestlased 12,3%).

#### 5.1.4. Seosed üldise turvalisusega

Inimestelt küsiti, kuidas nad hindavad oma kodukandi turvalisust. Selgus, et vägivalda ohvriks langevad enam inimesed, kes elavad halvaks peetava turvalisusega piirkonnas seal oli ohvreid 11,8%, „heas“ piirkonnas aga 3,0%)<sup>66</sup>. See on igati loogiline tulemus ning ühtib ka sellega, et ohvrite hulgas on enam neid, kes tunnevad end kodukandis pärast pimedat saabumist ebakindlalt<sup>67</sup>, samas võib viimase küsimuse puhul ebakindlus olla hoopis ohvristumise tulemus.

Vägivaldaohvriks langemine on seotud nii isikliku turvalisuse kui ka elukeskkonna kvaliteediga.

Samuti on vägivalda ohvriks langemine sagedasem seal, kus inimene kohtab tihti joores või käratsevaid inimesi (ohvrite osakaal „mitte kunagi“ puhul 1,0%, „sageli“ puhul 6,1%). See tuli eriti selgelt välja eestlaste puhul<sup>68</sup>. Mitte-eestlaste puhul oli ohvriks langemine

seotud sellega, kas ohver tunneb narkootikumide kasutavaid inimesi<sup>69</sup> (nemad langesid ohvriks rohkem). Ohvristumist tunnistasid rohkem ka need, kellele on pakutud narkootikumide või kes on näinud inimesi enda kandis narkootikumidega kauplemas, neid tarbimas või leidnud mahajäetud süstlaid.

Kirjeldatud seosed viitavad kuritegevuse ja antisotsiaalse käitumise seostele nii narkomaania ja alkoholismi kui ka neist tingitud probleemidega avaliku korra tagamisel. See aga tähendab, et nende sotsiaalsete probleemide lahendamine aitab ilmselt ka vägivaldal vähendada.

#### 5.1.5. Vägivald geograafilises jaotuses

Nagu selgus, puutuvad eri piirkondades elavad inimesed vägivaldaga kokku erineval kaugusel kodust: Harjumaa ja Tallinna inimesed kogevad vägivaldal enam kodukandis, Virumaa inimesed aga väljaspool koduasulat. Piirkondade erinevusi iseloomustab ka järgmine graafik.

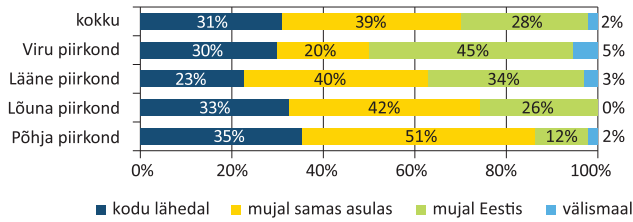
<sup>66</sup> Kodukandi turvalisus on halb: 1,35 (taust: hea) ( $P \leq 0,001$ )

<sup>67</sup> Tunneb end üksik pimedas väljas olles pigem ebakindlalt 01,6 (taust: pigem kindlalt) ( $P \leq 0,001$ )

<sup>68</sup> On näinud joores ja käratsejaid barva: -0.93 (taust: sageli) ( $P \leq 0,001$ )

<sup>69</sup> Mitte-eestlased, teab ühte tuttavat, kes kasutab narkootikume: 1.66 (taust: ei tea kedagi) ( $P \leq 0,001$ )



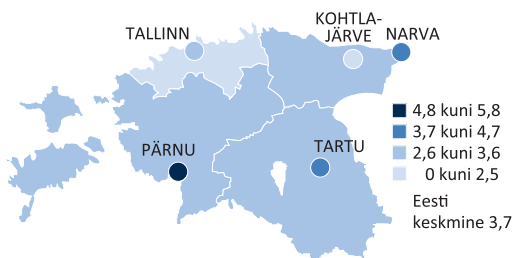


**Joonis 33.** Kallaletungi/ähvarduse ohvriks langemine vastavalt piirkonnale ja intsidendi kaugusele kodust

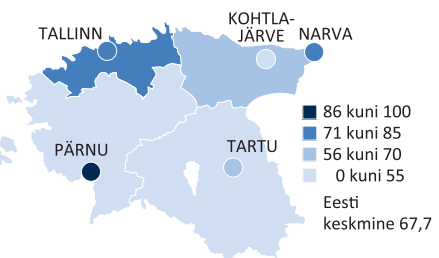
Kuna 30% Eesti elanikest puutub vägivallega kokku väljaspool koduasulat, võib ka eeldada, et see ei jäta mõju avaldamata vägivallakuritegude geograafilisele jaotusele, kuna selles näitajas on kombineeritud vägivallakuriteo ohvriks langemise fakt vastaja elukohaga, mitte aga tegeliku ohvriks langemise kohaga<sup>70</sup> (näiteks on võimalik teada saada, kas Tartumaa elanikud langevad enam vägivalda ohvriks, mitte aga seda, kas Tartumaal langetakse rohkem ohvriks). Seetõttu on siin analüüsis kasutatud võrdlusmaterjalina levinumate vägivallakuritegude andmeid registreeritud kuritegude statistikast, mille puhul on geograafilise jaotuse aluseks kuriteo toimumiskoht, mitte aga ohvri elukoht.

Viie suuremast linnast langeb vägivalda ohvriks kõige enam inimesi Pärnus (5,2%), järgnevad Narva (4,2%), Tartu (3,7%) ja Tallinn (3,4%). Kohtla-Järve näitaja oli teistega võrreldes märksa madalam (2,1%). Sarnaselt ohvriuringuga viitas ka 2008. aasta kriminaalstatistika Pärnu kõrgele vägivaldase-mele (Salla ja Tammiste, 2009, 25), registreeritud kuritegude andmete põhjal toodi välja, et enamik vägivaldajuhtumeid leiab aset öisel ajal ööklubides või nende ees<sup>71</sup>.

Vägivallatase Pärnus on kõrgeim nii ohvriuringu kui ka kriminaalstatistika andmeil.



**Joonis 34.** Kallaletungi/ähvarduse ohvriks langenute osakaal (%) elanikkonnast 2008. aastal



**Joonis 35.** Registreeritud levinumate vägivallakuritegude<sup>72</sup> suhtarv 100 000 elaniku kohta 2008. aastal<sup>73</sup>

<sup>70</sup> Vastavat küsimust uuringus ei olnud.

<sup>71</sup> Mõneti ühtib selline järeldus ka ohvriuringu tulemustega. Lääne piirkonnas (kuhu kuulub ka Pärnu) oli 20–29-aastaste (kes ilmselt külastavad meelelahutusasutust võrreldes vanemate inimestega enam) vägivaldaohvriks langemise tase võrreldes teiste piirkondadega märksa kõrgem (20–29-aastaseid vägivaldaohvreid oli Lääne piirkonnas 11,7%, mujal piirkondades 4,9–7,6%).

<sup>72</sup> Arvestatud on kehalisi väärkohtlemisi ja avaliku korra rasked rikkumisi.

<sup>73</sup> E-toimiku andmed.

Samuti näitab kahe andmestiku võrdlus Narva suuremat vägivaltataset ning Kohtla-Järve madalamat vägivaltataset. Kahe andmestiku erinevus ilmneb aga Harjumaa ja Tallinna näitajate võrdluses. Kui ohvriuringu kohaselt satuvad Põhja piirkonna elanikud võrreldes teiste piirkondadega vägivalda ohvriks harvemini, siis kriminaalstatistika, vastupidi, viitab vägivalda koondumisele Tallinnasse ja Harjumaale.

Tallinlased ei puutu vägivallaga kokku rohkem kui elanikud mujal Eestis.

Mõnevõrra võib seda erisust seletada ilmselt Tallinna keskusestaatus. Pealinna tuleb inimesi üle Eesti (ja ka väljastpoolt, kui arvestada turiste), mistap on võimalikke ohvreid palju enam kui püsielanikke, ent püsielanike ja registreeritud kuritegude suhtarv muutub märksa suuremaks.

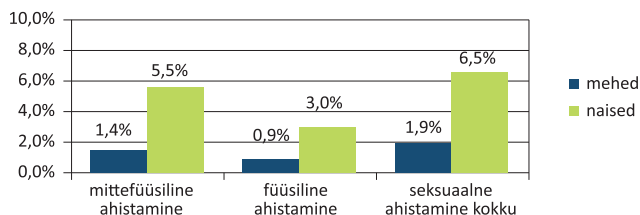
## 5.2. Seksuaalne ahistamine

Seksuaalse ahistamise levikut kaardistati Eestis ohvriuringuga esimest korda. Küsiti kaks küsimust, millest esimene puudutas seksuaalse alatooniga ja vastajale ebameeldivaid vihjeid, märkusi ja ettepanekuid (edaspidi *mittefüüsiline ahistamine*), teine aga puudutusi, silitusi ja muid kavatsatud füüsilisi kontakte (edaspidi *füüsiline ahistamine*).

Varem on ohvriuringus küsitud seksuaalrännakute kohta, millega on seotud rohkem vägivalda ja füüsilise jõu rakendamist (nt vägistamine). Need uuringud on näidanud, et naistevastaseid seksuaalrännakuid on Eestis teiste riikidega võrreldes vähem: rahvusvahelise ohvriuringu (Dijk jt, 2007, 78) andmetel oli 2003. aastal nendega aasta jooksul kokku puutunud 0,3% Eesti naistest, samal ajal kui võrreldud riikide keskmine oli 0,6%, üks kõrgeimad näitajaid oli USA-s ja Rootsis (vastavalt 1,4 ja 1,3%).

Käesolevas uuringus selgus aga, et aasta jooksul puutus seksuaalse ahistamisega kokku 4,4% inimestest. Füüsilise ahistamisega puutus kokku 2,0%, mittefüüsilise ahistamisega 3,6% elanikest.

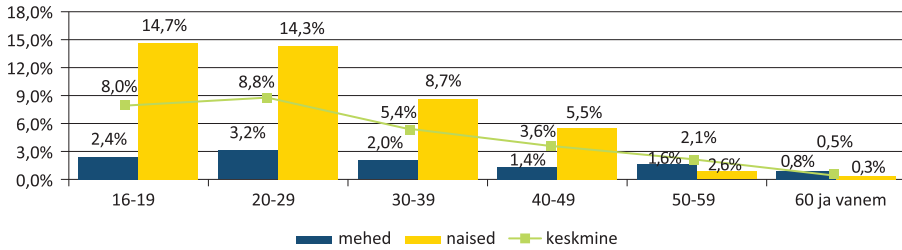
Kuigi 95% elanikel ahistamisega kokkupuudet ei olnud, olid sotsiaal-demograafiliste rühmade sisesed erinevused märgatavad. Näiteks on viiest ahistatud Eesti elanikust neli naised, samas on soolised erinevused suuremad mittefüüsilise ahistamise puhul, väiksemad aga füüsilise ahistamise puhul.



Joonis 36. Ahistamise ohvrite sooline jaotus

Aasta jooksul langes ahistamise ohvriks 6,5% naistest ning 1,9% meestest. Mittefüüsilise ahistamise ja füüsilise ahistamise ohvreid oli naiste seas vastavalt 5,5 ja 3,0%, meeste seas aga märksa vähem.

Erinevused paistavad silma ka vanuserühmiti. Ahistamise ohvreid on enim nooremates vanuserühmades (8–9%), vanuse kasvades ohvrite arv väheneb ning 60-aastaste ja vanemate inimeste seas on ohvreid alla 1%.



**Joonis 37.** Ahistamisohvrite jaotus vanuserühma ja soo järgi

Kui meeste seas on erinevused vanuserühmiti väikesed, ahistatute osakaal 0,8–3,2%, siis naiste puhul on need palju suuremad: kuni 29-aastaste hulgas on ohvreid 14–15%, 20–49-aastaste seas 5–9% ning üle 50aastaste hulgas jäi ohvrite arv 2% piirisse.

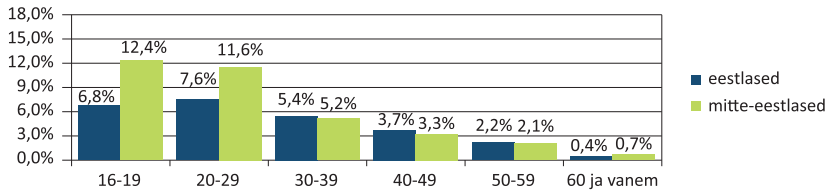
**Tabel 5.** Ohvrid ahistamise liigi, ohvri soo ja vanuserühma järgi

	Mittefüüsiline ahistamine			Füüsiline ahistamine		
	Mehed	Naised	Keskmine	Mehed	Naised	Keskmine
16–19	1,0%	12,8%	6,3%	1,4%	7,4%	4,1%
20–29	2,7%	12,0%	7,4%	0,9%	6,7%	3,8%
30–39	1,6%	7,9%	4,7%	1,2%	3,8%	2,5%
40–49	1,1%	4,7%	3,0%	0,9%	1,9%	1,4%
50–59	1,3%	1,9%	1,6%	0,6%	1,7%	1,2%
60 ja vanem	0,3%	0,3%	0,3%	0,6%	0,2%	0,3%

Rahvusrühmade analüüsist selgus, et ohvrite osakaal on mõnevõrra kõrgem mitte-eestlaste hulgas: kui eestlastest langes aasta jooksul ahistamise ohvriks 4,1%, siis muudest rahvustest elanikest 4,9%, kusjuures mitte-eestlastest ohvrite osakaal oli mõnevõrra suurem nii mittefüüsilise kui ka füüsilise ahistamise puhul.

Suurem ohvrite arv mitte-eestlaste seas ilmneb eriti selgelt kahes nooremas vanuserühmas. 16–19-aastaste seas on mitte-eestlaste hulgas ahistamisega kokkuputunud 12,4%, eestlaste hulgas aga 6,8%, 20–29-aastaste seas on näitajad vastavalt 11,6% ja 7,6%. Rahvuste erinevus on ka see, et mitte-eestlaste seas on ohvreid enim kõige nooremas vanuserühmas. Alates 30. eluaastast eestlaste ja mitte-eestlaste näitajad ühtlustuvad.

Ahistamise ohvriks langevad teistest enam noored mitte-eesti naised.



**Joonis 38.** Ahistamise ohvrite jaotus vanuserühma ja rahvuse järgi

Piirkondade võrdlus näitas, et rohkem puutuvad ahistamisega kokku inimesed, kes elavad Virumaal (6,8%) või Harjumaal (4,5%). Lõuna- ja Lääne-Eestis on ohvreid vastavalt 3,2 ja 3,3%. Ilmselt on selle erinevuse taga mitte-eestlaste suurem kontsentratsioon Tallinnas ja Ida-Virumaal võrreldes ülejäänud Eestiga, sest nende seas on ahistamise ohvreid enam.

## 6. PETTUSED JA KORRUPTSIOON

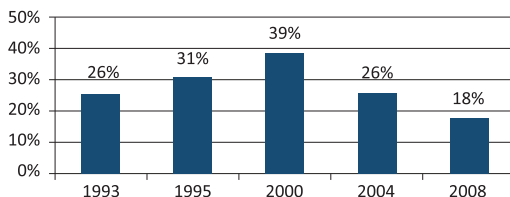
Mari-Liis Sööt, Kärt Vajakas (andmeanalüüs)

### 6.1. Pettused

Eestis on uuritud põhjalikult ettevõtjate kogemusi õigusrikkumistega ja on leitud, et ettevõtted on langenud kõige enam varguste ja pettuste ohvriks: 20% ettevõtte juhtidest ja 12% töötajatest on aasta jooksul kokku puutunud varguse või pettusega kliendi või partneri poolt (Ahven et al, 2008). Käesolevas uuringus vaadati tarbijapettuste teist külge, nimelt tavainimeste ohvristumist. Täpsemalt uuriti, kas vastajat on viimase aasta jooksul kaupa ostes või teenust osutades petetud kauba kvaliteedi või kogusega. Neilt, kes sellist kokkupuudet tunnistasid, uuriti ka seda, millega seoses see juhtus ja kas nad teatasid juhtunust politseisse.

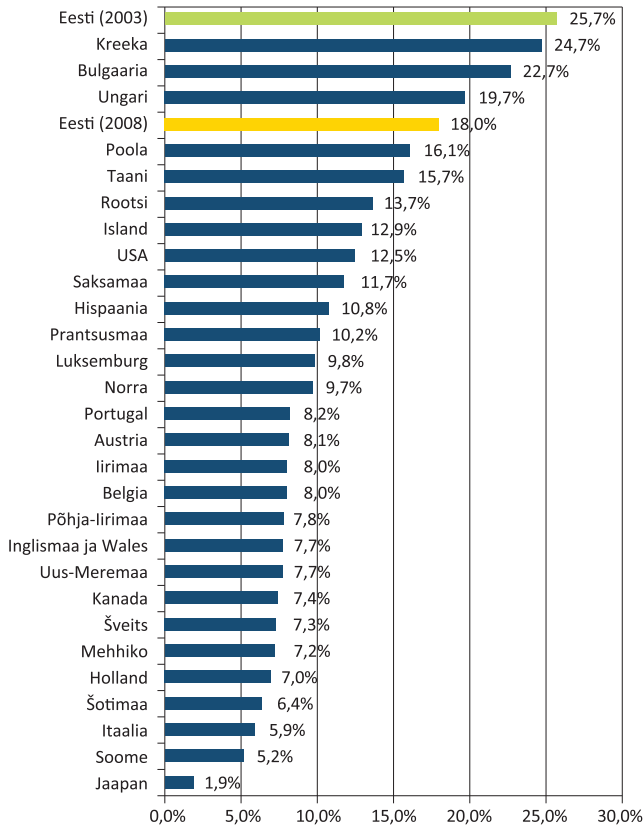
Selgus, et 18% elanikel on olnud kokkupuuteid tarbijapettustega, mis on märksa vähem kui 2004. aastal, mil see näitaja oli 26%. Võrreldes 2000. aastaga on vähenemine olnud veel suurem: siis oli pettusega kokkupuutunud 39%.

Tarbijapettuse ohvriks langeduid on aina vähem.



**Joonis 39.** Tarbijapettuste ohvrid (protsent vastanutest)

Võrreldes Eestit rahvusvaheliste näitajatega (küll 2003.–2004. aasta omadega), siis on Eesti tulemused halvimate seas: mujal oli keskmiselt 11% vastajatest langenud pettuse ohvriks, kusjuures kõige madalamad näitajad olid Jaapanis (2%), Soomes (5%), Itaalias (6%), Šotimaal (6%) ja Hollandis (7%) (Dijk jt, 2007, 87).



**Joonis 40.** Pettuste ohvreid riigiti 2003/2004. aastal ja Eestis 2008. aastal

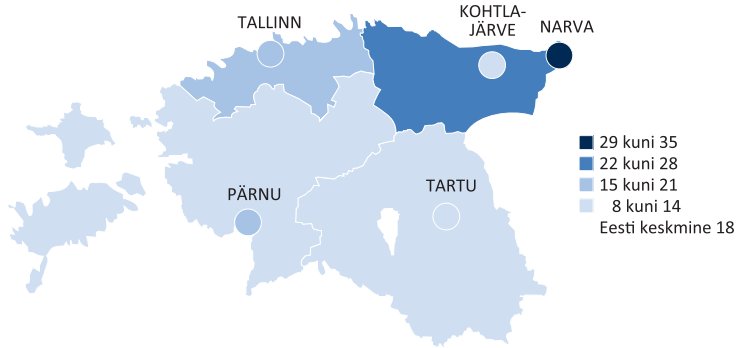
Pettuste ohvriks langesid pigem nooremad inimesed, naised ja mitte-estlased<sup>74</sup>. Näiteks oli 20–29-aastaste seas ohvreid 21%, üle 60-aastaste hulgas 13%. Pettustega oli kokku puutunud 19% naistest ja 16% meestest ning 22% mitte-estlastest ja 16% eestlastest.

Pettuste ohvriks langemise tõenäosus on suurem linnades ja alevites, väiksem maakohtades<sup>75</sup>. Põhja-Eestis ja Virumaal on võrreldes Lääne piirkonnaga märksa suurem oht saada kaupu ostes või teenuseid tellides petta. 24% Viru ja 20% Põhja piirkonna elanikest on tarbijapettuse ohvriks langenud – Lääne piirkonnas 14%<sup>76</sup>. Suuremates linnades oli enam pettuste ohvriks langenuid Narvas (30%) ja Tallinnas (21%), vähem aga Kohtla-Järvel (10%) ja Tartus (13%).

<sup>74</sup> Logistilise regressioonimudeli kohaselt on b kordaja: vanus: -0,01; naine: 0,15 (taust: mees); mitte-estlane: 0,27 (taust: eestlane). ( $P \leq 0,001$ ).

<sup>75</sup> Maa-asula: -0,94 (taust: linnaline asula). ( $P \leq 0,001$ ).

<sup>76</sup> Antud näitaja puhul erinevad mõnede regressioonanalüüsi ning sagedusjaotuse tulemused. Regressioonanalüüsi kohaselt oli Lääne piirkonnaga võrreldes ohvriks langenuid kõige enam Põhja ja Lõuna piirkonnas, ent sagedusjaotuse tulemusel oli ohvriks langenuid kõige enam Viru piirkonnas. B: Põhja piirkond: 1,44, Lõuna piirkond: 1,04; Viru piirkond: 0,73 (taust: Lääne piirkond). ( $P \leq 0,001$ ).



**Joonis 41.** Pettuse ohvrid (%) piirkondades ja suuremates linnades

Pensionärid ja tervislikel põhjustel mittetöötavad vastajad olid tarbijapettuse ohvriks langenud teistest vähem: 12%, kui töötavate inimeste puhul oli see näitaja 20%.

Raskesti toime tulevad inimesed väidavad teistega võrreldes rohkem, et on pettuste ohvriks langenud<sup>77</sup>: 22%, samal ajal kui nendest, kes tulevad hõlpsasti toime, on pettuseohvrid 12%. Selline seos võib viidata pessimistlikumalt meelestatud inimeste (eeldades, et raskustega toimetulek on pessimistlik hinnang oma toimetulekule) negatiivsemale hoiakule. Nad võivad tõlgendada negatiivseid kogemusi pettustena rohkem kui teised. Kui võtta näiteks kaks inimest, kellel on poes jäänud mulje, et tema suhtes ei ole päris õigesti käitunud, siis rahuolematumad inimesed peavad seda pettuseks suurema tõenäosusega kui eluga rahulolevamad inimesed. Kuid selliste seoste kindlamad tõestused nõuavad põhjalikumat analüüsi.

38% ohvritest arvab, et politsei ei suuda avalikku korda tagada, 22% arvates aga suudab. 35% ohvreist arvab, et politsei professionaalne tase ei vasta nõuetele ning 24% arvates vastab. Sellest võib oletada, et pettuse ja muude kuritegude ohvriks langemine mõjutab inimeste rahulolu politseiga. Ent tulles eelmises lõigus mainitud „rahulolematuse“ juurde, võib rahulolu politseiga olla seotud sellega, kuidas inimesed vastavad kuriteoohvriks langemisele, mida on võimalik tõlgendada kogetud ebaõigluse tajumise kaudu. Selgub, et need, kes olid politsei tegevusega vähem rahul<sup>78</sup>, olid rohkem pettuste ohvriks langenud<sup>79</sup>. Pettuse ohvriks langes 26% nendest, kes ei usu, et politsei suudab nende kodukandis avalikku korda tagada, ja 15% nendest, kelle arvates suudab. 29% pettuseohvrite hinnangul ei vasta politsei professionaalne tase nõuetele, 16% arust vastab. Sellest ei saa järeldada, et politseid halvasti hindavad inimesed langevad rohkem pettuste ohvriks (see oleks sama absurdne kui väita, et

Negatiivne hoiak võib võimendada negatiivset kogemust.

Pettuse ohvrid on politseiga vähem rahul kui pettuste ohvriks mittelangenud.

<sup>77</sup> Ilma kutse-, ameti-, ja erialahariduseta (taust: kõrgharidusega); raskustega toime tulevad inimesed (taust: hõlpsalt toime tulevad): 0,23. ( $P \leq 0,001$ ).

<sup>78</sup> Tunnusteks, mille alusel rahulolu politseiga mõõdeti, olid: Kui hästi suudab politsei Teie kodukandis avalikku korda tagada? ning Kas Eesti politsei professionaalne tase vastab nõuetele?

<sup>79</sup> Pigem rahul politseiga: -0,49 (taust: mitte rahul). ( $P \leq 0,001$ ).

need, kes on tuletõrjega vähem rahul, satuvad ka rohkem tulekahjudesse), küll aga võib eeldada, et negatiivne hoiak riigiinstitutsioonide suhtes võimendab inimeste negatiivse kogemuse tajumist. Kuid needki hüpoteesid vajavad tõestuseks põhjalikumaid analüüse.

Varguse- ja vägivaldaohvrid on rohkem langenud ka pettuste ohvriks.

Huvitatav on see, et varavastase või vägivaldakuriteo ohvrid on langenud rohkem ka pettuse ohvriks.<sup>80</sup> 26% varguse ohvritest tunnistas, et neid on petetud kauba kvaliteedi või kogusega; teiste puhul, kes ohvriks ei ole langenud, oli vastav näitaja 16%. 34% vägivaldaohvritest ja 17% nendest, kellel sellist kogemust ei olnud, väidab kokkupuudet tarbijapettusega. Samuti on pettuse ohvriks

langenute hulgas rohkem neid, kes on kogenud ka altkäemaksu küsimist: vastav näitaja oli 53%, ent kuna tegu on vaid 9 vastajaga, siis kaugeleulatuvaid järeldusi teha ei saa. Teiste puhul oli see näitaja 18%. Sama inimese korduv ohvriks langemine, mida on täheldatud nii käesolevas (vt ptk-d Kuriteoohvriks langemise üldtase; Vägivald) kui ka varasemates rahvusvahelistes uuringutes (Shaw ja Pease, 2000), võib viidata ohvrite sotsiaalsele kuuluvusele, elamispiirkonnale jms. Võrreldes näiteks erinevate kuritegude ohvrid (kõikide kuritegude ohvrid ning eraldi varavastaste, vägivaldakuritegude ja pettusteohvrid), on valdavalt tegu Virumaa elanikuga, mitte-eestlasega, linnaelanikuga, naisega, 30ndates eluaastates ja väiksema sissetulekuga inimesega (viies kvintil).

**Tabel 6.** Tarbijapettuste ohvriks langejate sotsiaal-demograafilised jms näitajad (välja on jäetud need vastajad, kes keeldusid vastamast või ei osanud vastata)

	% (kaalutud)	Reaalne vastajate arv
<b>Sugu</b>		
Mees	16%	319
Naine	19%	396
<b>Vanus</b>		
16–19	18%	58
20–29	21%	142
30–39	21%	139
40–49	20%	139
50–59	15%	113
60–76	13%	124
<b>Rahvus</b>		
Eestlane	16%	456
Mitte-eestlane	22%	259
<b>Sissetuleku kvintilid</b>		
1. kvintil	19%	155
2. kvintil	17%	136
3. kvintil	16%	135
4. kvintil	19%	145
5. kvintil	20%	144
<b>Toimetulek</b>		
Raskustega	22%	178
Mõningaste raskustega/üpris hõlpsalt	18%	498
Hõlpsalt	12%	39

<sup>80</sup> Langenud varavastase kuriteo ohvriks: 0,08 (taust: ei ole langenud). ( $P \leq 0,5$ ). Langenud vägivaldakuriteo ohvriks: 0,35 (taust: ei ole langenud). ( $P \leq 0,001$ ).



	% (kaalutud)	Reaalne vastajate arv
<b>Asulatüüp</b>		
Linnaline asula (alev, linn)	19%	496
Maa-asula (alevik, küla)	15%	219
<b>Haridus</b>		
1. aste (ilma kutse-, ameti-, erialahariduseta)	16%	272
2. aste (kutse-, ametiharidus)	18%	127
3. aste (kõrgharidus)	20%	316
<b>Suuremad linnad</b>		
Kohtla-Järve	10%	14
Tartu	13%	35
Pärnu	17%	26
Narva	30%	65
Tallinn	21%	210
<b>Langenud varavastaste kuritegude ohvriks</b>		
Ei	16%	486
Jah	26%	229
<b>Langenud vägivalgakuritegude kuritegude ohvriks</b>		
Ei	17%	601
Jah	34%	114
<b>Suuremad linnad</b>		
Kohtla-Järve	10%	14
Tartu	13%	35
Pärnu	17%	26
Narva	30%	65
Tallinn	21%	210
<b>Langenud varavastaste kuritegude ohvriks</b>		
Ei	16%	486
Jah	26%	229
<b>Langenud vägivalgakuritegude kuritegude ohvriks</b>		
Ei	17%	601
Jah	34%	114
<b>Kas Teilt on küsinud altkäemaksu piirivalvur, politseinik, tollitöötaja, mõni muu ametnik?</b>		
Ei	18%	706
Jah	53%	9
Teatas politseisse või mujale ametiasutusse?		
Teatas politseisse	2%	11
Teatas mujale ametiasutusse	5%	34
Ei teatanud	93%	670
<b>Kui hästi suudab politsei Teie kodukandis avalikku korda tagada? S10</b>		
Väga hästi	13%	30
Küllalt hästi	16%	348
Mitte eriti hästi	23%	167
Halvasti	38%	61
Ei ole politseid siin kandis näinud	18%	108
<b>Kas Eesti politsei professionaalne tase vastab nõuetele?</b>		
Vastab täiesti	11%	43
Üldiselt vastab	17%	394
Üldiselt ei vasta	29%	122
Üldse ei vasta	30%	31
<b>Kui julgelt ennast tunneksite oma kodukandis?</b>		
Täiesti julgelt	16%	218
Üsna julgelt	18%	267
Veidi ebakindlalt	21%	194
Väga ebakindlalt	18%	36

Kõige enam oli petetuid ostudel kauplusest, kioskist vm, mida tunnistas 14% aasta jooksul pettusega kokku puutunuist. Teiste valdkondade puhul oli petmiskogemus väiksem: nt ehitus- ja remonttöödel oli pettust kogenud 2% ja e-kaubanduse puhul 1%. Pangakaardipettusega kokku puutunud oli 2% elanikest. Krediidikaardi- ja internetipettuste ohvriks langes kokku 21 inimest, mis moodustab 3% pettuste ohvriks langenud inimesest.

Need tulemused sarnanevad eelmise korra tulemustega: ka siis oli kõige enam petetud poes (20% vastanutest) ning mujal oli kokkupuuteid pettustega olnud vähem (Saar jt, 2005, 37).

Kuigi üldiselt on naised rohkem pettuste ohvriks langenud, on hotellis, restoranis ja baaris saanud rohkem petta mehed ning veidi rohkem on nad langenud ka pangakaardipettuste ohvriks<sup>81</sup>. Pangakaardipettustega olid kokku puutunud rohkem nooremad inimesed (nt 5% 16–19-aastastest võrreldes 1–3% teiste vanuserühmadega) ning linnainimesed (2% linnades ja 1% maal). Samuti oli pangakaardipettustega teistest rohkem kokkupuuteid ettevõtete juhtidel (7% palgatöötajaga ettevõtjatest võrreldes 0–2% teiste rühmadega).

Pangakaardipettustest teavitati politseid sagedamini kui muudest pettustest.

Politseisse teatati pangakaardipettustest rohkem kui pettuste puhul üldiselt: sellest teatas 11% ohvritest, teiste pettuste puhul vaid 2% inimestest, samas

5% teavitasid mõnd muud ametiasutust ja ülejäänud ei teatanud kellelegi. Võrreldes varasemaga on 1 protsendipunkti võrra rohkem neid, kes on teavitanud politseid, aga 4% vähem neid, kes teavitas mõnda muud asutust. Kõige passiivsemad politsei või mõne muu ametiasutuse teavitajad<sup>82</sup> on alla 30-aastased inimesed: nendest 95–98% ei teavitanud kedagi, ent üle 30-aastasest ei teavitanud 90–93%. Vähem teavitasid ka madalama haridusega inimesed: nendest 95% ei teavitanud ei politseid ega ka muid ametiasutusi võrreldes 92% kutse- ja kõrgharidusega inimestega.

## 6.2. Korruptsioon

Sarnaselt pettustega on korruptsiooni uuritud Eestis ka eriuuringutega (Sööt ja Vajakas, 2010; Liiv ja Aas, 2007; Liiv, 2005), kus on vaadatud nii inimeste hinnanguid, arvamusi kui ka kogemusi korruptsiooniga. Korruptsiooni mõiste erineb küsitlustes, kusjuures ohvriuringus on korruptsioonile lähenetud võrdlemisi kitsalt: uuritud on vaid ühte korruptsioonivormi, s.o altkäemaksu. Peale altkäemaksu on ka mitmeid pisikorruptsiooni vorme, nii et ohvriuring ei anna ammendavat pilti korruptsiooni taseme kohta riigis.

Elanike kokkupuuted altkäemaksu küsimisega on märgatavalt vähenenud.

Samuti tuleb tähele panna, et ohvriuring mõõdab vaid pisikorruptsiooni (või ametnike korruptsiooni), mille vastand on suurkorruptsioon (või poliitiline korruptsioon), mille uurimiseks elanikkonna küsitlused ei sobi.

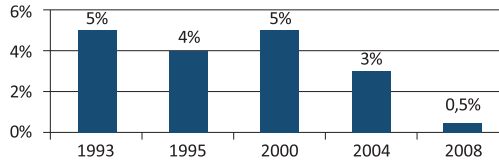
<sup>81</sup> Pangakaardipettustega kokkupuudet küsiti kõikidelt vastajatelt, samal ajal kui teiste pettuste kokkupuudet paluti täpsustada vaid nendel 18% inimestel, kes olid varem vastanud, et neid on petetud mõne kauba või teenusega.

<sup>82</sup> Arvestatud ei ole pangakaardipettustest teatanuid.

Vaid 0,5% inimestest (17 vastajat)<sup>83</sup> märkis, et neil on piirivalvur, politseinik, tollitöötaja või mõni muu ametnik viimase aasta jooksul altkäemaksu küsinud, ning nendest ligi pooled maksid seda. Samas 5% (209 vastajat) tunnistas, et nad on valmis ise pakkuma mõnele ametnikule altkäemaksu, ja 4% (8 vastajat) tunnistas, et nad on seda ka teinud, nendest omakorda 2 inimest väitis, et altkäemaks on ka vastu võetud.

Kuigi erinev metoodika segab kahe uuringu võrdlusi, selgus korruptsiooniuuringust (Sööt ja Vajakas, 2010), et meelehead on maksnud (maksnud ametnikule peale, osutanud vastuteene või toonud kingituse) 4% elanikest, samal ajal kui küsitud oli seda 18%-lt (ametnikud olid andnud märku, et soovivad altkäemaksu raha, kingituse või vastuteene näol). Need arvud on märksa suuremad just seetõttu, et korruptsiooniuuringu küsimused olid laiemad ja täpsustasid altkäemaksu mõistet, mida käesolevas uuringus ei tehtud. Eurobaromeetri (2009) uuringust selgus, et 5%-lt Eesti elanikelt on viimase aasta jooksul altkäemaksu küsitud.

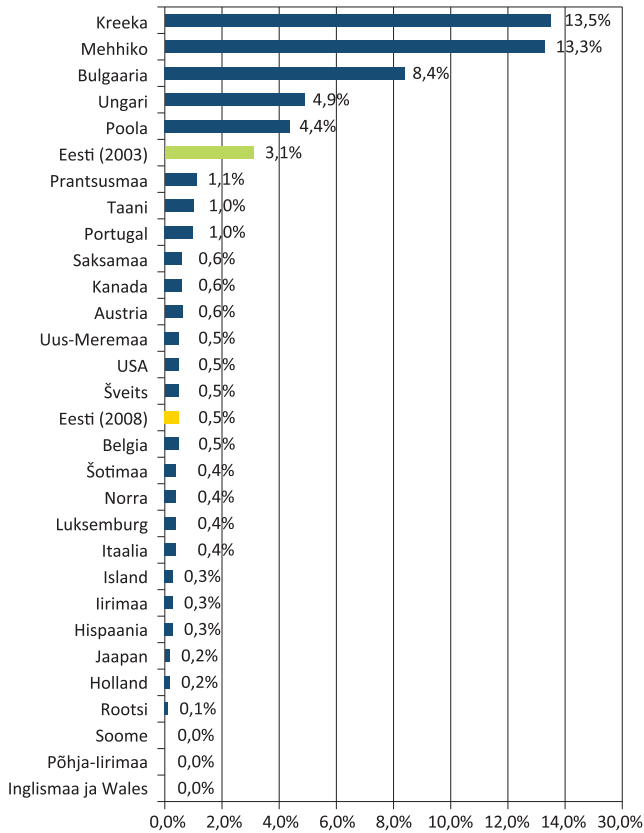
Vähenenud on nende inimeste arv, kellelt on altkäemaksu küsitud: 2004. aastal tunnistas altkäemaksu küsimist 3% inimestest, 2000. aastal 5%.



**Joonis 42.** Altkäemaksu nõudmisega kokku puutunud (protsent vastanutest)

2004.–2005. a rahvusvahelise ohvriuringu andmeil on keskmiselt 2%-lt uuringus osalenud riikide elanikelt küsitud altkäemaksu, enamiku riikide tulemus jäi 0,5% juurde. Seega on Eesti jõudnud ses suhtes Euroopa keskmisest paremale tasemele (võrreldes Eesti praegust ja teiste riikide viie aasta tagust aega) ning asume ühel pulgal madala korruptsioonitasemega riikidega: Soome (0%), Inglismaa ja Wales (0%), Põhja-Iirimaa (0%), Rootsi (0,1%), Holland (0,2%), Jaapan (0,2%), Island (0,3%), Hispaania (0,3%), Iirimaa (0,3%) jne (Dijk jt, 2007, 90).

<sup>83</sup> Osakaal on kaalutud andmetest, vastajate arv on reaalne vastajate arv ehk kaalumata andmed.



**Joonis 43.** Altkäemaksuga kokkupuutunud elanike osakaal riigiti 2003/2004. a ning Eestis 2008. a

Valdkonniti on altkäemaksu enim küsinud politseinik, tolli- või piirivalveametnik või mõne muu riigiasutuse töötaja (vastavalt 0,3%; 0,1% ja 0,1%<sup>84</sup>). Altkäemaksu on enim antud samuti politseinikule: 6 vastajat ehk 0,2% elanikest.

Altkäemaksu maksaksid pigem nooremad ja mitte-eestlased.

Kuna korruptsiooniga kokkupuutunuid on nii vähe, siis eraldi sotsiaal-demograafilisi tunnuseid ei vaadata, küll aga on võimalik analüüsida seda, kes on valmis altkäemaksu pakkuma mõnele ametnikule. Altkäemaksu maksaksid pigem nooremad ja mitte-eestlased.<sup>85</sup>

Alla 29-aastastest maksaks altkäemaksu 5–8% ning üle 30-aastastest 3–6%; mitte-eestlastest maksaks altkäemaksu 7% ja eestlastest 5%. Altkäemaksu pakuks pigem linnas elavad inimesed (linnainimestest 6% ja maaini-

<sup>84</sup> Tegu on osakaaluga koguvälimist.

<sup>85</sup> Vanus: -0,03; mitte-eestlane: 0,28 (taust: eestlane). ( $P \leq 0,001$ ).

mestest 4%) ning Viru ja Põhja piirkonna elanikud.<sup>86</sup> Virumaalastest ja Põhja piirkonna elanikest maksaks altkäemaksu 6%, Lääne piirkonnas 5% ja Lõuna piirkonnas 4% elanikest.

Jällegi ilmneb käitumise ja politseiga rahuolu seos: altkäemaksu maksaksid väiksema tõenäosusega need, kes on politseiga rahul<sup>87</sup>. 20% nendest, kelle arust politsei ei suuda avalikku korda tagada, maksaksid altkäemaksu, ning neil, kelle arvates politsei suudab korda tagada, on see näitaja 7%. Politsei professionaalset taset madalalt hindavaist maksaks altkäemaksu 26% ning rahul olevaist 8%.

Ka korruptsiooniuuringus (Sööt ja Vajakas, 2010) uuriti inimeste valmidust korruptsiooniks ning ka sealt selgus, et mitte-estlased ja nooremad inimesed on varmamad altkäemaksu maksuma. Samuti eristusid suurte linnade elanikud ning Virumaa ja Põhja- ja Kesk-Eesti elanikud.

---

<sup>86</sup> Maa-asula: -0,51 (taust: linn); Põhja piirkond: 0,01, Lõuna piirkond: 0,03; Viru piirkond: 0,36 (taust: Lääne piirkond). ( $P \leq 0,001$ ).

<sup>87</sup> Rahul politseiga: -0,64 (taust: ei ole rahul). ( $P \leq 0,001$ ).

## 7. KURITEGUEDEST TEATAMINE JA RAHULOLU POLITSEIGA

Triin Rannama, Jako Salla

Peatükis analüüsitakse kuritegudest teatamist politseile, põhjuseid, miks ohvrid politsei poole ei pöördunud, ning seda, kuidas hindavad politsei tegevust need, kes politsei poole on pöördunud. Vaadatakse hinnanguid politsei professionaalsele tasemele ja politsei suutlikkusele tagada avalikku korda.

### 7.1. Kuritegudest teatamine<sup>88</sup>

Et politsei suudaks kuritegu lahendada, peab kuriteoohver, kuritegu pealt näinud või sellest kuulnud inimesed sellest politseile teada andma. Ometi ei jõua suur osa kuritegevusest kunagi politsei vaatevälja. Põhjuseid on mitmeid, alates inimeste napist õigusteadlikkusest, isiklikest ja kultuurilistest tõekspidamistest kuni usaldamatuseni politsei ja teiste õiguskaitseasutuste suhtes. Näiteks tõi viimane rahvusvaheline ohvriuring (2003/2004. a andmed) võrdluses teiste riikidega välja Eesti ja Poola kui riigid, kus kuritegudest teatamise määr oli kõige enam kasvanud. Seda seostati politseisüsteemi reformidega, mis on suurendanud inimeste usaldust politsei vastu (Dijk jt, 2007, 112).

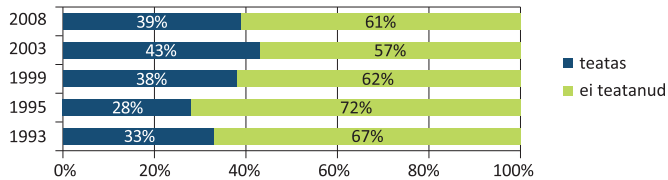
Eelmine ohvriuring Eestis näitas, et kuritegudest teatamise üldtase on alates iseseisvuse taastamisest olnud stabiilne, kõikides kuriteoliigiti 35–37% vahel (Saar jt, 2004, 38). Üldtase moodustus selle näitaja puhul 11 kuriteoliigist<sup>89</sup> ning näitaja väärtus ilma seksuaalkuritegudeta oli 2008. aastal 33%, mis viitab politseile teatamise vähenemisele. Seega on politseile teatamises pärast suurt kasvu kümnendi algul tekkinud tagasilööki.

Rahvusvahelises võrdluses on politseile teatamise koondnäitaja moodustatud viiest kuriteoliigist: vargus autost, jalgrattavargus, vargus kodust, varguskatse kodust, isiklike asjade vargus. Nende näitajate põhjal tõusis Eestis politseile teatamise tase 1995. aasta madal-  
seisust (28%) 2003. aastaks 43%-ni (Dijk jt, 2007, 110). 2009. aasta uuringu kohaselt aga ohvrite teatamisaktiivsus vähenes: 61% ohvritest ei teatanud kuriteost politseile.

Eestis teatatakse kuritegudest politseile harvem kui teistes riikides. Võrreldes eelmise uuringuga on teatamise tase vähenenud.

<sup>88</sup> 2009. aasta uuringus oli ankeedis teatamise kohta küsimus: Kas politsei sai juhtumust teada? Kas (1) teatasite politseile või palusite kellelgi teisel seda teha, (2) politsei sai juhtumust muul moel teada või (3) ei saanud teada? Teatamise näitajad on arvutatud kahe esimese vastusevariandi pealt.

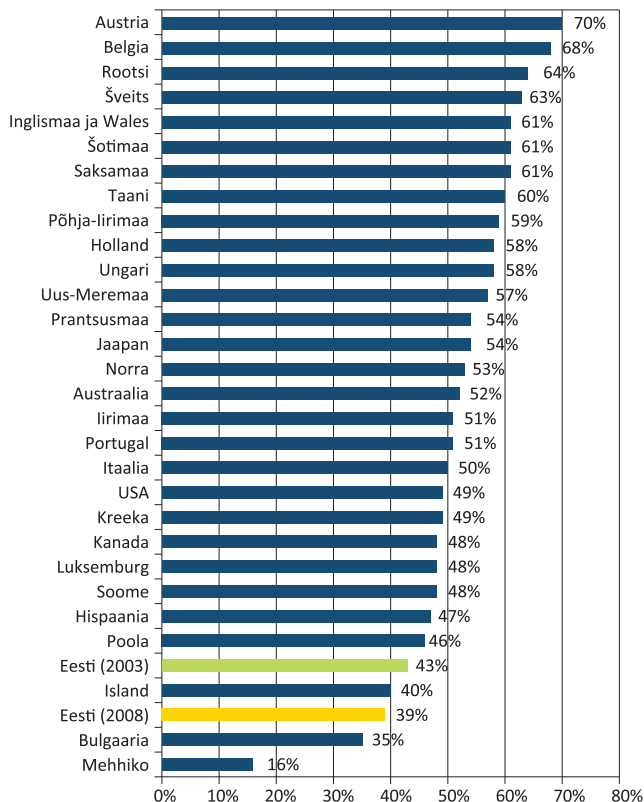
<sup>89</sup> Autovargus, vargus autost, autovandalism, jalgrattavargus, vargus suvilast, maakodust või aiamaalt, vargus ja varguskatse kodust, vargus garaazist, kuurist varjualusest, röövimine, isiklike esemete vargus, kallaletung/äbrvargus, seksuaalkuriteod ja -intsidendid.



**Joonis 44.** Kuritegudest politseile teatamise üldtase 5 kuriteoliigi põhjal (protsent ohvriks langenutest)

Vaadeldud/eespool toodud viiest liigist vähenes võrreldes 2003. aastaga teatamine vargustest, mis olid toime pandud autodest ja eluruumidest, teiste liikide puhul jäi teatamise tase sarnaseks eelmise uuringuga.

Rahvusvahelises võrdluses on Eesti inimesed kuritegudest politseile teatamisel passiivsed. 30 võrreldud riigi seas oli Eesti 2003. aastal 27. Eesti näitaja – 43% 2003. aastal ja 39% 2008. aastal – on sarnane näiteks Bulgaaria, Islandi ja Poolaga. Kõige rohkem teatati kuritegudest Austrias, Belgias ja Rootsis, kus politsei sai info 64–70% kuriteo kohta.



**Joonis 45.** Kuritegudest politseile teatamise üldtase viie kuriteoliigi põhjal riigiti 2003/2004. aastal ja Eestis 2008. aastal (protsent ohvriks langenutest)

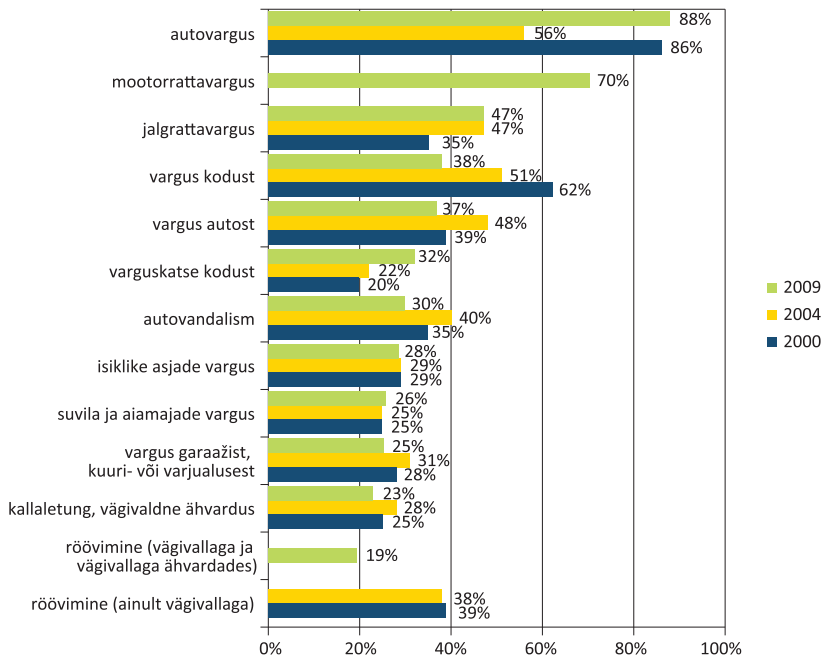
Politseile teatamise sagedus on seotud kuriteoliigiga. Enamikus riikides teatatakse peaaegu kõigist auto- ja mootorrattavargusest, samuti 75% murdvargustest. Kõige vähem teatatakse seksuaalrünnetest (keskmiselt 15%) (Dijk jt, 2007, 109). Viimastel kümnenditel pole võrreldud riikides olnud kuritegudest teatamise aktiivsuses ühiseid trende, välja arvatud jalgrattavarguste puhul, millest teatamine on peagu kõikjal vähenenud (Dijk jt, 2007, 112).

### 7.1.1. Kuriteoliikide võrdlus

Käesolevas uuringus küsiti elanikelt politseile teatamise kohta infot 12 kuriteoliigi puhul, kusjuures esimest korda sooviti saada infot mootorrattavargustest (sh motorollerid ja mopeedid) teadaandmise kohta.

Politseini jõuab info neljandiku kallaletungide ja vägivaldsete ähvarduste kohta. Kolm neljandikku juhtumitest jääb politseile teadmata.

Enim antakse Eestis nagu mujalgi maailmas teada autovargustest (88% ohvritest), mille puhul on varaline kahju ilmselt suurim ja tihti on politseile teatamine ka kindlustushüvitise saamise eeldus. Järgnesid mootorratta-, motoroller- ja mopeedivargused, millest teatasid vaid üksikud elanikud (nende sõiduvahendite arv Eestis on ilmselt teiste võrreldud riikidega ka väiksem).



Joonis 46. Politseile kuritegudest teatanute osakaal kuriteoliigiti<sup>90</sup>

<sup>90</sup> Võrreldes eelmise uuringuga muutus küsimus röövimiste kohta: kui kuni 2004. aastani sooviti teada inimeste kokkupuuteid röövimistega, mis olid toime pandud ainult vägivaldaga kasutades, siis 2009. aastal küsiti peale vägivaldaga kasutades toime pandud röövimiste kohta vägivaldala ähvardusel röövimisi. Kuna röövimisena arvesse tulnud rünnete arv kasvas mitu korda (lisandusid kergemad juhtumid), siis pole enam võimalik ühist aegrida moodustada.



Kõige vähem infot jõuab politseini vägivallega ja vägivalda ähvardusel toimepandud kuritegude kohta (teatati 19%st röövimistest ning 23%st kallaletungidest ja ähvardustest).

Võrreldes eelmise uuringuga on viie kuriteoliigi puhul politseile teatamise tase langenud, enim autovandalismi ning kodust ja autost varguste puhul (-10 protsendipunkti või enam), mõnevõrra vähenes ka vägivaldajuhtumitest teadaandmine. Kahe kuriteoliigi puhul teatamise tase tõusis (varguskatse kodust ning autovargus).

**Tabel 7.** Kuriteoliigid, mille puhul politseile teatamine suurenes, vähenes või jäi samale tasemele

Suurenes	Jäi samale tasemele	Vähenes
Autovargus	Jalgrattavargus	Vargus kodust
Varguskatse kodust	Isiklike asjade vargus	Vargus autost
	Suvila- ja aiamaavargus	Autovandalism
		Vargust garaazist, kuurist või varjualusest
		Kallaletung, vägivaldne ähvardus

Eesti piires on politseile teatamise tase küllaltki erinev, ulatudes näiteks jalgrattavarguste puhul 9%-lt Viru piirkonnas 62%-ni Lõuna piirkonnas. Kõige madalamad näitajad olidki iseloomulikud eelkõige Viru piirkonnale, kõrgeid näitajaid oli enim Lääne piirkonnas.

**Tabel 8.** Kuritegudest teatamise määr piirkonna ja kuriteoliigi alusel

	Põhja piirkond	Viru piirkond	Lõuna piirkond	Lääne piirkond
Vargus autost	41%	37%	30%	27%
Autovandalism	30%	30%	25%	37%
Jalgrattavargus	43%	9%	62%	57%
Suvila-, maakodu- või aiamaavargus	21%	25%	35%	27%
Vargus kodust	42%	39%	37%	22%
Varguskatse kodust	24%	50%	23%	52%
Garaazi-, kuuri-, ja varjualusevargus	27%	26%	20%	31%
Röövimine	25%	11%	21%	33%
Isiklike asjade vargus	27%	26%	28%	35%
Kallaletung, vägivaldne ähvardus	16%	14%	43%	21%
Keskmine	30%	27%	32%	34%

### 7.1.2. Mitteteatamise põhjused

Neil ohvritel, kes politsei poole ei pöördunud, paluti nimetada selle põhjused. Kui varem on pakutud 12 vastusevarianti (Saar jt, 2005, 40), siis seekord oli neid 4<sup>91</sup> kusjuures nimetada võis ka mitu põhjust.

Sarnaselt rahvusvahelise ohvriuuringu (Dijk, 2007, 113; The Burden of ..., 70) oli ka Eestis peamiseks põhjuseks see, et kuritegu ei peetud nii tõsiseks, et politsei poole pöörduda. Võrreldud kuriteoliikide puhul märkis selle mitteteatamise põhjuseks 49–79% ohvritest.

Põhjusel, et juhtum ei olnud piisavalt oluline, jätsid politsei poole pöördumata kõige enam suvila-, maakodu- või aiamaavarguse ohvrid (79%) ja kodust toimepandud varguse ohvrid (78%). Kõige vähem oli neid inimesi, kes juhtunut piisavalt oluliseks ei pidanud, röövimiste (52%) ja jalgrattavarguste (49%) ohvrite puhul.

**Tabel 9.** Põhjused, miks kuriteost politseile ei teatatud (protsent ohvriks langenud ja politseile teatamata jätnutest; summa pole 100%, kuna võimalik oli valida mitu vastusevarianti)

	Ei olnud nii tõsine	Lahendasin juhtumi ise	Kartsin kättemaksu	Muu põhjus
Vargus autost	78%	5%	2%	17%
Autovandalism	73%	9%	2%	17%
Jalgrattavargus	49%	12%	5%	35%
Suvila-, maakodu- või aiamaavargus	79%	10%	1%	12%
Vargus kodust	70%	15%	3%	14%
Varguskatse kodust	73%	10%	5%	14%
Garaaži-, kuuri-, varjualusevargus	71%	9%	2%	18%
Röövimine	52%	23%	5%	20%
Isiklike asjade vargus	56%	12%	5%	30%
Kallaletung, vägivaldne ähvardus	64%	18%	8%	12%

Kannatanu ise lahendas kuriteo 5–23%-l juhtudest, kättemaksuhirm oli teatamatajätmise põhjuseks 1–8% puhul ning muud põhjused 12–35%-l kannatanutest.

Ise on juhtumeid lahendama hakanud eelkõige vägivaldaohvrid (röövimine 23%; kallaletung ja ähvardus 18%). Ilmselt on põhjuseks see, et nende puhul puutub ohver kurjategijaga vahetult kokku, kui näiteks autodega seotud kuriteo puhul kannatanu kurjategijat enamasti ei näe.

Kättemaksu kartuses jättis politsei poole pöördumata kõige enam kallaletungi ja vägivaldse ähvarduse ohvreid, mis on seletatav inimeste reaalse murega oma tervise pärast. Kättemaksu ei kardata aga suvila-, maakodu- ja aiamaavarguse ohvrid, nagu ka need inimesed, kes on langenud autoga seotud kuritegude ohvriks.

Võrreldes teiste Euroopa riikidega usuvad Eesti inimesed vähem, et politsei kuriteo lahendamiseks midagi teeb.

<sup>91</sup> Miks te politseile ei teatanud? (1) Ei olnud nii tõsine juhtum, kahju ei olnud eriti suur? (2) Lahendasite juhtumi ise, teadsite seda inimest? (3) Kartsite kättemaksu, ei julgenud teatada? (4) Oli muu põhjus?

Nii eelmine ohvriuring Eestis kui ka Euroopa turvalisuse uuring<sup>92</sup> näitasid, et paljud inimesed ei pöördu politsei poole ka seetõttu, et nad ei usu, et politsei juhtumi lahendamiseks midagi teeks<sup>93</sup>. Enim oli selliseid inimesi autovandalismi (47%), röövimise (43%) ja autost toime pandud varguse (42%) puhul (Saar jt, 2005, 41).

## 7.2. Rahulolu politsei tegevusega

Neil, kes langesid kuriteo ohvriks ning kes kuriteost ka politseile teada andsid, paluti hinnata rahulolu politsei tegevusega. Eelmises rahvusvahelises ohvriuringus oli Eesti inimeste rahulolu politseiga võrreldud riikide seas kõige madalam (Dijk jt, 2007, 114). Viie võrreldud kuriteoliigi koondnäitaja põhjal oli Eesti inimestest politsei tegevusega rahul 33% elanikest (riikide keskmine 58%), kõige kõrgemad olid näitajad Taanis (75%), Šveitsis ja Soomes (mõlemad 72%), seega jäi Eesti näitaja esitsa riikidest üle kahe korra maha (Dijk jt, 2007, 115).

Käesoleva uuringu andmete põhjal pole võimalik teiste uuringutega sobivat koondnäitajat välja arvutada.<sup>94</sup> Küll aga võib öelda, et ilmselt oleks Eesti oma positsiooni rahvusvahelises võrdluses parandanud, kuna võrreldes eelmise uuringuga paranes 2009. aastal hüppeliselt rahulolu politsei tegevusega kallaletungide ja ähvarduste puhul. See muutus on ilmselt seotud uue kriminaalmenetluse seadustiku jõustumisega 2004. aastal, mis muutis kriminaalasja menetlemise paljude vägivallaga seotud juhtumite puhul kohustuslikuks (varem tuli kasutada erasüüdistusmenetlust).

Rahulolu politsei tegevusega kasvas ka isiklike esemete varguste ja autovandalismi puhul.

Märkimisväärselt on kasvanud rahulolu politsei tegevusega vägivallajuhtumite lahendamisel.

**Tabel 10.** Kuriteoohvrite rahulolu politsei tegevusega – muutus võrreldes 2004. aastaga

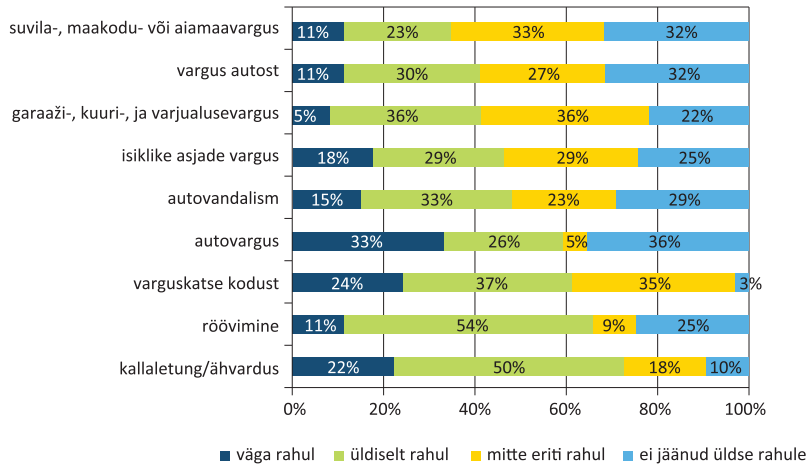
Rahulolu kasvas	Rahulolu jäi samale tasemele	Rahulolu vähenes
Garaaži-, kuuri-, ja varjualusevargus	Vargus autost	Vargus kodust
Kallaletung/ähvardus	Varguskatse kodust	Jalgrattavargus
Isiklike esemete vargus		Suvila-, maakodu- või aiamaavargus
Autovargus		
Autovandalism		

Kõige kõrgemad rahulolunäitajad olid 2009. aastal vägivallaga seotud kuritegude puhul (pigem rahul 65–72% kuriteost teadaandnud ohvritest) ning kõige madalamad näitajad suvila-, maakodu- või aiamaavarguste puhul (34% pigem rahul).

<sup>92</sup> *European Crime and Safety Survey*

<sup>93</sup> Käesolevas uuringus sellist vastusevarianti ei kasutatud.

<sup>94</sup> Muutunud on küsimuste röövimiste kohta ja pole enam küsimust seksuaalkuritegude ohvriks langemise kohta.

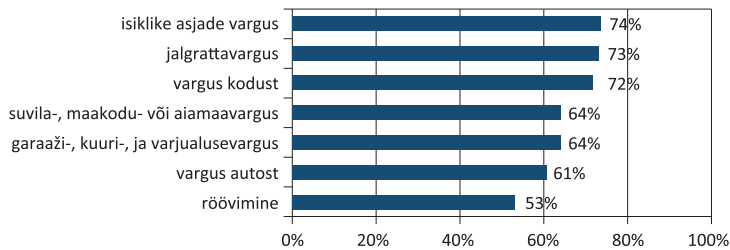


**Joonis 47.** Elanike rahulolu hinnangud politsei tegevusele juhtumi lahendamisel (protsent vastava kuriteo ohvriks langenutest ning juhtumist politseile teadaandnutest)

### 7.2.1. Rahulolematuse põhjused

Nendelt küsitletutelt, kes kuritegudest teatasid, kuid politsei tegevusega rahule ei jäänud, küsiti ka rahulolematuse põhjuste kohta.<sup>95</sup> Võrreldes eelmise ohvriuuringuga vähenes võimalike vastajale väljapakutud variantide arv viie võrra (eelmises uuringus 9 varianti).

Kõige sagedamini nimetasid ohvrid rahulolematuse põhjusena seda, et politsei ei suutnud leida varastatud või röövitud esemeid (66% ohvrite hinnang<sup>96</sup>). Keskmiselt 51% ohvrite jaoks oli rahulolematuse põhjuseks see, et politsei ei võtnud kurjategijat kinni.



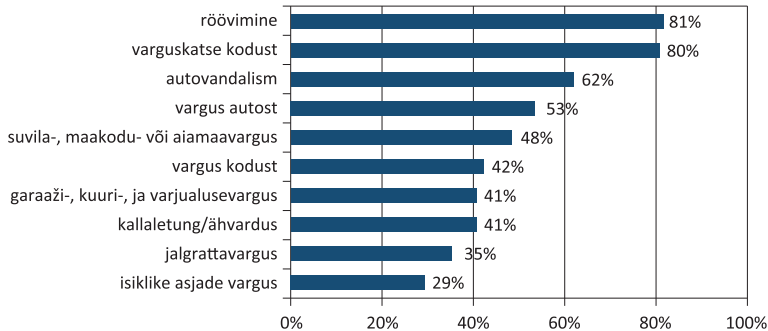
**Joonis 48.** Nende ohvrite osakaal, kes olid politsei tegevusega rahulolematud, kuna politsei ei leidnud nende omandit

<sup>95</sup> Miks olite rahulolematu? Kas (1) politsei ei leidnud teie omandit? (2) politsei ei võtnud kurjategijat kinni? (3) politsei ei informeerinud teid küllaldaselt uurimise käigust? (4) oli muu põhjus?

<sup>96</sup> Ei ole arvestatud autovandalismi, varguskatseid kodust, kallaletunge/ähvargusi (polnud esemeid, mida tagasi saada) ning auto- ja mootorrattavargusi (vastanute arv liiga madal).

Omandi tagasisaamata jätmise pärast olid politseiga kõige rahulolematumad isiklike asjade varguse ohvrid, neist oli politsei tegevusega rahul vaid iga neljas politseile teatanu. Peaaegu sama suur oli rahulolematuse ka jalgrattavarguse (73% rahulolematuid) ja eluruumidest toime pandud varguse ohvrite seas (72% rahulolematuid). Samal põhjusel rahulolematuid oli kõige vähem röövimisohvrite seas (53%).

Kurjategija tabamata jäämist pidas rahulolematuse põhjuseks 81% rööviohvitest ja 80% koduse varguskatse ohvitest.



**Joonis 49.** Ohvrite osakaal, kes olid politsei tegevusega rahulolematud, kuna kurjategija jäi tabamata

37% politseile kuriteost teatanud ohvitest ei olnud rahul sellega, et politsei ei informeerinud piisavalt uurimise käigust. 9% tõi rahulolematuse põhjuseks välja „muud asjaolud“. Infonappuse üle kurtsid eelkõige koduse varguskatse ning kallaletungide ja ähvarduste ohvrid (vastavalt 60 ja 46% ohvitest). Rahvusvahelise ohvriuuringu järgi iseloomustab enamikku Euroopa riikide kasvav rahulolematuse politseilt saadava info hulga (Dijk jt, 2007, 118).

### 7.3. Elanike hinnang politseile

Kaudsete hinnangute kõrval politsei tööle, mis väljenduvad näiteks kuritegudest teatamise tasemes ja hinnangutes kokkupuudetele politseiga, uuriti kõigi elanike (mitte ainult kannatanute või politseiga kokkupuutunute) hinnanguid politsei tegevuse kohta kahe küsimusega:

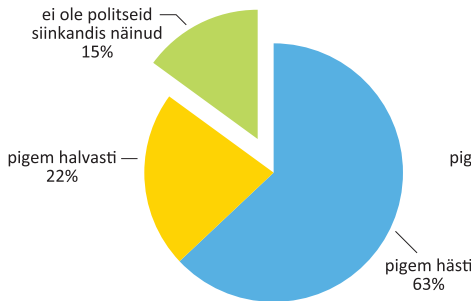
- Kui hästi suudab politsei avalikku korda tagada?
- Kas Eesti politsei professionaalne tase vastab nõuetele?

Avalikku korda käsitleva küsimuse püstitus oli võrreldes 2004. aasta ohvriuuringuga mõnevõrra erinev (2004. aastal küsiti: „Kui hästi suudab politsei Teie elupiirkonnas kuritegevust ohjeldada?“), mistõttu käesoleva uuringu tulemusi ei saa varasematega täpselt võrrelda. Üldise trendi tajumiseks on edaspidi siiski ka varasemad tulemused välja toodud.

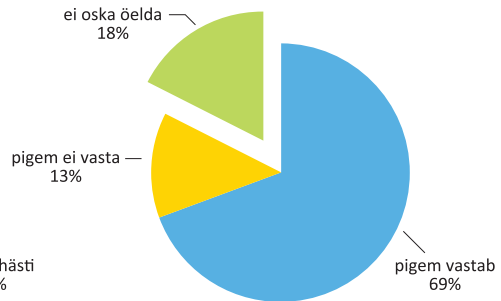
63% Eesti elanikest leiab, et politsei suudab avalikku korda tagada küllalt või väga hästi.

2009. aasta uuringust selgus, et 63% Eesti elanikest hindas politsei suutlikkust oma kodukandis avalikku korda tagada pigem heaks („väga hea“ või „küllalt hea“), 22% pidas seda pigem halvaks („mitte eriti hea“, või „halb“), sh vaid 4% arvas, et politsei tagab turvalisust halvasti. Ka politsei- ja piirivalveameti 2009. aasta arvamusuuring, kus oli sarnane küsimus („Kui hästi suudab politsei Teie elupiirkonnas kuritegevust ohjeldada?“), jõudis sarnasele tulemusele: 2/3 vastanu arvates suudab politsei kuritegevust ohjeldada pigem hästi (Rannama, 2010, 64).

Politsei professionaalset taset pidas nõuetele pigem vastavaks 69% elanikest, oma arvamust ei osanud kujundada 18%.



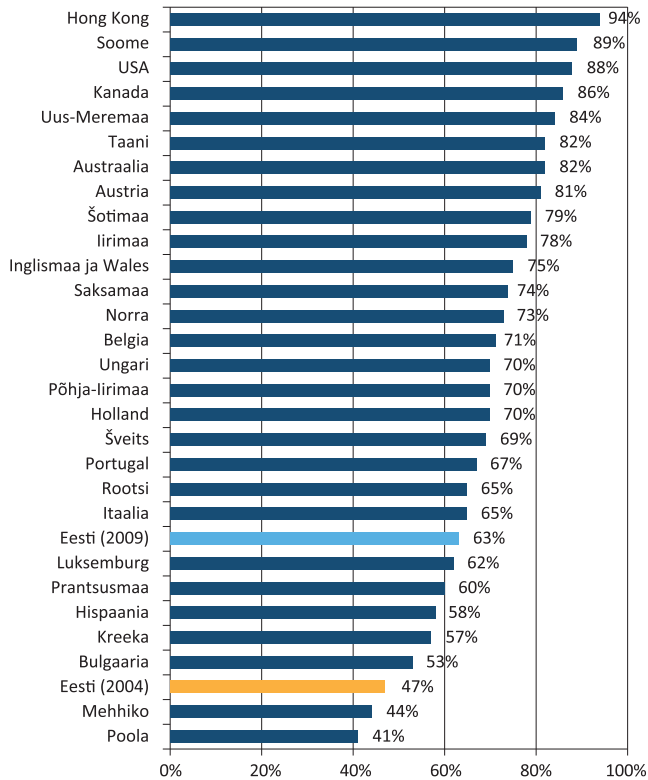
**Joonis 50.** Kui hästi suudab politsei avalikku korda tagada?



**Joonis 51.** Kas Teie arvates Eesti politsei professionaalne tase vastab nõuetele?

2004. aastal oli Eesti elanike hinnang politsei suutlikkusele rahvusvahelises võrdluses väga kehv: hinnang politsei suutlikkusele kodukohas kuritegevust ohjeldada oli Eesti näitajast madalam vaid Mehhikos ja Poolas (Dijk jt, 2007, 142). Rahvusvahelises ohvriuuringu töötati välja ka politsei tulemuslikkuse indeks<sup>97</sup>, mille kohaselt oli Eesti võrreldud 31 riigi seas koos Türgiga 29.–30. kohal. Indeks järgi oli kõrgeim koondnäitaja Taanis ja Austrias (Dijk jt, 2007, 143–144). Kõrvutades Eesti 2009. aasta hinnanguid teiste riikide hinnangutega 2004. aastal, võiks arvata, et Eesti positsioon on praeguseks mõne koha võrra paranenud.

<sup>97</sup> Indeks moodustati viie kuriteo teatamisaktiivsuse, politsei tegevusega rahulolu näitajate ning kuritegevuse ohjeldamise näitaja kombineerimisel.

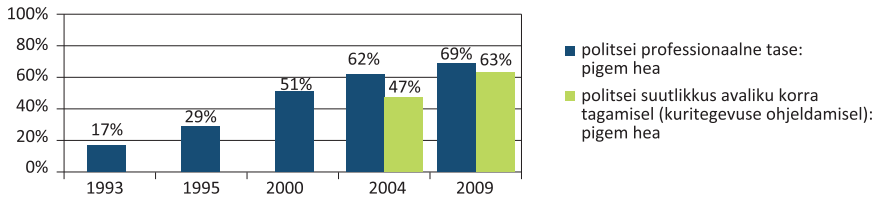


**Joonis 52.** Elanike osakaal, kelle meelest politsei saab kuritegevuse ohjeldamisega (2009: avaliku korra tagamisega) kodukohas pigem hästi hakkama, riigiti 2004/2005. aastal ning Eestis 2009. aastal

Kuigi Eesti elanike hinnang jääb teistest arenenud riikidest veel märkimisväärselt maha, näitavad hinnangud nii politsei suutlikkusele kui ka politsei professionaalse tasemele pidevat kasvu. Võrreldes 2004. aastaga kasvas positiivsete hinnangute arv politsei professionaalsele tasemele 7 protsendipunkti võrra 69%-ni politsei võimekusele avalikku korda tagada 16 protsendipunkti võrra 63%-ni.

Võrreldes 1990ndate esimese poolega on hinnangud politsei professionaalsele tasemele tublisti paranenud. Nende elanike osakaal, kes peavad politsei professionaalset taset heaks, on mitu korda kasvanud. Näiteks oli 2009. aastal võrreldes 1993. aastaga positiivse hinnangu andnud neli korda enam. Rahvusvahelises ohvriuuritus tõlgendatakse politsei tööle antud hinnangute paranemist kuritegevuse vähenemisega ja turvatunde paranemisega, mis pannakse politsei arvele (Dijk jt, 2007, 141), samad tegurid on ilmselt mõjutanud ka hinnangute paranemist Eestis.

Eestimaalaste hinnang politseile paraneb, kuid jääb teistele arenenud riikidele siiski veel märkimisväärselt alla.



**Joonis 53.** Elanike positiivsete hinnangud politsei professionaalsele tasemele ning suutlikkusele

Jättes turvalisuse uuringu tulemuste analüüsist välja need, kes ei ole politseid oma lähipiirkonnas näinud või ei osanud hinnata politsei professionaalset taset, ilmnes, et 74% elanikest hindas politsei tegevust avaliku korra tagamisel pigem heaks, ning neid, kes hindasid politsei professionaalset taset heaks, oli 84%.

Kuigi hinnang on paranenud, erinevad sotsiaal-majanduslikud rühmad siiski märkimisväärselt. Siin on erinevusi vaadatud rahvuse, vanuse ja sissetuleku kaupa (joonis 54) ning tähelepanu on pööratud hinnangutele, mis puudutasid politsei suutlikkust tagada avalikku korda<sup>98</sup>.

Eestlased pidasid politseid avaliku korra tagamisel võimekamaks (78%) kui mitte-eestlased (66%). Mõlema rühma positiivsed hinnangud politsei suutlikkusele on kümnendiga kasvanud üle kahe korra: 2000. aastal arvas 34% eestlastest, 27% venelastest ja 25% muude rahvuste esindajatest, et politsei suudab kuritegevust ohjeldada pigem hästi (Saar jt, 2004, 44).

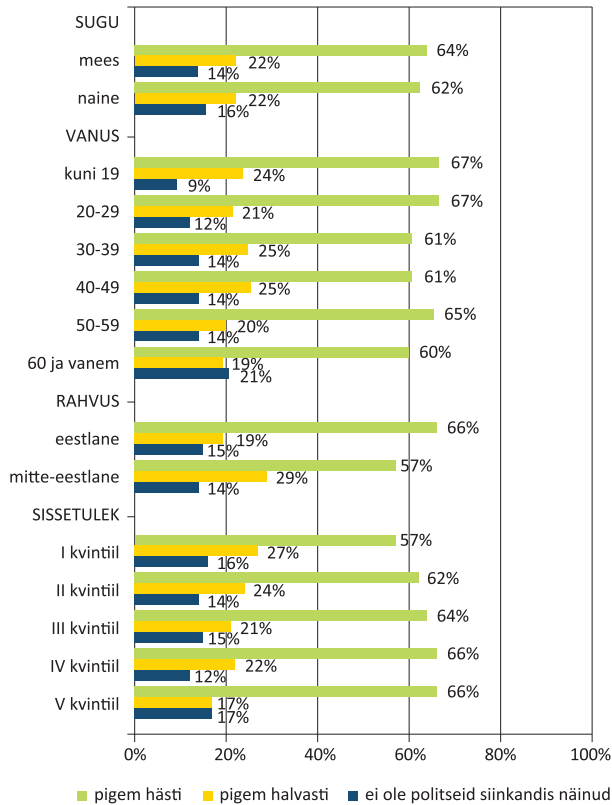
Kui 1990ndate alguses olid noored politsei suutlikkuse suhtes kõige kriitilisemad (Aromaa ja Ahven, 1995: 26), siis viimasel kümnendil on olukord muutunud. Politsei võimesse tagada avalikku korda uskus 2009. aastal kõige rohkem noorem elanikkond (kuni 29-aastased), kellest positiivse hinnangu andis 67%. Vähem olid selles veendunud 30–49-aastased (61%) ja 50–59-aastased (65%). Märkusena võib välja tuua, et vanuse tõustes kasvas nende osakaal, kes ei olnud politseid oma kandis liikumas näinud, mistõttu politsei võimekust ka ei hinnatud.

Ka 2004. aasta ohvriuuringu näitas, et 50-aastaste ja vanemate seas oli arvamus politsei suutlikkusest tagada avalikku korda teistest vanuserühmadest halvem. 30–49-aastaste hinnang kaldus toona sarnanema pigem nooremate arvamusel, kes hindasid politsei suutlikkust keskmisest paremaks, samal ajal kui 2009. aastal nihkus keskealiste arvamus sarnanema skeptilisemate vanema vanuserühma esindajatega.

Mitmed uuringud (Allen jt, 2006; Franki jt, 2005; Kusowi jt, 1997) on näidanud, et madalama sotsiaal-majandusliku staatusega inimesed on politseiga vähem rahul. Sama kinnitas ka käesolev uuring, kus selgus, et esimeses ehk madalaimas kvintilis oli vähem inimesi, kes hindasid politsei suutlikkust tagada avalikku korda väga või pigem hästi kui teistes sissetulekurühmades, sama tendents iseloomustas ka suhtumist politsei professionaalsesse tasemesse. Majanduslikult vähem kindlustatud isikute väiksem rahulolu politsei tegevusega kuritegevuse ohjeldamisel nähtus ka varasemast ohvriuuringu (Saar jt, 2004, 47).

<sup>98</sup> Puuduvad märkimisväärsed erinevused hinnangutes suutlikkusele tagada avalikku korda ning hinnangus professionaalse taseme kohta.





**Joonis 54.** Hinnang politsei suutlikkusele vastaja elukohas avalikku korda tagada soo, rahvuse, vanuse ja sissetulekukvintili lõikes (protsent vastavast elanikerühmast)

Usku politsei võimekusse tagada avalik kord tingib paljuski see, kui turvaliselt inimene end kodukandis tunneb, sh millisena ta tajub oma elupiirkonda. Siinne uuring näitas, et hinnangud kodukandi turvalisusele ja politsei suutlikkusele tagada kord on seotud: kodukandi turvalisust heaks pidavad inimesed hindasid sagedamini heaks ka politsei võimekust kindlustada avalik kord. 73% oma elupiirkonda turvaliseks pidanutest oli seisukohal, et politsei teeb nende kandis korra tagamisel head tööd, oma kandi turvalisust halvaks tunnistanutest arvas nii vaid 28%.

Nende seas, kes tundsid end oma kandis täiesti või üsna julgelt pärast pimedat saabumist üksi käies, oli märkimisväärselt rohkem neid, kes uskusid politsei korratagamise võimesse (68%) kui pimedas väljas liikudes end ebakindlalt tundvate elanike seas (44%).

Turvatunnet võib mõjutada ka tõenäosus, et inimene puutub kodukandis kokku avaliku korra rikkujatega või muude turvatunnet häirivate teguritega. Sellest annavad aimu küsimused selle kohta, mil määral puutub vastanu oma kandis kokku õigusrikkujate ja -rikkumisega: kas ja kui sageli puutub ta kokku joobes ja käratsevate isikutega või on näinud inimesi narkootikumidega kauplemas, neid tarbimas või leidnud näiteks narkomaanide mahajäetud süstlaid.

Elanikud, kes sageli on näinud oma kandis liikumas joobes või käratsevat inimest, uimastite tarbimist või nendega kauplemist, uskusid ka vähem politsei korratagamise võimesse kui oma inimesed, kes puutuvad kirjeldatud isikutega kokku harva või üldse mitte.

Politsei võime tagada turvalisus sõltub paljudest teguritest: vahenditest, võimalustest, juhtimisotsustest, professionaalsusest jms. Vaadates politsei professionaalsusele

Vähene turvatunne ja negatiivsed kogemused avalikes kohtades vähendavad usku politsei võimesse tagada avalik kord.

ja võimele antud hinnangute seost, selgus, et elanikud, kelle arvates politsei professionaalne tase vastab nõuetele, hindasid ka politsei võimet tagada avalik kord kõrgemalt (79%). Seevastu politseid ebaprofessionaalseks pidanute seas oli arvamus märksa madalam (24%).

Elanike hinnangud politsei korratagamise võimele ei erine ainult sotsiaal-demograafiliste ja majanduslike näitajate võrdluses. Võrreldes politseile negatiivse hinnangu andnute osakaalu, selgus, et linnades on negatiivselt hindajaid mõnevõrra enam (23% linnalistes asulates ja 20% maa-asulates), kõige suurem on rahulolematuse alevi tüüpi asulates (30% hindas politsei suutlikkust avaliku korra tagamisel pigem halvaks).<sup>99</sup> Suurtes linnades oli võrreldes vastavate õiguskaitsepiirkondadega negatiivsete hinnangute osakaal väiksem.

72% Pärnu linna elanike hinnangul suudab politsei avalikku korda hästi tagada, Kohtla-Järve inimestest on sellisel arvamusel 54%.

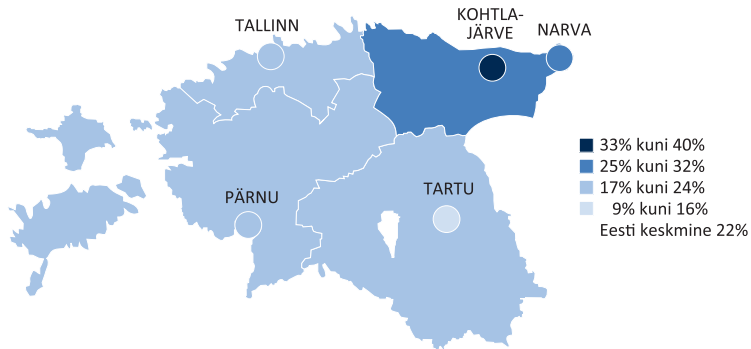
Elanike hinnangud politsei korratagamise võimele ei erine ainult sotsiaal-demograafiliste ja majanduslike näitajate võrdluses. Võrreldes politseile negatiivse hinnangu andnute osakaalu, selgus, et linnades on negatiivselt hindajaid mõnevõrra enam (23% linnalistes asulates ja 20% maa-asulates), kõige suurem on rahulolematuse alevi tüüpi asulates (30% hindas politsei suutlikkust avaliku korra tagamisel pigem halvaks).<sup>99</sup> Suurtes linnades oli võrreldes vastavate õiguskaitsepiirkondadega negatiivsete hinnangute osakaal väiksem.

Tartus andis 2009. aastal politsei suutlikkusele negatiivse hinnangu vaid 9% elanikest<sup>100</sup>, kõrgeima negatiivse näitajaga suures linnas, Kohtla-Järvel, oli see 32%. Kokkuvõttes eristuski teistes piirkondadest Virumaa, kus hinnang politsei suutlikkusele oli kehvem; tuleb aga arvestada, et Ida-Virumaal on negatiivset hinnangut palju rohkem kui Lääne-Virumaal<sup>101</sup>.

<sup>99</sup> Nende osakaal, kes ei olnud politseiga kokku puutunud, on suurim küldes (21%) ja väiksem alevites (3%).

<sup>100</sup> Suurem osa küsitlustööd oli tehtud enne, kui kaitsepolitsei amet pidas kuriteokabltusega kinni endise Lõuna politseiprefekti Aivar Otsalti ja mitmed teised Lõuna politseiprefektuuriga seotud juhtivametnikuid, seega need sündmused elanike hinnanguid ei mõjutanud.

<sup>101</sup> Näiteks hindas 9,2% Lääne-Virumaa elanikest politsei suutlikkust väga heaks, samas Ida-Virumaa elanikest andis politseile sama kõrge hinnangu 2,5%.



**Joonis 55.** Eesti elanikud, kelle meelest politsei ei suuda kodukandis avalikku korda piisavalt hästi tagada, piirkondade ja suuremate linnade lõikes (protsent elanikest, sh need, kes politseid ei kohanud)

Ka politsei 2009. aasta arvamusuuringust selgus, et keskmisest vähem uskusid politsei võimesse kuritegevust ohjeldada virumaalased, eelkõige Ida-Virumaa elanikkond. Nagu ohvriuuringus kerkis ka politsei uuringus suuremate linnade võrdluses esile Kohtla-Järve, kus negatiivse hinnangu osakaal oli kõige suurem (49%), ning Tartu, mille elanikkonnast 13% ei olnud politsei suutlikkusega rahul (Rannama, 2010).

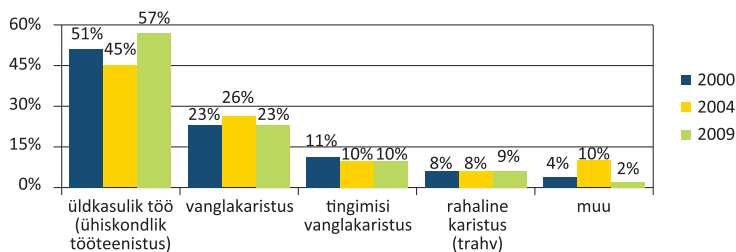
## 8. SUHTUMINE KARISTUSTESSE

Mari-Liis Sööt, Kärt Vajakas (andmeanalüüs)

Uuriti, millist karistust inimesed sooviksid televiisori varastanud 21-aastasele mehele, kes on murdvarguses teist korda süüdi tunnistanud. Enamik inimesi (57%) soovib talle üldkasulikku tööd<sup>102</sup> (ÜKT, küsimustikus kasutatud: „ühiskondlikku teenistust“). Vanglakaristuse soovijaid oli üle poole vähem (23%) ja tingimisi vanglakaristuse pooldajaid 10% – seega oli vanglakaristuse pooldajaid 33%, 9% soovis rahalist karistust („trahv“) ja 2% muud karistust.

Eesti inimeste meelest on parim karistus korduvalt varastanud üldkasulik töö.

Vanglakaristuse pooldajate osakaal on võrreldes 2004. aastaga veidi vähenenud ja saavutanud 2000. aasta taseme: 2004. aastal soovis vanglakaristust 26% vastanutest, nii 2009. kui ka 2000. aastal 23%. Nende osakaal, kes peavad sobivaks karistuseks ÜKT-d, on kasvanud: 2009. aastal soovis ÜKT-d 57% vastanutest 2004. aastal 45% ja 2000. aastal 51%.



**Joonis 56.** Eri karistusliikide pooldajad (21-aastane mees on tunnistanud süüdi teises murdvarguses. Seekord on ta varastanud värviteleri. Missugune järgmistest karistusest oleks Teie arvates sellisel juhul kõige sobivam?)

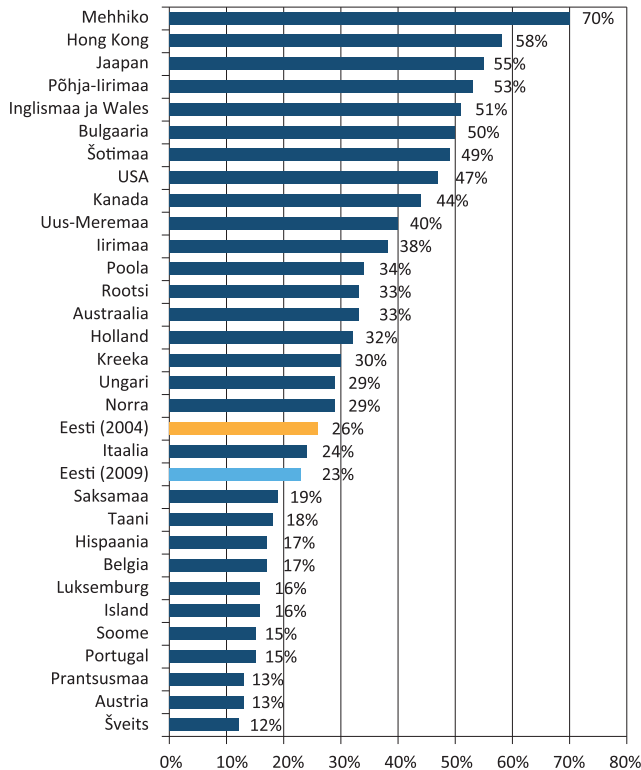
Vanglakaristuse soovijatest peaaegu pooled (48%) arvasid, et telekavaras peaks vanglas olema 6 kuud kuni aasta, ning ligi kolmandik (27%) leidis, et karistus peaks kestma 2–3 aastat. Alla 6-kuulist karistust pooldas 17% vanglakaristuse valinud vastajatest. 2% inimestest arvas, et karistus peaks kestma üle 6 aasta.

Vanglakaristuse pooldajaid on üha vähemaks jäänud, rohkem soovitakse alternatiivkaristusi.

Ohvriuringutega on leitud, et suhtumine karistustesse väljendab ka ühiskonna arengutaset, st arenenud maade vastajad eelistavad võrdselt kaht tüüpi karistust: umbes 40% eelistab ÜKT-d ja sama paljud eelistavad ka vangistust. Arengumaades aga pooldab enamik vasta-

<sup>102</sup> Üldkasulikku tööd on võimalik Eestis määrata 2-aastase vanglakaristuse asemel ning kriminaalmenetluse otstarbekusest lähtudes. Üldkasulikku tööd rakendatakse sageli liikluskuritegude ja varavastaste kuritegude puhul (Abven ja Kruusement, 2010).

jaid vangistust. (Dijk jt, 2007, 147) 2004. aasta võrdluses soovisid Eesti elanikest vanglakaristust harvemini näiteks šveitslased (12%), prantslased (13%), austerlased (13%), soomlased (15%), portugallased (15%) jt, meist enam sooviti seda Mehhikos (70%), Hong Kongis (58%), Jaapanis (55%), Põhja-Iirimaa (53%), Türgis (53%), aga ka Norras (29%) ja Rootsis (33%). Ent neiski riikides võivad hoiakud muutunud olla, nii et võrdlemisel tuleb seda silmas pidada. Leitud on ka seos vangide arvu ja karistusihaluse vahel: riigid, kus on suhteliselt vähem vange, soovitakse harvem vanglakaristust. Eesti puhul pole aga sellist seaduspära täheldatud: vangide arv 100 000 elaniku kohta on meil suur (2010. a 265 kinnipeetavat 100 000 elaniku kohta), samas ei paista Eesti silma karmi karistusihalusega (samas).



**Joonis 57.** Vanglakaristuse soovijate tase riigiti 2004/2005. aastal ning Eestis 2008. aastal

Vanglakaristust pooldasid pigem mitte-eestlased (28%, eestlastest 21%) ja linnaelanikud (24%, maal 21%)<sup>103</sup>. Kõige vähem ihaldati vanglakaristust Lõuna piirkonnas (16%, Põhja piirkonnas 26%)<sup>104</sup>. Mitte-eestlased soovisid üldjuhul ka pikemaid karistusi: nt alla 6-kuulist karistust soovis 21% eestlastest ja 12% mitte-eestlastest. Pikemaid karistusi soovisid ka väiksema sissetulekuga inimesed.

<sup>103</sup> Mitte-eestlased: 0,22 (taust: eestlased); maa-asula: -0,48 (taust: linn). ( $P \leq 0,001$ )

<sup>104</sup> Põhja piirkond: -0,14; Lõuna piirkond -0,16; Lääne piirkond: -0,14 (taust: Viru piirkond). ( $P \leq 0,001$ )

Uuringutes on leitud seoseid karistusihaluse (selle all on mõeldud soovi karmimate karistuse järele) seoseid tabloidlehtede tarbimise, rassiliste eelarvamuste ja hirmuga (Demker jt, 2008; Costelloe jt, 2002;). Näiteks 2005. aasta küsitluse järgi pooldasid Eestis surmanuhtlust rohkem (41%) kuritegevuse ees hirmu tundvad inimesed kui tugeva turvatundega inimesed (30%) (Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2005).

Inimesed, kes on langenud mõne kuriteo ohvriks, kes tunnevad ennast kodukohas ebakindlalt ja pole politseiga rahul, soovivad karmimaid karistusi.

Ohvriuring viitab kuriteoohvriks langemise, politseiga rahulolu ja karistusihaluse seosele: vanglakaristust soovivad teistest enam varavastaste ja vägivaldakuritegude ohvrid (regressioonimudel viimase puhul seost küll ei näita).<sup>105</sup> 27% varguseohvritest ja 22% nendest, kes ei ole varguse ohvriks langenud, sooviksid vanglakaristust. ÜKT puhul kinnitavad näitajad sama tendentsi: need, kes pole ohvriks langenud, sooviksid rohkem ÜKT-d kui teised: 58% ja 53%. 27% vägivaldakuritegude ohvritest ja 23% sellise kogemusega inimestest,

on vanglakaristuse poolt; ÜKT-d sooviks 57% nendest, kes vägivaldakuriteo ohvriks pole langenud, ja 53% nendest, kes on langenud. Samas korruptsiooni ja pettuse ohvrite puhul sellist tendentsi märgata ei ole: nende puhul sooviks 23% vanglakaristust ja 57% üldkasulikku tööd, ning nendest, kel kokkupuuteid korruptsiooniga ja pettusega pole, sooviks vanglakaristust 25% ja üldkasulikku tööd samuti 57%.

Inimesed, kes tunnevad vähem hirmu (tunnevad ennast kodukandis julgelt), soovivad vähem vanglakaristust<sup>106</sup>: värviteleri vargale soovib vanglakaristust 25% neist, kes tunnevad end ebakindlalt, ja 23% neist, kes tunnevad ennast turvaliselt.

Karistussoovidega on seotud ka rahulolu politseiga: mida rahulolematum inimene, seda suurem on soov karmide karistuste järele. Politsei suhtes kriitilisemad inimesed soovivad rohkem vanglakaristust.<sup>107</sup> Neist, kes leiavad, et Eesti politsei professionaalsus vastab pigem nõuetele, soovib vanglakaristust 22%, samas neist, kelle arvates see pigem ei vasta nõuetele, soovib vanglakaristust 29%.

Sarnaseid tendentse võib näha ka nende puhul, kes soovivad tingimisi vangistust: nad on ise langenud kas varavastaste või vägivaldakuriteo ohvriks.<sup>108</sup> Näiteks 11% vägivaldaohvritest, sooviks tingimisi vangistust, kui teiste puhul on see näitaja 9%. Nad tunnevad ka kodukohas rohkem hirmu.<sup>109</sup>

ÜKT-d soovivad rohkem naised (naised 58% ja mehed 56%), eestlased (eestlased 59% ja mitte-eestlased 52%) ning Lõuna piirkonna elanikud (65% Lõuna piirkond, nt 56% Põhja piirkond).

<sup>105</sup> On langenud varavastase kuriteo ohvriks: 0,73 (taust: ei ole langenud); on langenud vägivaldakuriteo ohvriks: -0,30 (taust: ei ole langenud). ( $P \leq 0,001$ ).

<sup>106</sup> Tunneb end kodukandis pigem julgelt: -0,24 (taust: tunneb ebakindlalt), on pigem rahul politseiga: -0,15 (taust: ei ole pigem rahul) ( $P \leq 0,001$ ).

<sup>107</sup> Pigem rabu politseiga: -0,24 (taust: ei ole rahul). ( $P \leq 0,001$ ).

<sup>108</sup> On langenud varavastase kuriteo ohvriks: 0,49 (taust: ei ole langenud); on langenud vägivaldakuriteo ohvriks: 0,07 (taust: ei ole langenud). ( $P \leq 0,5$ ).

<sup>109</sup> Tunneb end kodukandis pigem julgelt: -0,10 (taust: tunneb ebakindlalt). ( $P \leq 0,01$ ).

**Tabel 11.** Seos karistushaluse (21-aastane mees on tunnistanud süüdi teises murdvarguses. Seekord on ta varastanud värviteleri. Missugune järgmistest karistusest oleks Teie arvates sellisel juhul kõige sobivam?) ja muude näitajate vahel

	Rahaline karistus (trahv)		Vanglakaristus		ÜKT		Tingimisi vanglakaristus	
	% *	N**	%	N	%	N	%	N
<b>Sugu</b>								
Mees	9%	182	23%	459	56%	1138	10%	200
Naine	9%	195	23%	483	58%	1247	9%	197
<b>Vanus</b>								
16–19	12%	42	19%	63	56%	180	12%	42
20–29	9%	62	26%	168	55%	383	10%	69
30–39	7%	52	23%	157	58%	404	10%	70
40–49	8%	60	22%	148	57%	397	10%	71
50–59	8%	66	24%	191	57%	458	9%	68
60–77	10%	95	22%	215	58%	563	8%	77
<b>Rahvus</b>								
Eestlane	8%	249	21%	606	59%	1750	10%	300
Mitte-eestlane	10%	128	28%	336	52%	635	8%	97
<b>Sissetuleku kvintiidid</b>								
1. kvintiiil	10%	90	21%	176	57%	492	10%	82
2. kvintiiil	9%	79	25%	203	58%	479	8%	72
3. kvintiiil	10%	87	23%	200	56%	501	9%	78
4. kvintiiil	8%	67	23%	183	58%	471	10%	76
5. kvintiiil	7%	54	24%	180	56%	442	12%	89
<b>Toimetulek</b>								
Raskustega	11%	99	24%	206	55%	488	7%	55
Mõningaste raskustega / üpris hõlpsalt	8%	248	23%	659	58%	1724	10%	302
Hõlpsalt	9%	29	24%	77	52%	171	13%	40
<b>Piirkond</b>								
Põhja piirkond	7%	100	26%	364	56%	781	9%	135
Lõuna piirkond	9%	108	16%	181	65%	751	9%	99
Lääne piirkond	10%	86	22%	181	55%	470	12%	96
Viru piirkond	11%	83	28%	216	50%	383	9%	67
<b>Suuremad linnad</b>								
Kohtla-Järve	17%	24	25%	36	44%	62	14%	19
Tartu	5%	14	12%	32	74%	206	8%	23
Pärnu	6%	10	22%	35	59%	97	12%	17
Narva	7%	16	44%	93	40%	89	8%	16
Tallinn	7%	75	26%	265	57%	578	8%	80

	Rahaline karistus (trahv)		Vanglakaristus		ÜKT		Tingimisi vanglakaristus	
	% *	N**	%	N	%	N	%	N
<b>Asulatüüp</b>								
Linnaline asula (alev, linn)	9%	242	24%	626	57%	1519	9%	241
Maa-asula (alevik, küla)	9%	135	21%	316	57%	866	10%	156
<b>Haridus</b>								
1. aste (ilma kutse-, ameti-, erialaharidusest)	10%	176	23%	387	58%	1009	9%	164
2. aste (kutse-, ametiharidus)	10%	76	25%	190	55%	431	8%	64
3. aste (kõrgharidus)	7%	125	23%	365	57%	944	10%	169
<b>Suuremad linnad</b>								
Kohtla-Järve	17%	24	25%	36	44%	62	14%	19
Tartu	5%	14	12%	32	74%	206	8%	23
Pärnu	6%	10	22%	35	59%	97	12%	17
Narva	7%	16	44%	93	40%	89	8%	16
Tallinn	7%	75	26%	265	57%	578	8%	80
<b>Kui hästi suudab politsei Teie kodukandis avalikku korda tagada?</b>								
Väga hästi	7%	17	18%	46	63%	161	12%	32
Küllalt hästi	9%	218	22%	505	58%	1374	10%	226
Mitte eriti hästi	10%	74	26%	193	55%	412	8%	62
Halvasti	10%	16	30%	49	49%	82	8%	13
Ei ole politseid siin kandis näinud	8%	49	24%	145	57%	343	10%	61
<b>Kas Eesti politsei professionaalne tase vastab nõuetele?</b>								
Vastab täiesti	8%	33	19%	73	59%	235	12%	44
Üldiselt vastab	8%	219	23%	558	58%	1464	10%	244
Üldiselt ei vasta	9%	39	27%	115	53%	236	10%	43
Üldse ei vasta	13%	13	32%	35	40%	44	7%	7
<b>Kui julgelt ennast tunneksite oma kodukandis?</b>								
Täiesti julgelt	10%	140	23%	318	56%	793	10%	146
Üsna julgelt	8%	130	23%	351	59%	951	9%	136
Veidi ebakindlalt	9%	87	24%	216	57%	533	10%	94
Väga ebakindlalt	9%	19	28%	56	51%	105	10%	21
<b>Eri tüüpi kuritegude ohvriks langemine ("jah" vastanuid)</b>								
Varavastased kuriteod (rahvusvaheline tunnus)	9%	68	27%	194	53%	399	9%	70
Vägivallakuriteod	8%	31	27%	88	53%	181	11%	38

\* Siin ja teistes lahtrites: kaalutud osakaal.

\*\* Kaalumata N: siin ja teistes lahtrites reaalne vastajate arv.

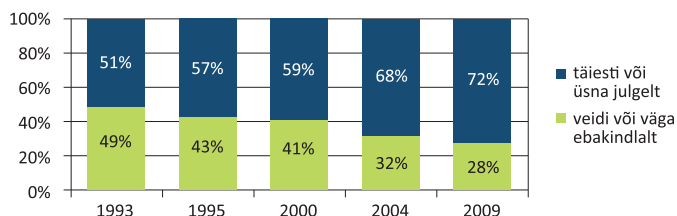


## 9. KURITEGEVUSHIRM, TURVALISUS NING TURVAMEETMED

Jako Salla

### 9.1. Kuritegevushirm

Elanike hirmu kuritegevuse ees hinnatakse küsimusega „Kui julgelt Te ennast tunnete, käies üksi oma kandis pärast pimedat saabumist?“. <sup>110</sup> 2009. aastal tundis end täiesti julgelt 72% elanikest. Eesti inimeste turvatunne on aina kasvanud: 1993. aastal tundis end oma kodukandi pimedal tänaval ebakindlalt iga teine inimene, kõige märgatavam muutus oli 2000. ja 2004. aasta vahel, kui ebakindlalt tundnud inimeste osa vähenes 9 protsendipunkti võrra 32%ni.



**Joonis 58.** „Kui julgelt Te ennast tunnete, käies üksi oma kandis pärast pimedat saabumist?“

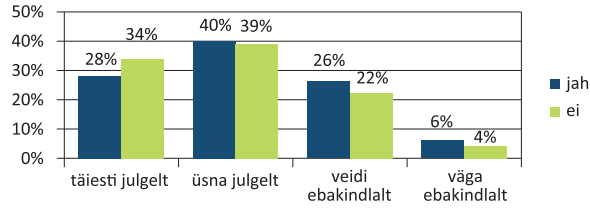
2009. aastal märkis 33% inimestest, et tunneb end pimedal kodutänaval täiesti julgelt, 39% tundis end üsna julgelt, 23% veidi ebakindlalt, 5% väga ebakindlalt.

Kui Eesti ohristumisinäitajad on rahvusvahelises võrdluses tihti tipus ja usaldusnäitajad politsei vastu madalad, siis turvatunde poolest läheneme võrreldud riikide keskmisele tasemele. Ehkki veel 2000. aasta näitajaga oldi 22 riigi seas kõrgeima kuritegevushirmuga: end ebakindlalt tundnud elanike osa ületas peaaegu kaks korda rahvusvahelist keskmist (Dijk jt, 2007, 131).

Ohristumise ja selle hirmu erinevaid näitajaid võib tingida ka see, et hirmu tekitavad muudki negatiivsed elutahud. Näiteks leiti viimases rahvusvahelises ohriuuringus, et ebakindlustunne on tugevas korrelatsioonis sellega, kas inimene on kokku puutunud narkomaaniaga (suurem hirm on neil, kes on näinud kaubitsemist, tarvitamist või avastanud süstlaid) (Dijk jt, 2007, 133).

Kuigi võiks arvata, et suuremat hirmu tunnevad kuriteoohvrid, ei kinnita seda käesoleva uuringu andmed. Ohvrite ja teiste erinevused rühmade kaupa on väga väikesed. Näiteks tundis end kodukandi pimedal tänaval väga ebaturvaliselt 6% ohvreist ja 4% teistest.

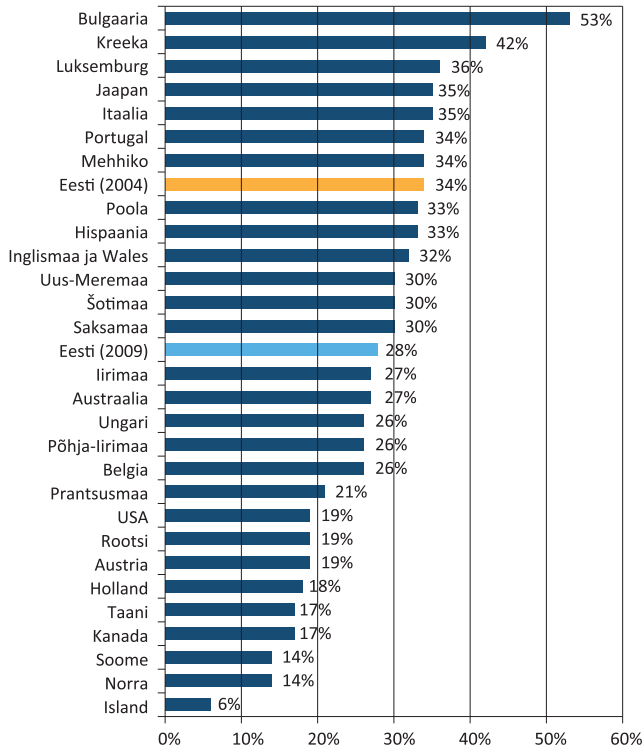
<sup>110</sup> Kui küsitatav ütleb, et ta ei käi sel ajal väljas, küsitakse temalt, kui julgelt ta end tunneks, kui ta väljuks.



**Joonis 59.** Vastused küsimusele „Kui julgelt Te ennast tunnete, käies üksi oma kandis pärast pimedat saabumist?“ vastavalt mõne kuriteo ohvriks langemisele aasta jooksul enne küsitlust

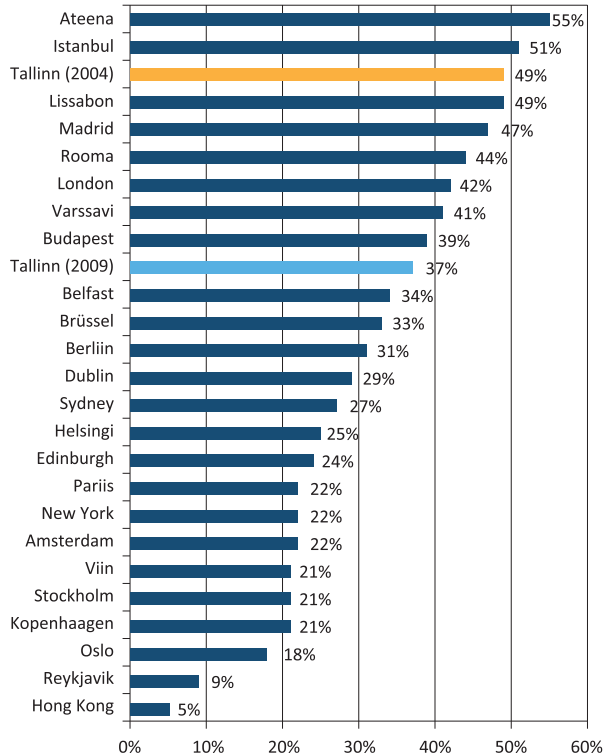
### 9.1.1. Rahvusvaheline võrdlus ja riigisisese erinevused

Kui 2004. aastal oli Eesti näitaja (34%) samal tasemel Mehhiko ja Portugaliga, siis 2009. aasta näitaja paigutaks Eesti Iirimaa ja Austraalia tasemele. Kõige ebakindlamalt tunnevad end pimedal ajal üksi väljas liikudes Bulgaaria ja Kreeka elanikud, kõige kindlamalt Põhja-Euroopa riikide elanikud (Island, Soome, Rootsi). Võrreldes Soome 2004. aasta näitajat Eesti 2009. aasta tulemusega selgub, et Eesti inimeste seas on end ebaturvaliselt tundjaid kaks korda enam.



**Joonis 60.** End oma kodukohas pärast pimedat saabumist üksi liikudes ebakindlalt tundnud elanike osakaal riigiti 2004/2005. aastal ning Eestis 2009. aastal

Suurte linnade elanikud tunnevad end vähem turvaliselt kui inimesed riigis tervikuna. Ka Tallinna elanike turvatunne on nõrgem kui Eestis keskmiselt, kuid võrreldes 2004. aastaga on langus olnud võrreldav (2004. aastal tundis end ebaturvaliselt 49%, 2009. aastal 37% tallinlastest).



**Joonis 61.** End oma kodukohas pärast pimesa saabumist üksi liikudes ebakindlalt tundnud elanike osakaal pealinnades ja suurtes linnades 2004/2005. aastal ning Tallinnas 2009. aastal

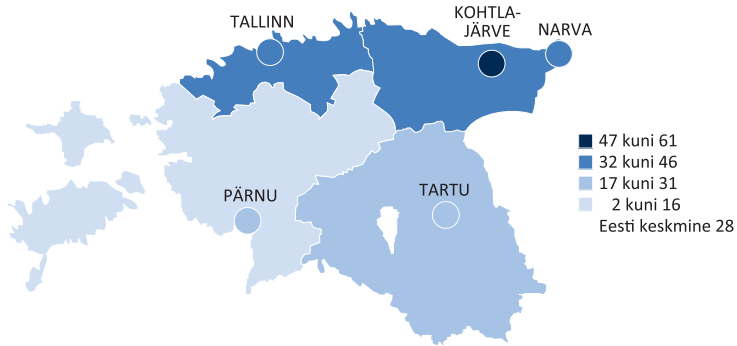
2004. aastal oli Tallinna elanike turvatunne sarnane Istanbuli ning Lissaboni ja Madridiga, 2009. aasta näitaja põhjal paigutuks Tallinn Budapesti ja Belfasti vahele. Teistest märkimisväärselt tugevama turvatundega elanikkonnaga linnad on Hong Kong ja Reykjavik.

Turvatunde näitajad on rahvusvahelises võrdluses püsinud paar aastakümnet stabiilsed, märkimisväärselt on turvatunne tõusnud Eesti kõrval ka Austraalias, USA-s ja Kanadas (Dijk jt, 2007, 133).

Kui üldiselt on Eesti näitajad rahvusvahelises võrdluses märkimisväärselt paranenud, siis Eestis on erinevused veel märkimisväärsed. End kodukandis ebakindlalt tundvate inimeste osa kõigub piirkonniti ja suuremate linnade seas mitu korda. Kui Lääne piirkonnas tundis end veidi või väga ebakindlalt 16% elanikest, siis Põhja ja Viru piirkonnas oli neid üle

Iga viies Kohtla-Järve elanik tunneb end õhtusel ajal kodukandis väga ebakindlalt.

kahe korra rohkem (vastavalt 33 ja 34%). Linnadest tundsid end kodutänaval kõige ohustatumana Kohtla-Järve elanikud, kellest 36% tundis end pigem ebakindlalt ja 21% väga ebakindlalt. Eriti suur oligi erinevus teiste linnadega end väga ebakindlalt tundvate inimeste osakaalus: mujal jäi see 3–7% vahele. Väga ebakindlalt tundvate kohtlajärvelased ei erinenud ses suhtes, kas inimene ise oli aasta jooksul mõne kuriteo ohvriks sattunud.



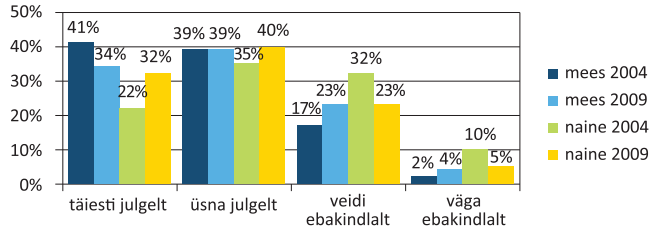
**Joonis 62.** End oma kodukohas pärast pimedat saabumist üksi liikudes ebakindlalt tundnud elanike osakaal (%) piirkondades ja suuremates linnades

### 9.1.2. Erinevused rühmiti

Varasemad uuringud on välja toonud teatud rühmad, kelle hirm kuritegevuse ees on suurem. Ebakindlamad on naised ja vanemad inimesed. Meeste madalam hirmutase võib olla seotud väiksema valmisolekuga hirmu tunnistada, vanemate inimeste puhul võib aga pimedus tekitada hirmu muudegi õnnetuste ees (Dijk jt, 2007, 132). Naiste hirmu suurendab füüsiline nõrkus meestega võrreldes, mis takistab neil osutamast kallaletungijale vastupanu (Saar jt, 2005, 49).

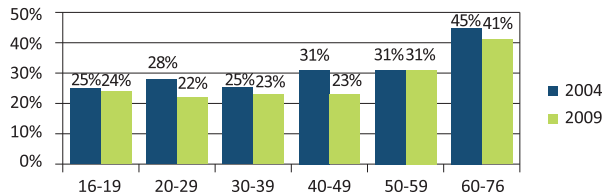
Kui 2004. aasta Eesti ohvriuuringu näitas, et naiste seas on märksa vähem neid, kes tunnevad end tänaval täiesti julgelt, ja rohkem neid, kes tunnevad end veidi või väga ebakindlalt (Saar jt, 2005, 50), siis 2009. aastal on need erinevused peaaegu kadunud. Meestest tunneb end pimedal tänaval üksi olles pigem julgelt 73%, naistest 72%. Turvatunde üldine kasv on tulnud eelkõige naiste arvel: vähenenud on end pigem ebakindlalt tundvate naiste osakaal ning kasvanud on end pigem kindlalt tundvate naiste osakaal; meeste puhul on pigem ebakindlalt tundnute osakaal veidi kasvanud ja täiesti julgelt tundnute osakaal on vähenenud.

Meeste ja naiste turvatunne on ühtlustunud.



**Joonis 63.** End oma kodukandis pärast pimedea saabumist üksi liikudes ebakindlalt tundnud elanikud

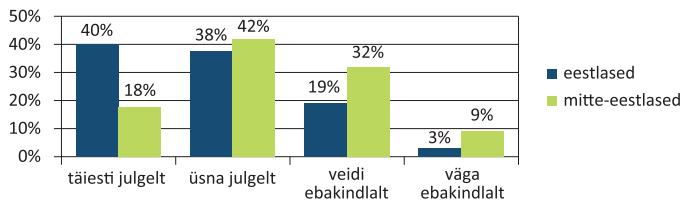
Mõningad muutused on toimunud ka vanuserühmades. Kõige enam on turvatunne paranenud vanuserühmades 40–49 ja 20–29 (vastavalt 8 ja 6 protsendipunkti), ebaturvaliselt tundnud elanike osakaal jäi samaks (31%) 50–59-aastaste hulgas. Kodukohas üksi pimedas väljas käivate inimeste ebakindlus püsib sarnasel (22–24%) tasemel kuni 40ndate eluaastateni, edasi kasvab see aga märgatavalt. Üle 60-aastas-test tunneb end pimedal tänaval ebakindlalt juba 40%.



**Joonis 64.** End oma kodukandis pärast pimedea saabumist üksi liikudes ebakindlalt tundnud elanike osakaal vanuse järgi 2004. ja 2009. aastal

Kui üldiselt on end ebakindlalt tundvaid naisi rohkem kui mehi, siis 2009. aastal oli vanuserühmas 40–49 ebakindlalt tundvaid mehi rohkem kui naisi (meestest 25%, naistest 22%). Üldiselt võib aga öelda, et vanuserühmade sees soo järgi suuri erinevusi pole, mõlemas rühmas kasvab ebakindlus märgatavalt alates 60ndatest eluaastastest.

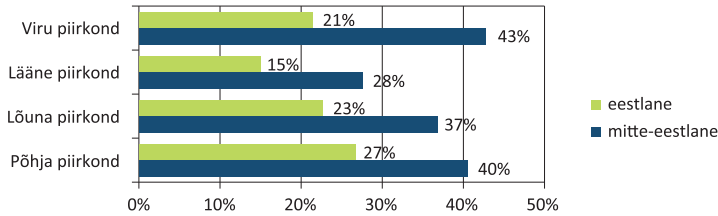
Erinevused turvatundes esinevad ka rahvuse järgi, üldiselt tunnevad eestlased end pimedatel tänavatel turvalisemalt.<sup>111</sup> Neid, kes tunnevad end pigem ebaturvaliselt, on eestlaste seas 22%, mitte-eestlaste seas aga peaaegu kaks korda enam: 40%.



**Joonis 65.** „Kui julgelt Te ennast tunnete, käies üksi oma kandis pärast pimedea saabumist?“

<sup>111</sup> Mitte-eestlane: - 0.43 (taust: eestlane). ( $P \leq 0,001$ ).

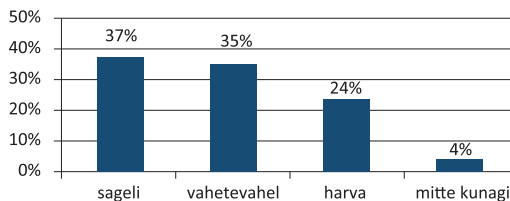
Eestlaste seas on võrreldes mitte-eestlastega märksa enam neid, kes tunnevad end täiesti julgelt, ning palju vähem neid, kes tunnevad end veidi või väga ebakindlalt. Kuigi võiks eeldada, et mitte-eestlaste suurem hirm on seotud elukohaga linnades või ka piirkondades (Tallinn, Ida-Virumaa), kus kuritegevust on rohkem, ei kinnita käesoleva uuringu andmed seda. Ühelt poolt on eestlaste ebakindlusnäitaja väiksem nii linnades kui ka maa-asulates, teiselt poolt näitab ka piirkondade võrdlus, et mitte-eestlaste seas on hirm suurem nii Viru piirkonnas kui ka mujal Eestis.



**Joonis 66.** End oma kodukandis pärast pimedat saabumist üksi liikudes ebakindlalt tundnud elanike osakaal piirkonna ja rahvuse järgi

### 9.1.3. Muud võimalikud kuritegevushirmu mõjutavad faktorid

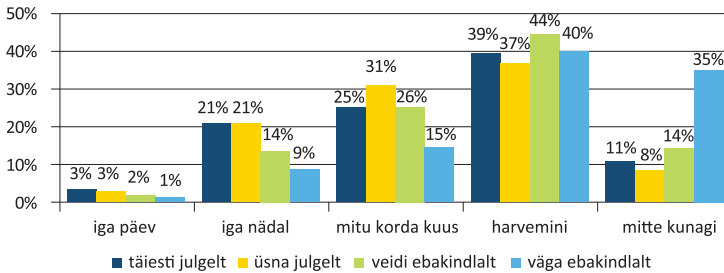
Kui rahvusvaheline ohvriuring tuvastas seose narkoprobleemi ja kuritegevushirmu vahel, siis käesolev analüüs siin tugevat seost ei näita, küll aga leidis kinnitust kuritegevushirmu seos sellega, kas ja kui tihti inimene oma kodukandis puutub kokku kätartsevate ja alkoholijoobes inimestega. Nendel inimestel, kes sageli kohtavad oma kodukandis kätartsevat ja/või joobes inimesi, on ebakindlus pimedas üksi väljamine-mise ees märksa suurem kui neil, kes selliste inimestega kokku ei puutu või puutuvad harva<sup>112</sup>.



**Joonis 67.** End kodukandis pigem ebatavaliselt tundvate inimeste osakaal vastavalt sellele kui sageli nad on kodu lähedal näinud liikumas kätartsevat ja/või joobes inimesi

Turvatusmõju mõjutab ka elanike harjumusi. End väga ebatavaliselt tundvad inimesed väldivad võrreldes teistega märksa enam õhtusel ajal puhke- ja lõbustuskavatsus-tega väljas käimist: kui teistes rühmades oli selliseid inimesi 8–14%, siis end väga ebakindlalt tundvatest inimestest vältis väljas käimist täielikult 35%.

<sup>112</sup> Mitte kunagi: 0,69; Harva: 0,39; Vahetevahel: 0,34 (taust: sageli). ( $P \leq 0,001$ ).

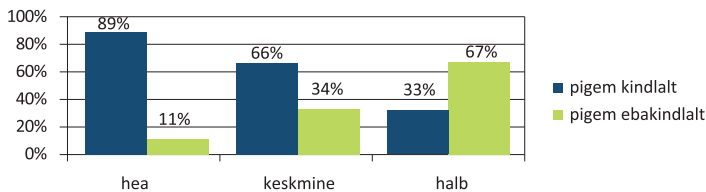


**Joonis 68.** Elanike osakaal vastavalt puhke- ja lõbustuseesmargiga väljas käimise sagedusele ning hinnangule turvatunde osas pimedal ajal kodukandis väljas käies

## 9.2. Hinnangud elukoha turvalisusele

Kui inimese hinnang pimedas üksi kodust väljamineku turvalisusele aitab hinnata seda, kuidas inimene tajub ohte isiklikult, siis teine ohvriuuringu küsimus turvalisuse kohta näitab, kuidas tajutakse kodukandi turvalisust üldiselt: „Milliseks peetakse Teie kandi turvalisust?“<sup>113</sup>

Hinnangud oma hirmule ja ümbruskonnale kattuvad suuresti. End kodukandi pimedal tänaval julgesti tundjaist hindab 89% ka kandi turvalisust heaks, ning enamik end pigem ebakindlalt tundivaist hindab ka turvalisust halvaks. Samas tundis iga kolmas turvalisust halvaks pidanu ennast kodukandi pimedal tänaval pigem kindlalt – see võib viidata, et osa inimesi näeb ohte pigem teistele inimestele ehk isiklikku turvalisust hinnatakse paremaks kui üldist turvalisust.



**Joonis 69.** Elanike hinnangud oma kandi turvalisusele selle järgi, kas inimene tunneb end pimedal kodutänaval üksi pigem kindlalt või ebakindlalt

37% elanikest pidas oma kandi turvalisust heaks, keskmise hinnangu andis turvalisusele 51% elanikest, 7% pidas turvalisust kodukandis halvaks ja 5% ei osanud hinnangut anda.

Hinnangutes oma kandi turvalisusele ilmnesisid järgnevad erinevused:

- naised hindavad turvalisust negatiivsemalt: turvalisust halvaks hinnanute seas oli 55% naisi ja 45% mehi;
- ea kasvades muutuvad hinnangud turvalisusele halvemaks: kuni 19-aastas-

<sup>113</sup> Vastusevariandid: heaks, keskmiseks, halvaks, ei oska öelda.

test hindas turvalisust halvaks 5%; 20–39-aastastest 15–17% ning vanematest 20–22%;<sup>114</sup>

- eestlaste hinnangud turvalisusele on paremad: mitte-eestlastest pidas turvalisust heaks 22%, eestlastest 44%; turvalisust hindas halvaks 11% venelastest ja 5% eestlastest;<sup>115</sup>
- turvalisust hindavad paremini rikkamad: kõige enam positiivseid hinnanguid turvalisusele andsid 5. tulekvintiili kuulunud inimesed; turvalisuse halvaks hinnante seas oli kõige enam keskmisse tulukvintiili kuulujaid;<sup>116</sup>
- kuriteoohvrite<sup>117</sup> hinnang turvalisusele on halvem<sup>118</sup>: ohvritest pidas turvalisust heaks 30%, teisest 40%, halvaks hinnanud oli vastavalt 14 ja 5%;
- hinnangud turvalisusele on paremad seal, kus inimesed üksteist aitavad: elanikest, kelle meelest nende kodukandis inimesed enamasti aitavad üksteist, hindas turvalisust heaks 54%; neist, kelle meelest enamasti ollakse kodukandis omaette, andis turvalisusele sama kõrge hinnangu 30%<sup>119</sup>;
- turvalisust hinnatakse halvemalt seal, kus liigub rohkem joores ja käratsemaid inimesi<sup>120</sup>: 17% sellises kohas elavatest inimestest andis turvalisusele hinnangu „halb“, inimestest, kes oma kandis sääraseid inimesi kunagi ei kohta, andis sama hinnangu vaid 1%.<sup>121</sup>

### 9.3. Kodused turvameetmed

Uuringus taheti teada, milliseid turvameetmeid kasutavad inimesed oma koduse vara kaitseks. See on oluline teema, arvestades seda, et varasemates uuringutes on oletatud, et oma vara kaitsmisel võib olla ka positiivne mõju üldise turvalisuse suurenemisele (Dijk, 2007, 138). Vastajale pakuti välja seitse konkreetset meetet<sup>122</sup>, lisaks valik „muud meetmed“ ja „naabrivalve“. Võrreldes eelmise uuringuga lisandus nimekirja turvauks.

30% ei kasutanud turvameetmeid<sup>123</sup> üldse. See näitaja on pidevalt vähenenud. Näiteks 1995. aasta uuringus oli selliseid inimesi peaaegu kaks korda rohkem (59%). Võrreldes 2004. aastaga vähenes turvameetmeid mittekasutanute osakaal nelja protsendipunkti võrra.

<sup>114</sup> Vanuse kasvades suurenes ka nende elanike osa, kes ei osanud hinnanguid turvalisusele anda, 60–76-aastaste hulgas oli neid juba 26%.

<sup>115</sup> Mitte-eestlaste kehvem hinnang turvalisusele oli statistiliselt oluline ainult linlaste seas. Mitte-eestlased, peab kodukandi turvalisust halvaks: 0,69 (taust: eestlased, peab kodukandi turvalisust heaks) ( $P \leq 0,001$ ).

<sup>116</sup> Samuti olid positiivsemad hinnangud neil, kes hindasid leibkonna majanduslikku toimetulekut paremaks.

<sup>117</sup> Kõik uuringus toodud tegude liigid, välja arvatud tarbijajäätused ja altkäemaks.

<sup>118</sup> Peab oma kodukandi turvalisust halvaks: 0,76 (taust: peab heaks) ( $P \leq 0,001$ ).

<sup>119</sup> LINN: Peab kodukandi turvalisust halvaks, enamasti ollakse omaette: 1,39 (taust: peab heaks, enamasti aidatakse üksteist) ( $P \leq 0,001$ ); MAA: Peab oma kodukandi turvalisust halvaks, enamasti ollakse omaette: 1,96 (taust: peab heaks, enamasti aidatakse üksteist) ( $P \leq 0,001$ ).

<sup>120</sup> LINN: Peab kodukandi turvalisust halvaks, ei kohta kunagi joores inimesi/käratsejaid: -4,06 (taust: peab heaks, kohtab sageli joores/käratsemaid inimesi) ( $P \leq 0,001$ ); MAA: Peab oma kodukandi turvalisust halvaks, ei kohta kunagi joores/käratsemaid inimesi: -2,11 (taust: peab heaks, kohtab sageli joores/käratsemaid inimesi) ( $P \leq 0,001$ ).

<sup>121</sup> Sarnane jaotus iseloomustas ka piirkondi, kus inimesed puutuvad tihedamini kokku narkomaaniaga.

<sup>122</sup> Vastusevariandid küsimusele: Kas Teie kodus on järgmised turvameetmed või valvesaadmed? Kas Teil on ... Häiresignalisatsioon, Ukse turvalukk, Turvauks, Akna- või uksetrellid, turvapiidad, Koer murdvaraste hirmutamiseks, Kõrge aed, Valvur või turvatöötaja, Kas olete lütnud naabrivalvega?, Muu turvameede (valida võis mitu varianti)

<sup>123</sup> Varasemate uuringutega võrreldavuse huvides kasutati üldnäitaja puhul järgnevaid tunnuseid: Häiresignalisatsioon, Ukse turvalukk, Akna- või uksetrellid, turvapiidad, Koer murdvaraste hirmutamiseks, Kõrge aed, Valvur või turvatöötaja.



Samas ei tähenda turvameetmete kasutamise kasv, et kõikide meetmete näitajad oleks kasvanud. Kõige rohkem on suurenenud turvalukkude populaarsus, need on nüüd juba enam kui pooltel leibkondadest. Võrreldes 1993. aastaga kasutab turvalukku kodu kaitseks 5 korda enam leibkondi, võrreldes 2004. aastaga on kasv samuti märkimisväärne: 12 protsendipunkti. Ilmselt on selle näitaja kasvu taga inimeste ostujõu kasv: koos uue välisuksega on ostetud ka korralikud lukud.

Kui turvauksed ja -lukud on levinud linnades, siis maal on märksa enam neid, kelle vara kaitseb koer (linnas 17%, maal 44%). Koer on varaste peletamiseks igal neljandal leibkonnal.

**Tabel 12.** Turvameetmete kasutamine 1993–2009

	1993	1995	2000	2004	2009
Ukse turvalukk	10%	17%	23%	40%	52%
Koer murdvaraste hirmutamiseks	19%	24%	24%	27%	25%
Kõrge aed	1%	2%	2%	4%	11%
Häiresignalisatsioon	3%	3%	4%	7%	10%
Akna- või uksetrellid, turvapiidad	1%	3%	5%	4%	2%
Valvur või turvatöötaja	0%	0%	0%	2%	1%
Ei kasuta ülaltoodud meetmeid	66%	59%	53%	34%	30%
Turvauks					49%
Muu turvameede					3%
Kas olete liitunud naabrivalvega?					5%

Märkimisväärselt on kasvanud kõrgete piirdeaedade rajamine vara kaitseks. Kui 1993. aastal oli kõrge aed vaid 1%-l leibkondadest, siis 2009. aastal juba 11%-l. Sel on peale kodu kaitsmise ilmselt ka muid eesmärke: parkimise korraldamine, laste turvalisus, sõidukite kaitsmine varguste ja vandalismi eest.

Kasvanud on ka häiresignalisatsiooni kasutamine, ilmselt tänu sektori arengule (GSM-lahendused, integreeritus muude teenustega) ja paremale teenuse kättesaadavusele. Häiresignalisatsiooni kasutas 2009. aastal iga kümnes majapidamine, võrreldes 2004. aastaga oli kasv 3 protsendipunkti. Signalisatsiooni saavad endale siiski lubada vaid varakamad: raskesti toime tulevate leibkondade kodu kaitses signalisatsioon 4% puhul, hõlpsalt toimetulijail aga 19%-l juhtudest.<sup>124</sup>

Samas vähenes 1990ndate esimese poole tasemele trellide kasutamine akendel ja ustel, neid kasutas 2009. aastal veel 2% leibkondadest. Väga väike – 1% – oli ka nende leibkondade osa, mille kodu valvas valvur või turvatöötaja. See näitaja sisaldab ka juhtumeid, kus turvatöötajad valvavad elupiirkonda või kortermaja.

Akende ja uste eest kaovad trellid, asemele tulevad turvalukud ning häiresignalisatsioon.

<sup>124</sup> Mõningaste raskustega toime tulijate puhul kasutas signalisatsiooni kodu kaitseks 10%.

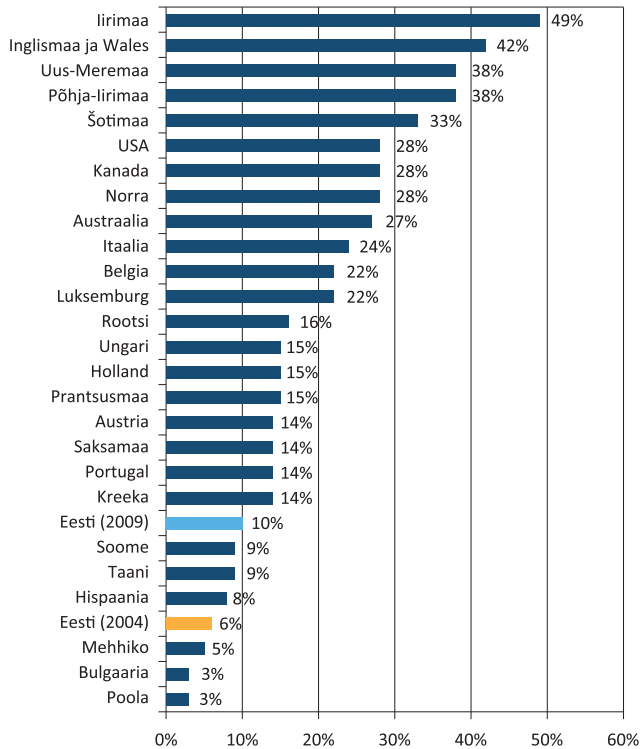
**Tabel 13.** Levinumate turvameetmete kasutus piirkondade kaupa

	Põhja piirkond	Viru piirkond	Lõuna piirkond	Lääne piirkond
Häiresignalisatsioon	18%	5%	5%	5%
Ukse turvalukk	75%	55%	30%	29%
Akna- või uksetrellid, turvapiidad	3%	3%	1%	1%
Koer murdvaraste hirmutamiseks	19%	22%	31%	32%
Kõrge aed	13%	8%	12%	10%
Ei kasuta ühtegi nimetatud meetet	16%	31%	44%	45%

Piirkondadest sarnanesid Lõuna ja Lääne piirkond, kus turvameetmete, v.a koerad, kasutusaktiivsus on märksa väiksem kui mujal. Kui neis piirkondades ei kasuta ühtegi meetet 44–45% elanikest, siis Viru piirkonnas oli selliseid leibkondi 31% ja Põhja piirkonnas vaid 16%. Põhja piirkonna erinevuseks oli ka teiste piirkondadega võrreldes tunduvalt laialdasem häiresignalisatsiooni kasutamine.

Rahvusvahelises ohvriuurings on võrreldud häiresignalisatsiooni ja turvauste kasutamist. Riikides, kus sissemurdmise risk on suurem, kasutatakse kodu kaitseks ka enam turvavahendeid. Põhjuseks on see, et sissetungimise riski paremini kaitstud majapidamisse peetakse väiksemaks. Varasemates uuringutes on leitud, et häiresignalisatsioon teeb eluaseme sissetungijatele atraktiivsemaks, kuid samas sunnib alarm paljudel juhtudel kurjategijat sissetungimise pooleli jätma (häiresignalisatsiooniga majapidamiste puhul oli varguskatsete osakaal suurem kui lõpuniviidud varguste osakaal võrreldes nende majapidamistega, kus häiresignalisatsiooni ei olnud) (Dijk, 2007, 138).

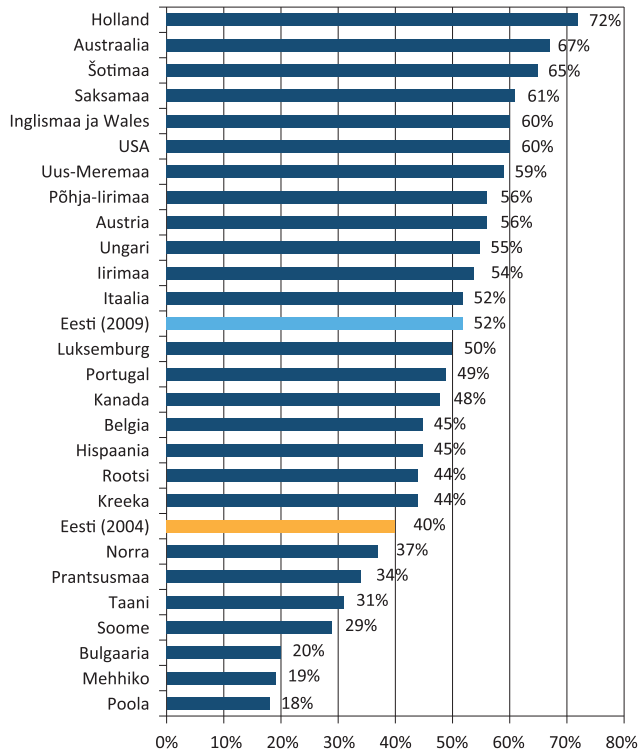
Häiresignalisatsiooni kasutas 2004/2005. aastal keskmiselt 16% võrreldud riikide leibkondadest (Dijk jt, 2007, 136). Eesti näitaja jäi sellele alla nii 2004. kui 2009. aastal. Signalisatsioonivahendeid kasutatakse eriti aktiivselt ingliskeelsetes maades, näiteks Iirimaal oli peaaegu iga teine kodu kaitstud häiresignalisatsiooniga, ent Soomes oli selle meetme kasutamine suhteliselt vähelevinud (2004. aastal 9%).



**Joonis 70.** Kodu kaitseks häiresignalisatsiooni omavate leibkondade osakaal riigiti 2004/2005. aastal ning Eestis 2009. aastal

Võrreldud riikide pealinnades oli häiresignalisatsioon keskmiselt iga viiendas majapidamises, Eesti näitaja oli 2004. aastal 11% ja 2009. aastal 16%. Vahemikus 10–20% oli näitaja 2004/2005. aastal ka näiteks Amsterdamis, Berliinis, Viinis, Helsingis, Lissabonis ja Brüsselis. Kõige väiksem oli häiresignalisatsiooniga kodude osakaal Varssavis (5%) ja kõige suurem Dublinis (71%) (Dijk, 2007, 137).

Turvalukkude kasutamise poolest on Eesti keskmike seas (Dijk, 2007, 137). 2004/2005. aastal oli turvalukk keskmiselt 45%-l võrreldud riikide elanikest, see jäi Eesti 2004. aasta näitaja (40%) ja 2009. aasta näitaja (52%) vahele. Tallinna 2010. aasta näitaja tõusis aga pealinnade võrdluses Sydney kõrvale esikohta jagama: mõlemas linnas oli 78%-l leibkondadest koduüksel turvalukk, järgnesid Budapest, Oslo ja Amsterdam (kõik 72%). Stockholmis oli turvalukuga majapidamisi 60%, Helsingis 47%, Varssavis 46%, madalaim oli näitaja Reykjavíkis (13%).



**Joonis 71.** Välisriikidel turvalukku omavate leibkondade osa riigiti 2004/2005. aastal ja Eestis 2009. aastal

### 9.3.1. Naabrivalve

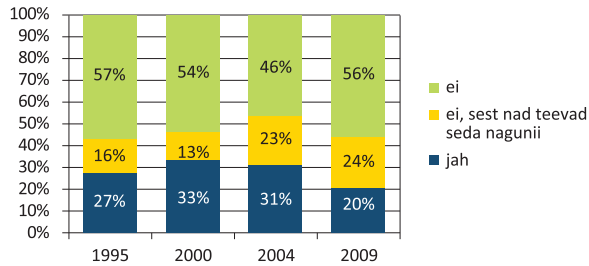
Naabrivalvega liitunuks märkis end 5% leibkondadest, näitaja varieerus 2%-st Lääne piirkonnas 8%-ni Virumaal<sup>125</sup>. Linnades osales naabrivalves 6% ja maal 5% elanikest.

Küsimustikus oli ka küsimus selle kohta, kas kodust eemaloleku puhul palutakse naabritel või majahoidjal korteril silma peal hoida.<sup>126</sup> Selgus, et 20% elanikest palus seda teha; 24% ütles, et paluda pole vaja, kuna seda tehakse niigi, ning 56% märkis, et teiste abi ei paluta.

Võrreldes varasemate uurinutega oli 2009. aastal väikseim nende inimeste osakaal, kes teiste inimeste abi küsisid.

<sup>125</sup> Põhja piirkond 6%, Lõuna piirkond 5%.

<sup>126</sup> Mõelge palun viimasele korrale, kui Teil polenud vähemalt ühe ööpäeva jooksul kedagi kodus. Kas te palusite naabritel või majahoidjal oma korterit silmas pidaa? Kas (1) jah; (2) ei, sest nad teevad seda nagunii; (3) ei?

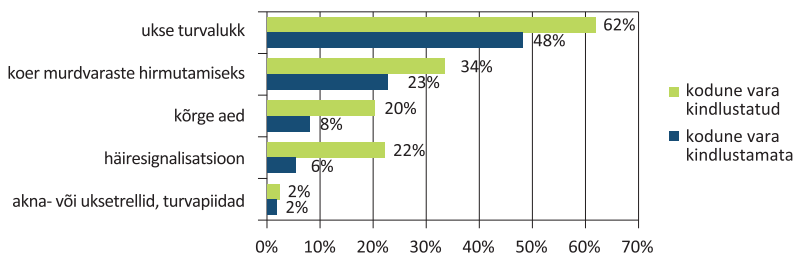


**Joonis 72.** Vastuste osakaal küsimusele „Kas palusite oma naabril või majahoidjal oma korterit silmas pidada (kui Teil polnud viimasel korral ööpäeva jooksul kedagi kodus)?“

### 9.3.2. Koduse vara kindlustamine

Kodune vara on varguse vastu kindlustatud igal neljandal leibkonnal (25%). 2000. aastal oli kindlustatud 12%, 2004. aastal 22%. Seega on varguse vastu kindlustatud kodude arv küll kasvanud, kuid kasvu tempo on võrreldes kümnendi esimese poolega aeglustunud. Mõnevõrra enam kindlustavad oma vara maal elavad (29%, linnas 23%) ning majanduslikult paremini toime tulevad inimesed (hõlpsalt toime tulevad 33%, raskesti toime tulevad 14%).

Oma kodu kindlustajad kasutavad ka enam muid turvameetmeid vara kaitseks kui need, kelle vara on kindlustamata. Ühelt poolt on see ilmselt seotud leibkonna majandusliku olukorraga (kes suudab kindlustusmaksed tasuda, suudab ilmselt ka muudesse turvameetmetesse investeerida), teiselt poolt võivad turvameetmete kasutamist mõjutada ka kindlustustingimused. Kõige märgatavam erinevus kindlustajate ja mittekindlustajate vahel ilmneb häiresignalisatsiooni kasutamise puhul: kindlustajate seas on selle kasutajaid 22%, mitte-kindlustanute seas aga 6%.

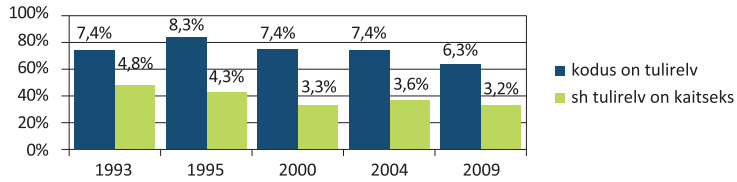


**Joonis 73.** Turvameetmete kasutamine selle järgi, kas leibkonna kodune vara on kindlustatud või mitte

### 9.3.3. Relv kodu kaitseks

Tulirelvade arv Eesti kodudes on vähenenud. 2009. aastal oli tulirelv 6,3%-l leibkonnadest, 1995. aastal oli aga leibkondi, kus oli vähemalt üks tulirelv, veel 8,3%. Relv

oli mõeldud kaitseks kurjategijate vastu 3,2%-l elanikest, ülejäänute puhul võis olla tegu näiteks jahi- või kollektsoonirelvadega.



**Joonis 74.** Tulirelva omavate leibkondade osakaal

Veidi enam kui pooltel (51%) tulirelvaga leibkondadest oli püss; püstol või revolver oli 36%-l ning mõlemad relvatüübid 13%-l. Võrreldes 2004. aastaga on suhteliselt enam vähenenud püstolite ja revolvrite osakaal.

Tulirelvade osakaal maal elavates leibkondades on märksa suurem kui linnas: maal on tulirelv igal kümnendal leibkonnal, linnas aga igal kahekümnendal. Samas on linnas suhteliselt rohkem neid, kellel on tulirelv kaitseks kurjategijate vastu (relvaomanikest linnas 47%; maal 32%).

## 10. KOKKUPUUTED NARKOMAANIAGA

Andri Ahven

Küsimused elanike kokkupuudete kohta narkootikumidega ja nendega kaasnevate probleemide kohta selgitati ohvriuuringutes esimest korda 2004. aastal, samad küsimused esitati ka 2009. aastal.<sup>127</sup> Esimene küsimus järgib Eurobaromeetris ja hiljem rahvusvahelises ohvriuuringus kasutatud sõnastust. Lisaks on Eestis esitatud küsimused narkootikumide pakkumise kohta vastajale endale ning narkootikumide tarvitamise kohta tema tuttavate hulgas. Kaks viimast küsimust puudutasid olukorda küsitluse ajal, seetõttu viidatakse käesolevas peatükis kõigi küsimuste puhul uuringu aastale.

Selles valdkonnas pole sugugi harv arvamus, et olukord läheb vaid halvemaks. Ohvriuuringute tulemused nii negatiivseid hinnanguid ei kinnita. Võrreldes 2004. aastaga pole suuri muutusi toimunud: enamik inimesi ei puutu kuigi sageli narko-probleemidega kokku, neile pole narkootikume pakutud ja nad ei tea ka tuttavate hulgas inimesi, kellele neid oleks pakutud. Samas on saagenud narkootikumide pakkumine noortele naistele – vt lähemalt tagapool.

Vastuste üldine jaotus 2004. ja 2009. aastal oli üsna sarnane, vaid narkoprobleemi-dega kokkupuutumises ilmnis mõningaid erinevusi.

**Tabel 14.** Elanike kokkupuuted narkoprobleemidega 2004. ja 2009. aastal (protsent küsitluis-  
tuist)<sup>128</sup>

	2004	2009
<b>Vastaja on viimase 12 kuu oma kandis narkoprobleemidega kokku puutunud</b>		
sageli	10%	6%
vahetevahel	12%	11%
harva	12%	15%
mitte kunagi	63%	69%
ei oska öelda / vastamata	3%	0%
<b>Vastajale on kunagi pakutud narkootikume</b>		
ei ole	90%	89%
on, tasuta	3%	5%
on, raha eest	2%	3%
on pakutud nii raha eest kui tasuta	4%	3%
ei oska öelda / vastamata	1%	0%
<b>Vastajal on narkootikume tarvitanud tuttavaid</b>		
ei tea kedagi	78%	78%
tean ühte	7%	7%
tean mitut	14%	14%
ei oska öelda / vastamata	1%	0%
Küsitlute arv	1687	4181

<sup>127</sup> 2009. aasta ohvriuuringus esitati küsimused: 1) „Kui tihti Te olete alates <eelmise aasta praegusest kuust> näinud inimesi enda kandis narkootikumidega kauplemas, neid tarbimas (kas süstimas, suitsetamas, või sisse võtmas) või leidnud näiteks narkomaanide mahajäetud süstlaid?“, 2) „Kas Teile on kunagi pakutud mingeid narkootikume (ilma arsti retseptita rahusteid või uinuteid, maribuaanat, hašišit, amfetamiini, ecstasyt, oopiumi, heroini, kokaiini vm)?“, 3) „Kas Teie tuttava hulgas on kedagi, kes on kasutanud või kasutab narkootikume?“

<sup>128</sup> Arvud on ümardatud ja seetõttu pole nende summa alati 100%.

## 10.1. Narkoprobleemid vastaja elukohas

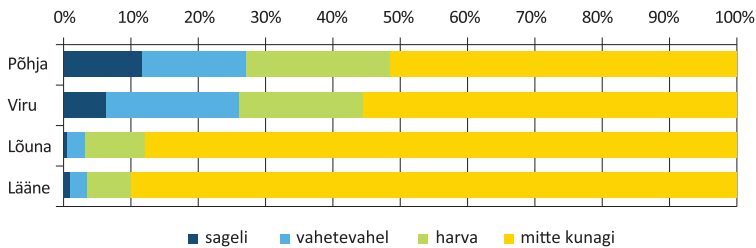
2009. aastal märkis 69% küsitletuist, et nad pole oma kodukandis viimase aasta jooksul narkootikumidega kauplemisega, nende tarbimisega ega muude probleemidega kokku puutunud.<sup>129</sup> Kokkupuudet vahetevahel või sageli märkis 17%. Võrreldes

2004. aastaga vähenes narkoprobleemidega kokkupuutunute osakaal 6 protsendipunkti.

Selgelt eristusid linn ja maa ning piirkonnad. Linna-liste asulate elanikest oli narkoprobleemiga kokku puutunud 22,5% ja maa-asulate elanikest 3%. Suured erinevused ilmsesid piirkonniti: Põhja piirkonnas oli selliste nähtustega kokku puutunud 48% ja Virumaal 44%, kuid Lõuna ja Lääne piirkonnas vaid 10–12% küsitletuist. Tuleb arvestada, et küsimus kokkupuudete

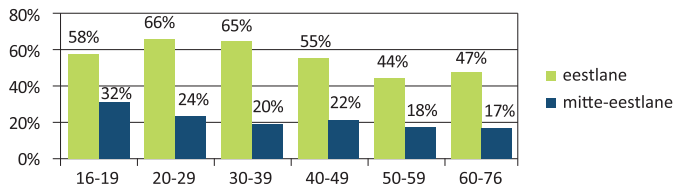
Narkoprobleemidega kokkupuutunute arv väheneb. Narkoprobleemidega puutuvad sagedamini kokku mitte-estlased.

kohta narkoprobleemidega kajastab olukorda vastaja elukoha vahetus läheduses – sellest ei saa teha järeldusi, mil määral olid vastajatel kokkupuuteid mujal.



**Joonis 75.** Narkoprobleemiga oma kandis viimase 12 kuu jooksul kokku puutunud elanikud piirkonniti

Piirkondlike erinevuste tõttu erinesid suuresti ka rahvusrühmad: eestlaste seas oli probleemiga kokkupuutunud 21%, mitte-estlaste seas aga 55% (sh sageli kokkupuuteid vastavalt 3% ja 13%).



**Joonis 76.** Narkoprobleemidega oma kandis viimase 12 kuu jooksul kokku puutunud elanikud vanuserühma ja rahvuse järgi (%)

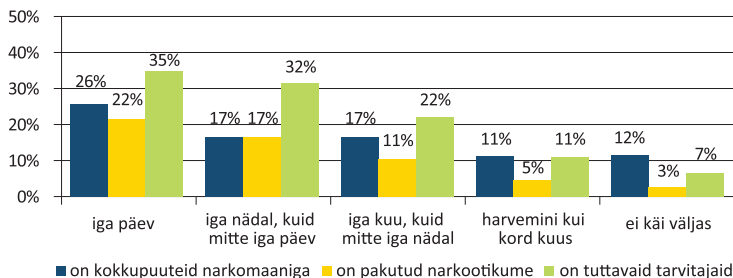
<sup>129</sup> Eesti andmete pubul loeti kokkupuutumiseks vastusevariandid „sageli“, „vahetevahel“ ja „harva“; rahvusvahelises võrdluses on sel pubul arvesse võetud vastusevariandid „sageli“ ja „vahetevahel“.



Mehed ja naised ses küsimuses peaaegu ei erinenud ning erinevused olid küllalt väikesed ka vanuserühmades vanuses 16–49 aastat – arvestamata rahvustevahelisi erinevusi. Kõige enam oli narkoprobleemidega kokkupuutunud kuni 29-aastaste seas (37%) ning kõige vähem 60-aastaste ja vanemate seas (26%).

Eestlastest küsitletute seas oli narkoprobleemiga kokkupuutunud kõigis vanuserühmades märksa vähem kui mitte-eestlaste seas. Eestlastest puutusid narkoprobleemiga enim kokku 16–19-aastased, mitte-eestlastest aga 20–29-aastased ning peaaegu samavõrra ka 30–39-aastased.

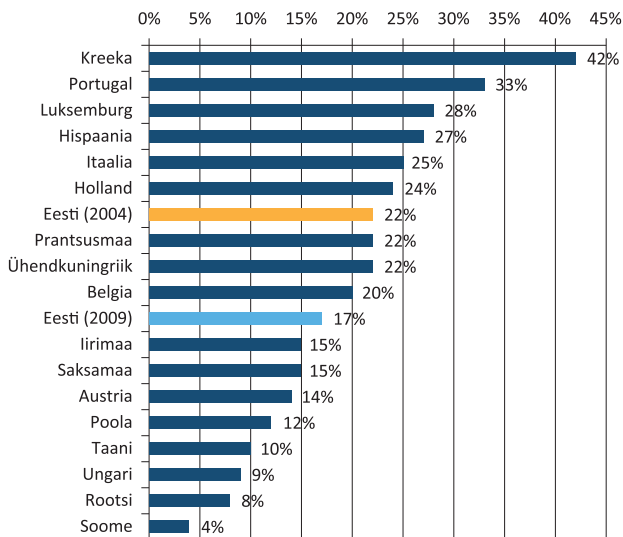
Võrreldes küsitletuid puhke-, lõbustus- või sportimiskavatsustega väljas viibimise sageduse järgi, ilmnes ootuspäraselt, et mida sagedamini väljas viibiti, seda enam oli kokkupuuteid narkomaaniaga ja narkootikumide pakkumisega ning seda suurema tõenäosusega oli vastaja narkootikume tarvitanud või oli tal tarvitavaid tuttavaid – kõige enam puudutas see noori.



**Joonis 77.** Narkoprobleemiga kokkupuutumine väljas ajaveetmise sageduse järgi (protsent küsitletuist)

Hinnang oma kandi turvalisusele sõltub muude tegurite hulgas isiklikest kokkupuudetest kuritegevusega ja narkoprobleemidega. Oma kandi turvaliseks pidavate küsitletute seas oli narkomaaniaga kokkupuutunud mitu korda vähem kui nende küsitletute seas, kes pidasid oma kandi turvalisust halvaks. Samasuunalised, kuid palju väiksemad erinevused ilmsesid ka kokkupuutumises narkootikumide pakkumisega vastajale endale ja narkootikume tarvitavate tuttavate olemasolus.

Rahvusvahelises võrdluses oli Eesti tase 2004. aasta ohvriuuringu järgi Euroopa keskmise lähedal: narkoprobleemidega oli sageli või vahetevahel kokku puutunud Eestis 22% küsitletuist (arvestamata harva kokkupuutunud); 15 vanas EL-i liikmesriigis 2005. aastal tehtud uuringu järgi oli sama näitaja seal keskmiselt 21% (Dijk jt, 2007, lk 96). 2009. aastal oli Eesti tase sellest veidi madalam (17%).



**Joonis 78.** Vastajate kokkupuutumine narkoprobleemidega riigiti 2003/2004. aastal ja Eestis 2009. aastal (protsent küsitlenuist)

Suhteliselt palju oli narkoprobleemidega kokkupuutunud Kreekas (42%), Portugalis (33%) ja Luksemburgis (28%); vähe oli neid Soomes (4%), Rootsis (8%), Ungaris (9%) ja Taanis (10%). Soome ja Rootsi puhul seab uuringu usaldatavuse siiski kahtluse alla suur langus võrreldes eelmise näitajatega.<sup>130</sup> Enamikus Euroopa riikides on narkoprobleemidega kokkupuutunute osakaal alates vaatluste algusest 1996. aastal kasvanud.

## 10.2. Narkootikumide pakkumine vastajaile

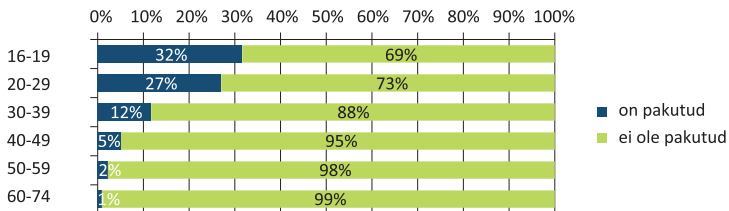
2009. aastal märkis 89% küsitlenuist, et neile pole kunagi narkootikume pakutud (sama näitaja 2004. aastal oli 90%). 10%-le vastanuist oli narkootikume kunagi pakutud, kuid pole teada, millal seda tehti. Pakkumisi oli tehtud nii tasuta kui ka raha eest. Võrreldes 2004. aasta uuringuga selles suhtes arvestatavaid muutusi ei olnud.

Vastandina eelmisele küsimusele peaaegu ei erinenud narkootikumide pakkumise poolest linna- ja maaelanikud ning eestlased ja mitte-eestlased. Suhteliselt väiksed olid ka piirkondade erinevused: narkootikume oli pakutud Virumaal 16%-le ja teistes piirkondades 9–11%-le vastanuist. Üldjoontes sarnane oli vastuste jaotus ka 2004. aastal.

Meestest oli narkootikume pakutud 15%-le ja naistest 7%-le.

Selged erinevused ilmsesid vastaja vanuse järgi: kõige sagedamini oli narkootikume pakutud 16–19-aastastele ja peaaegu üldse mitte vastajatele vanuses 50 ja enam aastat.

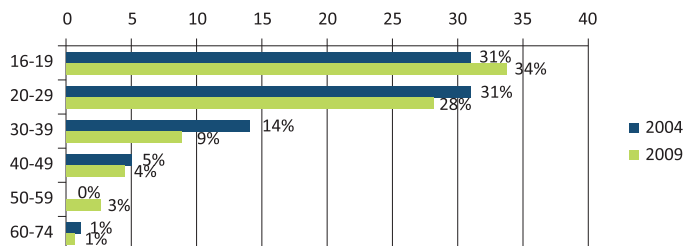
<sup>130</sup> Soome näitaja oli viis korda väiksem 2002. aasta tasemest (20%) ja Rootsi näitaja sellest (15%) ligi kaks korda väiksem – vt metoodikat käsitlevas peatükis probleemidest valimi usaldusväärsusega neis riikides.



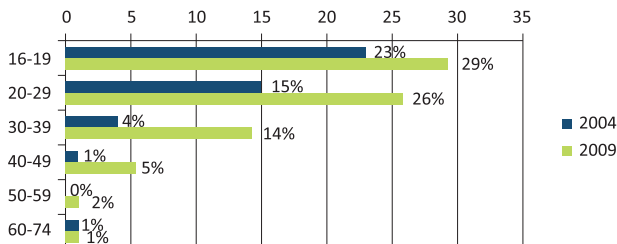
**Joonis 79.** Narkootikumide pakkumisega kunagi kokku puutunud küsitletud vanuse järgi (%)

Võrreldes 2004. aastaga kasvas veidi nende 16–29-aastaste vastanute osakaal, kellele oli kunagi narkootikumide paku tud (2004. aastal 25% ja 2009. aastal 28%) – seda esmajoones narkootikumide pakkumise sagenemise tõttu noortele naistele, mis on kaasa toonud meeste ja naiste erinevuse tuntava vähenemise.

2009. aasta uuringu andmetel oli narkootikumide paku tud 34%-le 16–19-aastas test ning 28%-le 20–29-aastas test meestest; naiste puhul samades vanuserühmades vastavalt 29%-le ja 26%-le. Võrreldes 2004. aastaga on näitajad meeste puhul jäänud samasse suurusjärku, kuid silmatorkav on naiste osakaalu kasv enamikus vanuse rühmades: nt tõusis narkootikumide pakkumisega kokku puutunud 20–29-aastaste naiste osakaal 15%-lt 26%-le. Tallinna ülikooli küsitlused 16–64-aastaste elanike hulgas 2003. ja 2008. aastal näitavad sarnast trendi narkootikumide tarvitamise puhul: 25–34-aastaste naiste seas oli elu jooksul vähemalt korra uimasteid tarbinud vastajate osakaal ligikaudu kolm korda suurenenud (Tallinna ülikool, 2010; Abel, 2005).



**Joonis 80.** Narkootikumide pakkumisega kokku puutunud mehed vanuse järgi 2004. ja 2009. aastal (%)

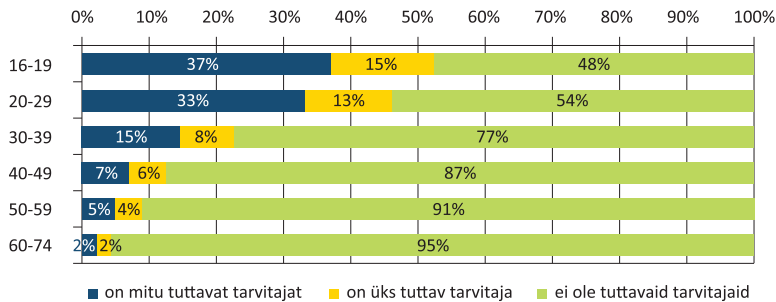


**Joonis 81.** Narkootikumide pakkumisega kokku puutunud naised vanuse järgi 2004. ja 2009. aastal (%)

Narkootikumide pakkumisega olid kõige sagedamini kokku puutunud väljas sageli aega veetvad küsitletud, kelleks on samuti eeskätt noored.

### 10.3. Narkootikumide tarvitamine vastaja tuttavate seas

Narkootikumide tarvitavaid või varem tarvitanud tuttavaid oli kõige sagedamini alla 19-aastastel (52%), sealjuures oli kolmandikul noortest mitu niisugust tuttavat. Mida kõrgemas vanuses küsitletutega oli tegu, seda vähem niisuguseid tuttavaid oli. Võrreldes 2004. aastaga on veidi suurenenud selliste tuttavatega küsitlute osakaal 16–39-aastaste vanuserühmas (kõige enam 20–29-aastaste seas, kus see näitaja tõusis 40%-lt 46%-le).



Joonis 82. Narkootikumide tarvitavate tuttavate olemasolu küsitlute seas (%)

Meestel oli narkootikumide tarvitavaid tuttavaid 25% ja naistel 19%. Võrreldes 2004. aastaga muutusi ei olnud.

Mitte-estlaste seas oli neid, kellel oli narkootikumide tarvitavaid tuttavaid, rohkem kui eestlaste seas (vastavalt 25% ja 20%). Võrreldes 2004. aastaga on vahe vähenenud (siis olid need näitajad 33% ja 16%). Erinevused olid samasuunalised kõigis vanuserühmades, olles kõige väiksemad 20–29-aastaste seas ja kõige suuremad 50–59-aastaste seas.<sup>131</sup>

Kõige enam oli narkootikumide tarvitavaid tuttavaid Virumaa elanikel (31%); järgnesid Põhja (21%), Lõuna (19%) ja Lääne (18%) piirkond. Virumaal oli teistest piirkondadest samal määral erinev ka 2004. aastal.

Sageli väljas aega veetvatel küsitluteil (peamiselt noortel) oli võrreldes harva väljas aega veetvate küsitlutelega märksa enam narkootikumide tarvitavaid tuttavaid.

Iga viies Eesti elanik teab või tunneb kedagi, kes kasutab või on kasutanud narkootikume.

<sup>131</sup> 20–29-aastastest eestlastest oli narkootikumide tarvitavaid tuttavaid 45%-l ja mitte-estlastest 48%-l; 50–59-aastastest vastavalt 4% ja 17%.

## 11. OHVRIKS LANGEMINE JA TURVALISUS NOORTE SEAS

Anna Markina, Kaire Tamm

Noorte kokkupuuteid kuritegevusega on Eestis käsitletud rohkem õigusrikkuja vaatevinklist. Noorte ohvristumist teadvustatakse märksa vähem, kuigi ohvrikogemused avaldavad märkimisväärset mõju noore arengule ja hilisemale toimetulekule ning on sageli ka noorte õigusrikkumiste riskitegur (Soo, 2004; Finkelhor, 2008). Viimastel aastatel on hakatud laste ja noorukite vägivallakogemusi siiski rohkem uurima, nt seoses koolivägivalla (vt Kõiv, 2006; Strömpl jt, 2007 jne), seksuaalse väärkohtlemise (vt Soo & Kutsar, 2004; Soo, 2005 jne) ja internetikuritegedega (vt EU Kids Online, 2009). Alles mõned aastad tagasi osales Eesti esimest korda rahvusvahelises võrdlusuuringus, kus 7.–9. klasside õpilastelt uuriti nende kokkupuuteid nii õigusrikkumiste kui ka ohvriks langemisega (Markina & Šahverdov-Žarkovski, 2007). Noori on küsitletud ka varasemates ohvriuringutes, kuid valimi suurus 2009. aasta uuringus võimaldab neid analüüsida eraldi rühmana ja põhjalikumalt.

Käesolev peatükk annab ülevaate 16–26-aastaste<sup>132</sup> noorte ohvristumisest, keskendudes noorte sattumisele isiklike asjade varguse ja vägivallakuritegude ohvriks. Analüüsitud on ka noorte kokkupuuteid narkomaaniaga ja noorte turvatunnet. Seega võeti ohvriuringu andmestikust lähema vaatluse alla kuriteod, mille ohvriks olid noored sattunud vahetult, analüüsist jäid aga välja noore leibkonna vastu toime pandud kuriteod.

Varasemad ohvriuringud Eestis ja teistes riikides näitavad, et nooremad inimesed satuvad sagedamini kuritegude ohvriks kui eakad ja vanuse kasvuga ohvriks langemise risk väheneb (Saar jt, 2002; Saar jt, 2005; van Dijk, van Kesteren, Smit, 2007). 2009. aasta ohvriuring näitab sama tendentsi: kui 16–26-aastastest küsitletutest langes eelmise aasta jooksul vähemalt ühe kuriteo ohvriks 35,6% ehk peagu iga kolmas noor<sup>133</sup>, siis 27–45-aastastest 27,6% ja 46–76-aastastest viiendik (20,4%). Noori ohvreid oli 2009. aasta andmetel võrreldes teiste vanuserühmadega rohkem kõikides uuritud kuriteoliikides: palju rohkem vägivallakuritegude puhul, isiklike asjade varguse ohvrite määr erines vanuseti vähem.

Noorte sagedasemat ohvristumist on uuringutes mitmeti põhjendatud, valdavalt noorte elustiiliga. Noored veedavad rohkem aega kodust eemal ja puutuvad kokku tegevustega (nt käivad pidudel, tarbivad alkoholi), mis loovad soodsama võimaluse kohtuda potentsiaalse kurjategijaga ja langeda kuriteo ohvriks (Finkelhor, 1996). Samuti tuleb mees pidada, et noorte osakaal pole suur ainult ohvrite seas, vaid noored panevad ka kuritegusid toime rohkem kui vanemad inimesed. Näiteks oli 2008. aastal kuritegelik aktiivsus suurim 18–24-aastaste ja nooremate vanuserühmas (Salla jt, 2009, 20).

Noored on võrreldes teiste vanuserühmadega rohkem ohustatud ja satuvad sagedamini ennekõike vägivalla ohvriks.

<sup>132</sup> Noorte vanuserühma määratlemisel lähtuti noorsootöö seaduses § 2 toodud noorte vanuse ülempiirist. Ohvriuringu noorim küsitletu oli 15-aastane, kuid kuna selles vanuses küsitletuteks osutus tegelikult vaid üks isik, siis hõlmavad andmed siiski valdavalt 16–26-aastaste ohvrikogemusi.

<sup>133</sup> Ohvristumise üldtaseme puhul on arvestatud nii noorega isiklikult toimunud sündmusi kui noore leibkonna vastu toime pandud kuritegusid.

## 11.1. Isiklike asjade vargused

Isiklike asjade (nt käekoti, rahakoti, ehete, riiete jms) varguse ohvriks langes 2008. aastal 5% noortest.<sup>134</sup> Noored on seda laadi varguste ohvriks sattunud mõnevõrra sagedamini kui vanemad inimesed: 2008. aastal oli kokkupuuteid isiklike asjade vargusega 3,5%-l 27–45-aastastel ja 3,1%-l 46–76-aastastel elanikel.

Märgatavalt on vähenenud isiklike asjade varguse ohvriks sattunud noorte osakaal.

Võrreldes eelmise uuringuga on noored sattunud isiklike asjade varguse ohvriks kaks korda vähem. 2003. aastal langes selliste varguste ohvriks 10,7% noortest. Isiklike asjade varguse tõttu kannatanute osakaal on vähenenud ka kogu Eesti elanikkonna seas (2003. aastal 6,3%-lt 2008. aastal 4%-ni), kuid noorte puhul on langus olnud märksa suurem.

Alaalistel on suurem risk langeda isiklike asjade varguse ohvriks kui täisealistel noortel.<sup>135</sup> Küsitletud 16–17-aastastest langes isiklike asjade varguse ohvriks ligi kümnendik, samal ajal kui 24–26-aastastest 3,1%, mis sarnaneb ohvrite määraga vanemate elanike hulgas. Ka teised uuringud viitavad isiklike asjade varguste laialdasele levikule koolilaste seas, nt 2006. aastal varastati isiklike asju 18,7%-lt 7.–9. klasside õpilastelt (Markina & Šahverdov-Žarkovski, 2007), Tšehhis vastavalt 16,9% ja Ungaris 23,6% (Markina & Saar, 2009).

Ohvriks langevad mõnevõrra sagedamini naised<sup>136</sup> ja eestlased<sup>137</sup>: vastavalt 5,2% naistest ja 4,7% meestest ning 5,1% eestlastest ja 4,7% mitte-eestlastest.

Linnanoored sattusid ohvriks rohkem koduasulas, maanoored koduasulast väljaspool.

Piirkondade võrdluses selgus, et suurem oht ohvriks sattuda on Lääne piirkonnas.<sup>138</sup> Tallinna noorte ohvristumise tase (5,3%) sarnanes keskmise näitajaga (5%).

Ohvristumise tõenäosus on maanoortel suurem kui linnanoortel<sup>139</sup>: vastavalt 5,7% ja 4,7%. Samas tuleks arvestada, et maanoored ja linnanoored satuvad varguse ohvriks erinevates kohtades. Maanoored sattusid palju vähem ohvriks koduasulas ning rohkem mujal Eestis ja välismaal: kui linnanoortest sattus enamik ehk 75,4% isiklike asjade varguse ohvriks koduasulas, siis maanoortest vaid ligi neljandik (23,8%).

Huvitavad erinevused ilmnesid ka noorte ja vanemate elanike ohvristumise asukohas. Vanemad langesid oma kodukoha läheduses ohvriks sagedamini kui noored: 27–45-aastased üle kahe ja 46–76-aastased üle kolme korra sagedamini. Noored sattusid varguse ohvriks rohkem välismaal, samas näiteks vastajad vanuses 46–76 eluaastat ei märkinud seda varguse asukohana kordagi. Tõenäoliselt mõjutavad seda ka noorte ja vanemate erinev reisimisaktiivsus ja -harjumused.

<sup>134</sup> Isiklike asjade varguse ohvriks langes 46 vastanut vanuses 16–26 eluaastat.

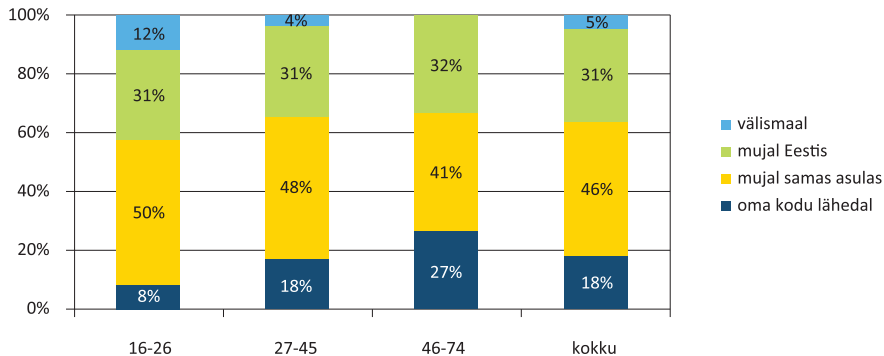
<sup>135</sup> 18–20aastased: 0,515; 21–23aastased: 0,433; 24–26aastased: 0,351 (taust: 16–17aastased).

<sup>136</sup> Naine: 1,22 (taust: mees).

<sup>137</sup> Mitte-eestlane: 0,93 (taust: eestlane).

<sup>138</sup> Piirkond: Lõuna: 0,597; Põhja: 0,903; Viru piirkond: 0,971 (taust: Lääne piirkond).

<sup>139</sup> Maa-asula: 1,23.

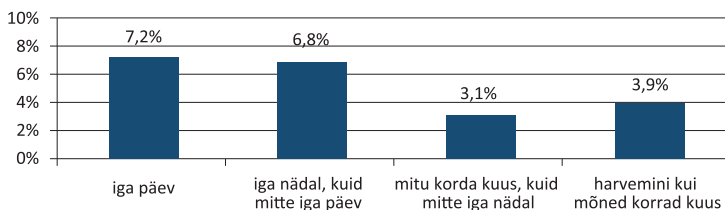


**Joonis 83.** Isiklike asjade varguse ohvriks sattumise asukoht noorte ja teiste vanuserühmade kaupa

Viimane vargusjuhtum toimus 19,2%-l noortest restoranis, 16,8%-l tänaval, 14,3%-l koolis, 14,2%-l ühissõidukis, 10,9%-l töökohas ja 24,7%-l mujal. Võrreldes teiste vanuserühmadega torkab silma noorte sagedasem varguse ohvriks sattumine koolis ja restoranides. Koolis sattusid varguse ohvriks sagedamini alaealised ja restoranis ainult noored täiskasvanud, mis arvestades koolikohustust ja noorte elustiili on igati ootuspärane.

Noortelt varastati isiklike asju sagedamini koolis, noortelt täiskasvanutel ka restoranides.

Regressioanalüüsi kohaselt satuvad isiklike asjade varguse ohvriks sagedamini noored, kes on sotsiaalselt aktiivsemad ehk käivad õhtuti rohkem puhke- või lõbususkavatsustega väljas (nt kinos, teatris, külas, klubis, pubis).<sup>140</sup> Kui iga päev õhtuti väljas käinud noortest oli sellise kuriteo ohvriks sattunud 7,2%, siis harvem väljas käinud noorte seas oli vastav näitaja madalam.



**Joonis 84.** Isiklike asjade varguse ohvriks langemine noorte seas õhtuti väljas käimise aktiivsuse järgi

Isiklike asjade varguse ohvriks langenud noortest puutus valdav osa (92,3%) sellise kuriteoga aasta jooksul kokku üks kord, korduvalt sattus isiklike asjade varguse ohvriks veidi vähem kui kümnendik (7,7%) noortest.

<sup>140</sup> Vaba aeg: iga nädal, kuid mitte iga päev: 1,187; mitu korda kuus, kuid mitte iga nädal: 0,537; harvemini: 0,698 (taust - iga päev).

Noortelt varastatud esemete mediaanväärtus jäi vahemikku 500–1000 krooni. Taskuvarguste puhul, mis moodustasid ligi pooled juhtumid, jäi varastatud esemete väärtus kuni 500 krooni piiresse.<sup>141</sup> Noored ei ole üldiselt varmad isiklike asjade vargustest politseid teavitama: noorte hinnangul sai politsei nende isiklike asjade vargusjuhtumitest teada 23% juhtudel (üldine teatamismäär sellistes kuritegudes oli 28%). Eriti vähe teatavad alaealised: ligi 94% alaealistest ütles, et politsei ei saanud nende vargusjuhtumist teada. Selgus, et väärtuslikuma eseme varguse korral teavitatakse politseid sagedamini. Noorte sõnul ei saanud politsei üldse teada juhtumitest, kus varastatud esemete väärtus jäi alla 500 krooni, samas 1000–3000 kroonise väärtusega varastatud esemete puhul oli politseile teatamise määr juba kolmandik (33,7%).

## 11.2. Vägivallakuriteod

Noorte sagedasemale vägivallaohvriks langemisele võrreldes teiste vanuserühmadega on viidanud nii varasemad Eesti (Saar jt, 2002, 118; Saar jt, 2004, 24) kui ka teiste riikide ohvriuringud (Suomi ..., 2009, 25; Hashima & Finkelhor, 1999, 805–806).

2008. aastal langes vägivallakuritegude (sh kallaletung, ähvardamine, röövimine) ohvriks 9,4% noortest, 2004. aastal 8%. Uuritavatest vägivallakuritegudest puutusid noored 2008. aastal kõige enam kokku mittefüüsilise seksuaalse ahistamisega<sup>142</sup> (8,0%), 7% langes kallaletungide ja vägivallaga ähvarduse ohvriks<sup>143</sup>, 5% füüsilise ahistamise<sup>144</sup> ning 3,2% röövimiste<sup>145</sup> ohvriks. Alljärgnevas on vägivalla koondnimetaja all käsitletud kallaletunge, ähvardusi, röövimisi. Seksuaalse ahistamise juhtumeid vaadatakse eraldi.

Analüüsides vägivallaohvriks langemist vanuserühmade kaupa, selgus, et suurem tõenäosus vägivalla ohvriks sattuda on täisealistel ehk 18–26 aastastel noortel võrreldes alaealistega<sup>146</sup>.

Vägivallakuriteo ohvriks on langenud rohkem noored mehed (10,7%) kui naised (8%) – meeste suuremat riski vägivalla ohvriks langemisel kinnitasid ka regressioonanalüüsi tulemused.<sup>147</sup> Meeste suurem osakaal ohvrite seas iseloomustab vaid noorte vanuserühma, vanemate

elanike seas on vägivallakuritegude ohvriks langenud siiski rohkem naised. Samale tendentsile on tähelepanu juhitud ka teiste riikide ohvriuringuis (Suomi ..., 2009, 24; Hashima & Finkelhor, 1999, 806–807).

Noorte seas langes eestlastest aasta jooksul vägivallakuritegude ohvriks 10,4% ja mitte-eestlastest 6,6%, eestlaste kõrgemat ohvrustumise taset näitas ka regressioonanalüüs<sup>148</sup>.

Maanoortel on suurem tõenäosus langeda vägivalla ohvriks kui linnanoortel<sup>149</sup>.

Suurim risk vägivallaohvriks langeda on noortel meestel.

<sup>141</sup> Taskuvarguse ohvriks langes 21 vastanut vanuses 16–26 eluaastat.

<sup>142</sup> Mittefüüsilise seksuaalse ahistamise ohvriks langes 63 vastanut vanuses 16–26 eluaastat.

<sup>143</sup> Kallaletungi ja/või vägivallaga ähvarduse ohvriks langes 60 küsitletut vanuses 16–26 eluaastat.

<sup>144</sup> 2009. aastal langes füüsilise ahistamise ohvriks 39 noort.

<sup>145</sup> Röövimise ohvriks langes 29 vastanut vanuses 16–26 eluaastat.

<sup>146</sup> Vanus: 18–20-aastased: 1,931; 21–23-aastased: 2,227; 24–26-aastased: 1,123 (taust 16–17).

<sup>147</sup> Sugu: naised 0,751 (taust: mees).

<sup>148</sup> Rõlvus: mitte-eestlased: 0,584 (taust: eestlased).

<sup>149</sup> B: Maa-asula: 1,277.



Siin tuleks aga tähele panna, et maanoored satuvad sarnaselt vargustega ohvriks sagedamini väljaspool koduasulat. Näiteks kui linnanoordest langes enamik (75,5%) kallaletungi ja ähvarduse ohvriks koduasulas, ent mitte kodu lähedal, siis maanoortest langes enamik (67,9%) ohvriks mujal Eestis. Röövimiste puhul oli mujal Eestis ohvriks langenute osakaal maa- ja linnanoorde seas küllalt sarnane, maanoorte seas oli aga võrreldes linnanoordega rohkem neid, kes sattusid ohvriks kodu lähedal: vastavalt 25,3% ja 18,5%. Kui linnanooresid vägivaldiga ohvriks välismaal ei sattunudki, siis maanoortest sattus välismaal ligi 8% (7,5%) kallaletungi ohvriks ja viiendik (17,5%) röövimise ohvriks.

Võrreldes Lääne piirkonnaga on vägivaldakuurite ohvriks sattumise oht suurem Viru piirkonnas, väiksem võimalus vägivaldakuuritega kokku puutuda on aga Lõuna ja Põhja piirkonnas.<sup>150</sup> Tallinna noortest oli vägivaldakuurite ohvriks langenud 7,2%.

Vägivaldakuurite ohvriks langevad ootuspäraselt sagedamini need, kes käivad õhtuti aktiivselt väljas. Iga päev väljas käivatest noortest langes aasta jooksul vägivaldakuurite ohvriks 13%, harvem kui paar korda väljas käinud noortest 8,1%.<sup>151</sup>

### 11.2.1. Vägivallajuhtumite iseloomustus

Enamik noori oli aasta jooksul langenud ühe vägivallajuhtumi ohvriks. Kaks või enam korda sattus kallaletungi/ähvarduse ohvriks 24,5% noortest, röövimise ohvriks 16,1% noortest.

Keskmiselt kolmandik vägivallakuuritegudest toimus grupis, kusjuures grupis toime pandud kuritegude osakaal oli suurim tänavavägivaldaga puhul. Noorte vägivallatsetajate ohvriks on enamasti nende endi eakaaslased ja tuttavad (Salla, 2010b, 9–10).

Ohvriuuringu andmetel moodustasid noorte vägivallajuhtumites grupis toime pandud juhtumid ligi poole: kallaletungi ja ähvardamise puhul isegi üle poole (56,3%), röövimise puhul veidi alla poole (49,2%). Noored tundsid kallaletungijat 35,7% juhtudel ja pidasid vähem kui 30% juhtudel sündmuse põhjuseks varasemat tüli kallaletungijaga: röövi puhul 27,1% ja kallaletungi/ähvarduse puhul 26,2%.

Vägivaldaga tagajärjed noorte puhul olid järgmised: kallaletungide tagajärjel sai vigastada 59,9% noortest; röövimise käigus tekitati tervisekahjustusi ligi viiendikule (18,9%). Noortelt röövitud esemed ei olnud väga hinnalised, nende mediaanväärtus jäi vahemikku 500–1000 krooni.

Ligi pooled noorte vägivallajuhtumid toimusid grupis ja iga kolmas noor tundis kallaletungijat.

<sup>150</sup> B: Viru piirkond: 1,159; Põhja piirkond: 0,878; Lõuna piirkond: 0,989 (taust: Lääne piirkond). Sagedusjaotuse tulemusena oli Lääne piirkonnas vägivallakuurite ohvriks langenuid kõige rohkem.

<sup>151</sup> B: iga nädal, kuid mitte iga päev: 0,696; mitu korda kuus, kuid mitte iga nädal: 0,505; harvemini: 0,513 (taust: iga päev).

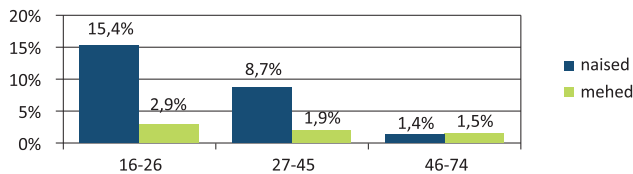
### 11.2.2. Seksuaalne ahistamine

2009. aasta ohvriuringus uuriti elanike kokkupuuteid nii füüsilise kui ka mittefüüsilise seksuaalse ahistamisega. 9% noortest väitis, et on sattunud seksuaalse ahistamise ohvriks, enamik neist olid 18–26-aastased.<sup>152</sup> Võrreldes vanemate inimestega on noorte kokkupuuted seksuaalse ahistamisega märksa sagedamad: kui 27–45-aastastest väitis ahistamise ohvriks sattumist 5,4%, siis 46–76-aastastest 1,5%. Kuna ahistamist käsitlevad küsimused lisati 2008. aasta ohvriuringusse esimest korda, ei ole võimalik ohvrustumise taseme muutust hinnata.

Seksuaalse ja soolise ahistamisega seotud kogemusi on uuritud ka soolise võrdõiguslikkuse monitooringute raames, kus samuti on viidatud seksuaalse ahistamise tunduvalt laiemale levikule noorte seas. 2008. aastal oli nii naiste kui ka meeste hulgas vastassugupoole soolise ahistamisega kõige enam kokku puutunud 15–24-aastased, seksuaalset ahistamist oli mingil moel kogenud veerand Eesti inimestest (Sotsiaalministeerium, 2010, 146–147).

Naised tunnevad end võrreldes meestega märksa rohkem ahistatuna. 2008. aastal pidas end seksuaalse ahistamise ohvriks 15,4% noortest naistest ja 2,9% meestest – regressioonianalüüs näitas, et noortel naistel

on lausa 6,6 korda kõrgem risk ohvriks sattuda kui meestel.<sup>153</sup>



**Joonis 85.** Seksuaalse ahistamise ohvriks langemine vanuserühmade ja soo järgi  
Suurem tõenäosus seksuaalse ahistamise ohvriks langeda on mitte-estlastel<sup>154</sup> ja maal elavatel noortel<sup>155</sup> ning Viru, Põhja ja Lõuna piirkonna noortel võrreldes Lääne piirkonna noortega<sup>156</sup>.

Seksuaalse ahistamise leviku andmete tõlgendamisel tuleks olla väga ettevaatlik. Seksuaalse alatooniga käitumise tajumine ohtlikuna on individuaalne: see, mida üks isik peab ebasobivaks käitumiseks ja ahistamiseks, ei pruugi seda sugugi olla teise arvates. Sellise käitumise tajumist ohtlikuna või mitteohtlikuna mõjutavad inimeste eelarvamused, väärtushinnangud ja hoiakud, minevikukogemused ja mitmed muud tegurid, sh näiteks sotsiaalne ja majanduslik keskkond. Noorukite suuremat ohustatust võib mõjutada nende elustiil (käiakse rohkem väljas, suheldakse eakaaslastega, otsitakse aktiivselt kontakti vastassugupoolega). Teisalt tuleks arvestada, et lapsed ja

<sup>152</sup> 2009. aastal langes verbaalse ja/või füüsilise seksuaalse ahistamise ohvriks 77 vastanute vanuses 16–26 eluaastat.

<sup>153</sup> Sugu: naine: 6,585 (taust: mees).

<sup>154</sup> Rahvus: mitte-estlane: 1,573 (taust: eestlane).

<sup>155</sup> Asula-tüüp: maa: 2,180 (taust: linnaline asula).

<sup>156</sup> Piirkond: Virumaa: 2,180; Põhja: 1,999; Lõuna: 1,047 (taust: Lääne).

noored mõistavad kognitiivse ja emotsionaalse arengu ebaküpsuse tõttu seksuaalkäitumist teisiti kui täiskasvanud (Soo & Kutsar, 2004; Rosental ja Tilk, 1999).

### 11.3. Kokkupuuted narkootikumidega

Noorte kokkupuuteid narkootikumidega analüüsiti kahe küsimuse põhjal: kas talle on kunagi narkootikume pakutud ja kas tal on tuttavaid tarvitajaid. Kui esimese küsimuse põhjal saab teha järeldusi uimastite kättesaadavuse ja leviku kohta, siis teine küsimus annab ülevaate narkootikumide tarvitamise ulatusest noorte seas. Uuringutes on leitud, et seos vastanu ja tema sõprade õigusrikkumiste vahel on väga tugev, ja alaealised, kelle sõbrad on tarvitanud narkootikume, tarvitavad neid sageli ka ise (Markina & Šahverdov-Žarkovski, 2007).

Varasemad ohvriuringud (Saar jt, 2002; Saar jt, 2005) on näidanud, et vanemate inimeste kokkupuuted narkomaaniaga on palju harvemad ja enamasti on tegu noorte põlvkonda puudutava probleemiga. Ka 2009. aasta uuringust selgus, et nii narkootikumide pakkumine kui tarvitamine on rohkem seotud noortega. Tervisekäitumise uuringud viitavad, et narkootikumide tarbimine on järk-järgult suurenenud ja muutunud probleemiks juba koolilaste seas (Allaste, 2008, 22–30; Aasvee jt, 2009, 46–47).

Narkootikumide pakkumine on noorte seas palju rohkem levinud kui teistes vanuserühmades.

#### 11.3.1. Narkootikumide pakkumine

2008. aastal ütles ligi kolmandik (29,8%<sup>157</sup>) 16–26-aastastest noortest, et talle on narkootikume pakutud; enamikul 46–76-aastastel (98%) ja 27–45-aastastel (88,8%) sellist kokkupuudet polnud. Narkootikumide pakkumine noorte endi vanuserühmas on aktiivsem 18–20-aastaste seas, kellest enam kui kolmandikule (36%) on kunagi narkootikume pakutud; väikseim kokkupuude oli 24–26-aastastel, kellest narkootikume on pakutud igale neljandale (25,1%).

Võrreldes varasema ohvriuringuga ei ole narkootikumide pakkumisega kokku puutunud noorte osakaalus 2008. aastaks hüppelist muutust toimunud, see on kasvanud 1,4% võrra: 2003. aastal oli narkootikume pakutud 28,4%-le. Kasvanud on nende osakaal, kellele on ainult tasuta narkootikume pakutud<sup>158</sup>: kui 2003. aastal oli narkootikume ainult tasuta pakutud 7,9%-le, siis 2008. aastal 13,7%-le. Selline märgatav tõus väärrib erilist tähelepanu, sest ka koolinoorte 2007. aasta uimastitarvitamise uuring näitas, et enamik 16-aastaseid uimastitega katsetajaid sai aine sõpradelt tasuta ja koolinoorte seas on järjest enam noori, kes arvavad, et suudaksid soovi korral narkootilisi aineid hankida (Allaste, 2008).

Narkootikumide aktiivne pakkumine on muutunud need noortele üsna kergesti kättesaadavaks.

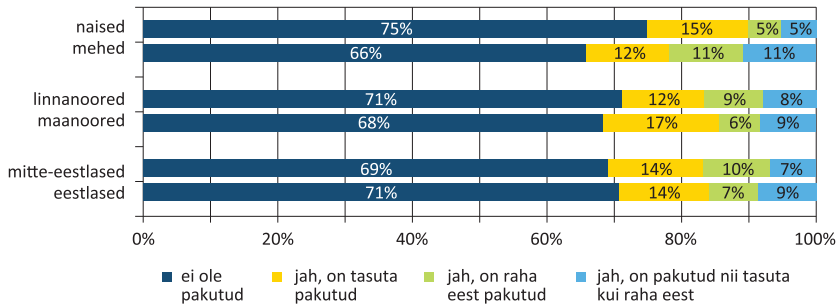
<sup>157</sup> 250 16–26-aastast küsitletut ütles, et talle on kunagi narkootikume pakutud.

<sup>158</sup> Küsimus oli: „Kas Teile on kunagi pakutud mingeid narkootikume? Kas ... 1. ei ole, 2. jah, tasuta, 3. jah, raha eest, 4. jah, nii raha eest kui tasuta.“

Narkootikumid on noortele meestele kättesaadavamad kui naistele. 2008. aastal oli neid pakutud ligi kolmandikule noortest meestest (34,2%) ja ligi neljandikule naistest (25,2%). Samasugused tendentsid ilmnisid ka 2004. aastal: 33,5% noortest meestest ja 22,9% naistest vastas, et neile on pakutud illegaalseid uimasteid kas tasuta või tasu eest.

Eesti ja vene noored puutuvad narkootikumide pakkumisega kokku peaaegu võrdselt. Rahvusrühmade erinevus on märgatavalt vähenenud.

Narkootikumide pakkumisega kokkupuutumine on noorte eestlaste ja mitte-eestlaste seas üsna sarnane: eestlastest oli 2009. aastal narkootikume pakutud 29,4%-le ja mitte-eestlastest 30,9%le. 2003. aastal vastas eestlastest 22,9%, et neile on pakutud narkootikume ja mitte-eestlaste noorte seas oli osakaal märksa kõrgem: 40,3%. Seega on viie aastaga narkootikumide pakkumine noorte seas rahvuse kaupa rohkem ühtlustunud.



Joonis 86. Narkootikumide pakkumine noortele soo, elukoha ja rahvuse jaotuses

Piirkondlikus võrdluses on narkootikumide pakkumine aktiivsem Viru (38,6%) piirkonna noorte seas, kõige vähem on narkootikumide pakkumist kogenud Lõuna (24,9%) noored. Kuigi väike valim ei võimalda põhjalikumat analüüsi, tuleb arvestada, et ühes piirkonnas võivad näitajad suuresti erineda. Näiteks Tallinnas on narkootikumidega kokkupuude märksa väiksem kui Harjumaal: Tallinnas oli narkootikumidega pakutud igale neljandale, Harju maakonnas (v.a Tallinn) igale kolmandale (34,4%). Sarnane tendents on täheldatav ka Tartu puhul: Tartus oli narkootikumide pakkumisega kokku puutunud 17,1% noortest, Lõuna piirkonna näitaja ilma Tartu noorteta oli 28,1%.

### 11.3.2. Narkootikumide tarvitamine

Ohvriuringu andmetel tunnistasid 2009. aastal pooled 16–26-aastased noored (50,5%)<sup>159</sup>, et neil on tuttavaid, kes on kasutanud või kasutab narkootikume. 18–20-aastastest tunnistas narkootikumide tarvitamist tuttavate seas lausa ligi 60% (57,7%). Võrreldes 2004. aastaga ei ole ses suhtes suuri muudatusi toimunud, ka siis ütlesid ligi pooled (49,3%) noored, et neil on tuttavaid narkootikumide tarvitajaid.

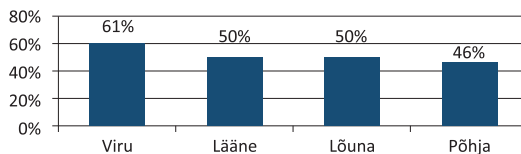
<sup>159</sup> Tuttavaid narkootikumide tarvitajaid teadis 418 vastanut vanuses 16–26.

Noored teadsid sagedamini mitut (35,9%) tuttavat tarvitajat (14,6% teadsid ühte), mille põhjal võib oletada, et noored tarbivad narkootikumide rohkem kambas. Samas oli see iseloomulik ka vanematele tarvitajatele.

Noored mehed tunnistasid selliste tuttavate olemasolu pisut enam (52%) kui naised (48,8%). Koolinoorte uimastitarvitamise uuringust selgus, et 15–16-aastastest kooliõpilastest tunnistasid narkootiliste ainete tarvitamist oma sõprade seas rohkem tüdrukud kui poisid. Seda seletati nii, et noored tüdrukud võivad suhelda endast vanematega rohkem kui poisid (Allaste, 2009, 29).

Eestlaste ja mitte-eestlaste puhul tuttavate tarvitajate osakaalus märgatavaid erinevusi pole. Koolinoorte uimastitarvitamise uuring viitab, et rahvuse järgi võivad erinevused olla proovitatavates ainetes (Allaste, 2009, 40).

Ülekaalukalt tunnistasid narkootikumide tarvitamist tuttavate seas Viru piirkonna (61,0%) noored, sealjuures Narva noored isegi veidi rohkem: 63,1%. Lõunas ja Läänes oli pooltel noortel tuttavaid narkootikumide tarvitajaid ning Põhjas tunnistasid seda veidi vähem kui pooled noored, Tallinnas 45,9%.



**Joonis 87.** Narkootikumide tarbimine noorte tuttavate seas piirkondade kaupa (protsent noortest, kes tunnevad uimastitarvitajaid)

Ootuspäraselt seostub sagedasem õhtuti väljas käimine narkootikumide kättesaadavuse ja uimastitarvitamisega. Mida aktiivsemalt noor õhtuti väljas käib, seda suurem on tõenäosus, et talle pakutakse narkootikume ja et on tuttavaid tarvitajaid. Iga päev õhtuti väljas käinud noortest oli narkootikumide pakutud ligi pooltele ja ligi 2/3 tunnistas narkootikumide tarvitamist tuttavate seas; harvem kui paar korda kuus väljas käivatest noortest oli narkootikumide pakutud vaid viiendikule ja tuttavaid narkootikumide tarvitajaid oli 42%-l.

#### 11.4. Turvalisus

40,3% noortest leidis, et tema kodukandi turvalisus on hea, sealjuures täisealised noored pidasid kodukanti turvalisemaks kui alaealised.

Noored naised tunnevad end võrreldes meestega ebaturvalisemalt<sup>160</sup>: noortest meestest pidas kodukandi turvalisust heaks 42,9% ja naistest 37,4%. Rahvuse järgi pidasid oma kodukanti ebaturvalisemaks mitte-eestlased<sup>161</sup>: kodukandi turvalisust pidas heaks 45,3% eestlastest ja 26,8% mitte-eestlastest. Geograafilise jaotuse

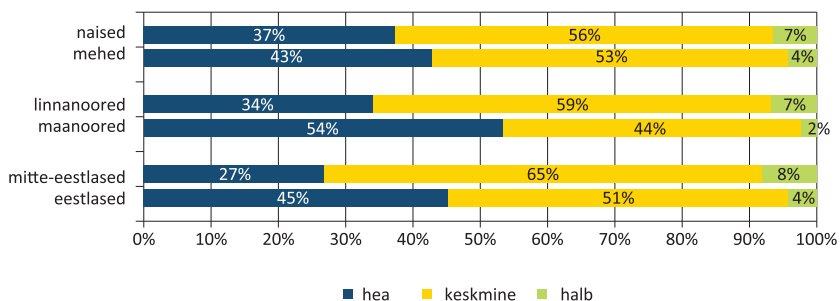
Noortele on võrreldes vanemate elanikega iseloomulikum mõnevõrra tugevam turvatunne ja märksa väiksem kuritegevushirm.

<sup>160</sup> Sugu: naine: 0,143 (taust: mees)

<sup>161</sup> Rahnus: mitte-eestlane: 0,65 (taust: eestlane)

Maanoortest pidasid kodukandi turvalisust heaks pooled, linnanoortest vaid kolmandik.

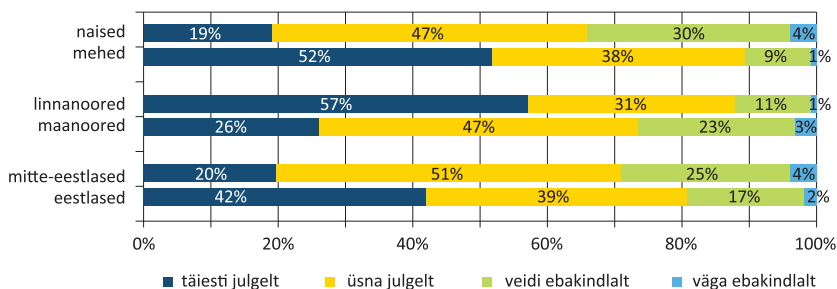
puhul selgus, et võrreldes Lääne piirkonnaga pidasid Lõuna ja Viru piirkondade noored oma kodukanti ebaturvalisemaks ja Põhja piirkonna noored turvalisemaks. Maanoored<sup>162</sup> andsid kodukandi turvalisusele positiivsemaid hinnanguid: kodukandi turvalisust pidas heaks 53,5% maanoortest ja 34,2% linnanoortest.



Joonis 88. Noorte hinnangud kodukoha turvalisusele

Noored, kes käivad sagedamini väljas, peavad kodukanti turvalisemaks kui harvem väljas käivad noored.<sup>163</sup> Kodukandi turvalisust hindavad kõrgemalt noored, kes ei ole ise kuritegude ohvriks langenud: 45,2% noortest, kes ei olnud ühegi kuriteo ohvriks langenud, pidas elukoha turvalisust heaks, vähemalt ühe kuriteo ohvriks sattunud noortest jagas sama seisukohta 31,1%. Sama tendents ilmnes isiklike asjade varguse, vägivalda ja ahistamise puhul: nende seas, kes polnud ohvriks langenud, oli rohkem neid, kes pidasid kodukandi turvalisust heaks.

Analüüsid noorte vastuseid küsimusele „Kui julgelt tunneb end küsitletav, käies üksi oma kandis pärast pimedat saabumist“, ilmnesid järgmised erinevused. Kui noortest meestest tundsid end täiesti julgelt veidi rohkem kui pooled (51,6%), siis naistest vaid ligi viiendik (19,1%). Ebakindlamalt tunnevad end ka mitte-eestlased võrreldes eestlastega ja linnanoored võrreldes maanoortega.



Joonis 89. Kui julgelt tunneb end noor, käies üksi oma kandis pärast pimedat saabumist

<sup>162</sup> Asukoht: maa: 2,443 (taust: linn)

<sup>163</sup> Väljaskäimise aktiivsus: harvemini: 0,288; mitu korda kuus, kuid mitte iga nädal: 0,560; iga nädal, kui mitte iga päev: 0,964 (taust: iga päev).

Vaba aja veetmise aktiivsus noorte kuritegevushirmu märkimisväärselt ei mõjuta. Iga päev väljas käivatest noortest julges pimedas täiesti julgelt väljas käia 40%, mõned korrad kuus väljas käivatest noortest 38,8%.

See, kas noor on langenud mõne kuriteo ohvriks või mitte, noorte kuritegevushirmu üheselt ei mõjuta. Õhtuti julges pimedas täiesti julgelt ringi liikuda 76,7% vähemalt ühe kuriteo ohvriks sattunud noortest, mitteohvritest 78,7%. Kuritegude kaupa ilmnisid aga mõned erinevused. Neist noortest, kes pole langenud seksuaalse ahistamise ohvriks, tundis ennast pimedas ringi liikudes täiesti julgelt 37,8%, ahistamise ohvritest aga vaid 13,3%. Siin tuleks siiski arvestada, et ahistamise ohvriks langesid sagedamini noored naised, kelle hirm kuritegevuse ees on ka üldiselt kõrgem. Vägivallakuritegude ohvriks langemise puhul olid tulemused mõneti vastupidised, st ohvrid tundsid end julgemini: täiesti julgelt tundis end 41,5% ohvritest ja 35% teistest. Ka siin võib üheks selgituseks olla see, et vägivalda ohvriks langevad sagedamini noored mehed, kelle üldine turvatunne on tugevam. Isiklike asjade varguse ohvriks langemine kuritegevushirmu oluliselt ei mõjuta: täiesti julgelt tundsid end 34,6% ohvritest ja 35,7% teistest.

## 12. SUMMARY OF CRIME VICTIM SURVEY

- **The Crime Victim Survey was carried out in Estonia for the fifth time.** Statistics Estonia carried out the population survey in the end of 2008 and during the first six months of 2009. More than 4000 people were interviewed. The population consisted of people aged 15-74.
- **The number of both crimes and crime victims has decreased.** 26% of people were victimized by some criminal offence in 2008; in 1999, the percentage of victims was 33%. 42 criminal offences were committed per 100 persons interviewed; in 1999, 72 criminal offences. In international comparison the percentage of people victimized during a year exceeds the average indicator for other European countries and is similar to Denmark and Switzerland.
- **The number of all crimes against property has decreased.** Most frequent criminal offences are vehicle thefts: theft from a car and car vandalism. There are considerably more incidents when something is stolen from a car in Estonia compared to other countries. In Estonia people living in the Viru County are most frequently exposed to different types of thefts and robberies.
- **Compared to the previous survey the number of assault victims has increased.** Within 12 months, 2.4% of people were victimized by assault and 2.1% by threat. With these indicators Estonia is among the European average countries. There are slightly more women than men among the victims of violence: women are exposed to violence more frequently at home, men outside home. For the first time, Estonians were exposed to violence more frequently than people from other nationalities.
- **In most cases the victims of violence do not turn to the police or the doctor.** A victim or some other person at the victim's request informed the police of 17% of violence incidents. Health care professionals were approached by 30% of victims, including 40% of women and 15% of men.
- **Nearly every twentieth person is exposed to sexual harassment during a year.** In 2008, 2% of the population was exposed to physical harassment and 3.6% to non-physical harassment. Young non-Estonian women are at the highest risk of becoming the harassment victims. Based on the nationality, the indicators level off starting from 30 years of age.
- **The percentage of people exposed to consumer frauds has significantly decreased.** In 2008, 18% of the population were victimized by frauds caused by the quality or quantity of goods or services; according to previous surveys, the highest number of people exposed to frauds occurred in 2000 – 39%. People are most frequently exposed to frauds shopping for goods in stores and other points of sale, the number of victims is smaller, for example, in case of e-commerce and construction and repair works. In international comparison Estonia is one of the weakest countries in terms of customer security.
- **The exposure of the population to asking a bribe has considerably decreased.** Only 0.5% of the people (17 respondents) noted that a border guard, a police officer or some other official had asked from them a bribe. According to the survey, 5% of the population is willing to offer a bribe to some official. Younger people and non-Estonians are more inclined to pay a bribe.
- **Less criminal offences are reported to the police.** 61% of crime victims did not report to the police what had happened. Compared to the previous survey, the



reporting decreased with respect to thefts that had been committed from cars and living quarters. Estonian people turn to the police less frequently compared to other countries, for example, in Austria 70% of incidents are reported. In Estonia people living in the Viru County report the crimes less compared to others. In international comparison the Estonian people's faith that the police will do something to solve crimes is also smaller.

- **Satisfaction with police actions in solving incidents of violence has considerably increased.** The otherwise low satisfaction of people with the police has also increased, for example, with respect to incidents of personal property theft, car theft and car vandalism. Main cause to dissatisfaction is the inability of the police to find stolen or robbed items.
- **Most people think that the police can maintain public order sufficiently or very well.** In 2009, this was the opinion held by 63% of the population, at the same time this indicator remained below the international average and is considerably lower, for example, than the Finnish outcome where 89% of the population assessed the police actions to be good. People's assessments concerning the police professional standards have grown year by year, when in 2003, 17% of the population considered the professional standards to be fairly good, 69% did in 2009.
- **Attitudes towards punishment continue to be stable.** 57% of the population would impose community service and 23% of the population would impose imprisonment on a 21-year old man who has stolen a TV and has been convicted for burglary for the second time.

There were more people in favour of imprisonment among city dwellers and non-Estonians. More strict punishment is requested also by those who themselves have been victimized by some crime, who feel unsafe in their neighbourhood and who are not satisfied with police actions.

- **People's fear of crime is decreasing.** 72% of Estonian people feel completely or quite safe walking alone on the street in their neighbourhood after dark. Compared to 2000 when the Estonian people's fear of crime was the highest in comparison with other countries, Estonia is now among the average countries. The people living at Kohtla-Järve feel the least safe.
- **Increasingly more security measures are used for the protection of domestic property.** In 2009, 30% of households did not use any security measures, while in 1995 the number of such households was twice as big - 59%. The use of safety locks and the construction of fences for the protection of property has increased the most. However, less window and door bars are used than before.
- **The percentage of people who have been exposed to drug problems has decreased.** When in 2004, 10% of the population frequently exposed to drug problems, the 6% were exposed in 2009. Whereas, the percentage of population that has been exposed to offering drugs and whose acquaintances use drugs has remained almost the same. City dwellers and non-Estonians are exposed to drug problems considerably more frequently. Every fifth Estonian person knows somebody or is acquainted with somebody who uses or has used drugs.
- **Young people are exposed more to violence and less to thefts.** Compared to the previous survey, the percentage of 16-26-year-old young people who have been exposed to violence increased from 8% to 9.4%. 5% were exposed to physical sexual harassment. At the same time, twice as less young people were exposed to personal thefts in 2008 than in 2003 (10,7% in 2003; 5% in 2008).

## Main indicators of victimization

**Tabel 15.** Main indicators of victimization

		1992	1994	1999	2003	2008
<b>Totals</b>	Total – victimized by at least 1 crime			33%	32%	26%
	Nr of crimes per 100 persons (comparable crimes)			72	59	42
<b>Property crime</b>	Theft total					22,0%
	Car theft	0,7%	1,6%	0,9%	0,7%	0,4%
	owners/users only	1,5%	2,7%	1,5%	1,1%	0,6%
	Theft from car	7,3%	7,0%	9,2%	7,4%	5,2%
	owners/users only	15,6%	11,5%	14,7%	11,7%	8,0%
	Car vandalism	3,1%	5,2%	5,9%	5,1%	5,4%
	owners/users only	6,6%	8,6%	9,3%	8,1%	8,3%
	Bicycle theft	6,3%	4,7%	4,1%	4,0%	2,5%
	owners only	9,6%	7,0%	6,1%	5,5%	3,7%
	Burglary (theft from home)	5,7%	4,2%	3,7%	3,1%	3,0%
	Attempted burglary (attempted theft from home)	3,2%	3,9%	3,1%	1,7%	1,8%
	Theft from summerhouse, garden house, allotment			7,3%	7,3%	4,3%
	owners only			17,0%	15,5%	11,5%
	Theft from garage, shed	7,9%	7,0%	4,5%	5,0%	1,9%
	owners only			5,8%	7,3%	3,3%
	Personal theft	8,0%	5,5%	5,5%	6,3%	3,6%
Pocket picking	2,7%	2,7%	3,6%	3,9%	1,8%	
Robbery	2,9%	3,4%	2,9%	1,8%	2,1%	
<b>Violence</b>	Assault/treat	4,8%	5,5%	6,4%	3,2%	3,7%
	Assault	2,2%	1,7%	2,3%	1,4%	2,4%
	Threat	2,6%	3,8%	4,0%	1,7%	2,1%
	Sexual harassment total					4,4%
	Physical sexual harassment					2,0%
Non-physical sexual harassment					3,6%	
<b>Other</b>	Consumer fraud	26%	31%	39%	26%	18%
	Persons who were requested bribes	4,5%	3,6%	5,2%	3,3%	0,5%

## KASUTATUD ALLIKAD

- Aasvee, A., Streimann, K., Karelson, K., Oja, L. Trummal, A. (2009) Eesti kooliõpilaste tervisekäitumine. 2005/2006. õppeaasta uuringu raport. Tervise Arengu Instituut.
- Abel, K. (2005) Narkomaania Eestis 2005: Narkootikumide levimus rahvastikus. Tallinn: Tervise Arengu Instituut, lk 22-24. <http://eusk.tai.ee/?id=1852> (21.09.2010)
- Aebi, M.F., Cavarlay, B.A., Barclay, G., Gruszczynska, B., Harrendorf, S., Heiskanen, M., Hysi, V., Jaquier, V., Jehle, J-M., Killias, M., Shostko, O., Smit, P., Porisdottir, R. (2010) European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics – 2010. WODC.
- Ahven, A., Kruusement, A. (2010) Kuritegevus Eestis 2009: Kriminaalhooldus. *Kriminaalpoliitika uuringud nr 12*. Tallinn: Justiitsministeerium, lk 91-95.
- Ahven, A., Rootalu, K., Rämmer, A., Murakas, R. (2008) Ettevõtete kokkupuuted kuritegevusega. Ettevõtete juhtide ja töötajate küsitlus 2007. *Kriminaalpoliitika uuringud nr 9*. Justiitsministeerium ja Tartu Ülikool.
- Ahven, A., Tabur, L. & Aromaa, K. (2001) Victims of Crime in Estonia 1993-2000. Tallinn & Helsinki: Ministry of Internal Affairs, Estonia & National Research Institute of Legal policy, Finland. Research Communications 51.
- Allaste, A. (toim). (2008) Koolinoored ja uimastid. 15-16-aastaste õpilaste legaalsete ja illegaalsete narkootikumide tarvitamine Eestis. TLÜ Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut, Tervise Arengu Instituut, Tallinna Ülikooli kirjastus.
- Allen, J., Edmonds, S., Patterson, A., & Smith, D. (2006) Policing and the criminal justice system – public confidence and perceptions: findings from the 2004/05 British Crime Survey, 07/06. London: Home Office.
- Aromaa, K. & Ahven, A. (1993) Victims of crime in two Baltic Countries. Finnish and Estonian Data from the 1992/1993 International Crime Victimization Survey. Helsinki: National Research Institute of Legal Policy. Research Communications 5.
- Aromaa, K. ja Ahven, A. (1995) Victims of Crime in a Time of Change: Estonia 1993 and 1995. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 19. Helsinki: National Research Institute of Legal Policy. Research Communications 5.
- Bye, E. K. (2008) Alcohol and Homicide in Eastern Europe. *Homicide Studies*. Vol 12, Nr 1, 7-27.
- Comparing Children´s Online Opportunities and Risks Across Europe. June 2009. EU ONLINE Kids. [www.eukidsonline.net](http://www.eukidsonline.net) (27.08.2010).
- Costelloe, M.T, Chiricos, T, Gertz, M. (2002) Punitive attitudes toward criminals. Exploring the relevance of crime salience and economic insecurity. *Punishment & Society*, Vol 11 (1): 25-49.

- Demker, K., Towns, A., Duus-Otterström, G., Sebring, J. (2008) Fear and punishment in Sweden: Exploring penal attitudes. *Punishment & Society*, July, 10: 319-332.
- Dijk, J., Kesteren, J., Smit, P. (2007) Criminal Victimization in International Perspective. Key findings from the 2004-2005 ICVS and EU ICS. WODC, No 257.
- Eesti Avatud Ühiskonna Instituut. (2005) Elanikkonna küsitluse tulemused.
- Eurobarometer. (2009) Attitudes of Europeans towards Corruption. Full Report. Eurobarometer 72.2. European Commission.
- Finkelhor, D., Asdigian Nancy L. (1996) Risk Factors for Youth Victimization: Beyond a Lifestyles/Routine Activities Theory Approach. *Violence and Victims*. Volume 11, No 1, 1996.
- Flatley, J., Kershaw, C., Smith, K., Chaplin, R., Moon, D. (toim-d) (2010) Crime in England and Wales 2009/10. <http://rds.homeoffice.gov.uk/rds/pdfs10/hosb1210.pdf> (20.09.2010)
- Frank, J., Smith, B.W., & Novak, K.J. (2005) Exploring the Basis of Citizens' Attitudes Toward the Police. *Police Quarterly*, 8(2), 206-228.
- Hashima, Patricia Y., Finkelhor, D. (1999) Violent Victimization of Youth Versus Adults in the National Crime Victimization Survey. *Journal of Interpersonal Violence*, August 1999 14: 799-820.
- Kesteren, J., Mayhew, P., Nieuwbeerta, P. (2000) Criminal Victimization in Seventeen Industrialised Countries. WODC.
- Klopets, U., Leps, A., Tamm, K., Salla, J., Surva, L. (2010) Vägivallakuritegevus. Raamatus Kuritegevus Eestis 2009. *Kriminaalpoliitika uuringud nr 12*. Justiitsministeerium, Tallinn.
- Kusow, A. M., Wilson, L. C., & Martin, D. E. (1997) Determinants of citizen satisfaction with the police: The effects of residential location. *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, 20(4), 655-664.
- Kõiv, K. (2006) Kiusamiskäitumise mitu tahku: õpilastevaheline kiusamine, õpilaste kiusamine õpetajate poolt, õpetajatekiusamine õpilaste poolt ning õpetajate kiusamine kooli personali ja lapsevanemate poolt. Tartu: OÜ Vali Press trükikoda
- Markina, A., Šahverdov-Žarkovski, B. (2007) Eesti alaealiste hälbiv käitumine. *Kriminaalpoliitika uuringud nr 5*. Tartu Ülikool ja Justiitsministeerium.
- Poliisin ylijohto. (2009) Suomi - Euroopan turvallisin maa? <http://www.poliisi.fi/intermin/biblio.nsf/vwbyyearPol/3D6379853B32E72DC225768C003279F0> (23.09.2010)
- Rannama, T. (2010) Elanike hinnangud Eesti politseile 2009. aastal. Politsei- ja piirivalveamet.
- Rosental, M., Tilk, K. (1999) Lapse seksuaalne väärkohtlemine Eestis. Tartu Ülikool.
- Saar, J., Markina, A., Oole, K., Resetnikova, A. (2005) Rahvusvaheline kuriteoohv-

- rite uuring Eestis 2004. *Kriminaalpoliitika uuringud nr 1*. Justiitsministeerium, Siseministeerium, Tartu Ülikooli Õigusinstituut
- Saar, J., Markina, A., Ahven, A., Annist, A., Ginter, J. (2002) Kuritegevus Eestis 1991-2001. TPÜ Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut, Justiitsministeerium
- Salla, J., Tammiste, B. (2009) Vägivallakuritegevus. Raamatus Kuritegevus Eestis 2008. *Kriminaalpoliitika uuringud nr 10*. Justiitsministeerium
- Salla, J., Tammiste, B., Laur, E. (2009) Kuritegevus Eestis 2008. aastal – kokkuvõte. Raamatus Kuritegevus Eestis 2008. *Kriminaalpoliitika uuringud nr 10*. Justiitsministeerium, Tallinn.
- Salla, J., (2010a) Noorte kuritegevus ja kuritegevuse kontroll. *Noortemonitor 2009*. Eesti Noorsoo Instituut ja Eesti Noorsootöö Keskus, 2010.
- Salla, J. (2010b) Alaealiste vägivallakuritegevus. Justiitsministeerium. <http://www.just.ee/20495> (20.09.2010)
- Shaw, M. ja Pease, K. (2000) Research on Repeat Victimization in Scotland. *Crime and Criminal Justice Research Findings No. 44*. [http://www-staff.lboro.ac.uk/~ssgf/KP/2000\\_RV\\_Scotland.pdf](http://www-staff.lboro.ac.uk/~ssgf/KP/2000_RV_Scotland.pdf) (31.08.2010).
- Soo, K. ja Kutsar, D. (toim). (2004) Seksuaalse väärkohtlemise kogemused ja hoiakud Eesti noorte hulgas, Tartu Ülikool, Tartu Laste Tugikeskus.
- Soo, K. (toim). (2005) Erikoolides ja laste hoolekandeaasutustes elavate noorte hoiakud ja kogemused seoses seksuaalse, vaimse ja füüsilise vägivallaga. Tartu.
- Soo, K., Ilves, K., Strömpl, J. (2009) Laste väärkohtlemise juhtumitest teavitamine ja võrgustikutöö. Sotsiaalministeerium, Tartu Ülikool.
- Statistikaamet. Tausttunnuste käsiraamat. Tallinn. <http://www.stat.ee/dokumendid/31703> (20.09.2010)
- Strömpl, J., Marju, S., Soo, K., Šahverdov-Žakrovski, B. (2007) Eesti teismeliste vägivallatõlgendused. Sotsiaalministeeriumi toimetised 2007/3.
- Sööt, M-L. ja Vajakas, K. (2010) Korrupsioon Eestis, 2010. Kolme sihtrühma uuring. *Kriminaalpoliitika uuringud nr 13*. Tallinn: Justiitsministeerium ja Tartu Ülikool.
- Swedish National Council for Crime Prevention (2010) The Swedish Crime Survey 2009. Victimization, Fear Of Crime And Public Confidence In The Criminal Justice System. English Summary Of Brå Report No 2010: 2.
- Tallinna Ülikool (2010) Elanikkonnaküsitlus "Eesti 2008" (avaldamata materjal)
- The Burden of Crime in the EU. [http://www.europeansafetyobservatory.eu/euics\\_rp.htm](http://www.europeansafetyobservatory.eu/euics_rp.htm) (20.09.2010)
- Vainu, V., Järviste, L., Biin, H. (2010) Soolise võrdõiguslikkuse monitooring. Sotsiaalministeeriumi toimetised nr 1/2010.

## Lisa 1. Küsitlute arv vanuse, soo ja rahvuse järgi

Vanus küsitluse ajal	Kokku	Mehed	Naised	Eestlased	Mitte- eestlased
15	1	1	0	0	1
16	78	41	37	70	8
17	74	39	35	58	16
18	79	34	45	55	24
19	98	56	42	79	19
20	89	39	50	65	24
21	84	37	47	54	30
22	62	33	29	45	17
23	69	32	37	51	18
24	69	36	33	49	20
25	56	28	28	41	15
26	67	33	34	44	23
27	64	31	33	50	14
28	48	22	26	31	17
29	76	42	34	51	25
30	65	28	37	52	13
31	57	25	32	40	17
32	62	28	34	43	19
33	72	28	44	56	16
34	78	41	37	57	21
35	79	44	35	62	17
36	75	32	43	53	22
37	79	40	39	57	22
38	65	34	31	51	14
39	62	35	27	46	16
40	61	23	38	51	10
41	60	29	31	44	16
42	71	35	36	49	22
43	67	32	35	46	21
44	63	29	34	45	18
45	74	36	38	53	21
46	85	39	46	59	26
47	63	24	39	50	13
48	74	37	37	45	29
49	76	43	33	45	31
50	81	34	47	59	22
51	88	36	52	60	28

Vanus küsitluse ajal	Kokku	Mehed	Naised	Eestlased	Mitte-eestlased
52	84	44	40	47	37
53	85	46	39	51	34
54	81	48	33	55	26
55	78	32	46	50	28
56	79	43	36	50	29
57	81	36	45	54	27
58	59	25	34	42	17
59	89	44	45	56	33
60	76	37	39	57	19
61	68	36	32	44	24
62	61	37	24	45	16
63	50	16	34	35	15
64	55	20	35	46	9
65	46	34	12	39	7
66	75	25	50	65	10
67	72	30	42	55	17
68	71	38	33	47	24
69	54	26	28	33	21
70	74	35	39	46	28
71	69	32	37	47	22
72	54	24	30	34	20
73	61	28	33	44	17
74	42	21	21	30	12
75	41	20	21	29	12
76	5	3	2	4	1
<b>Kokku</b>	<b>4181</b>	<b>2016</b>	<b>2165</b>	<b>2971</b>	<b>1210</b>

## LISA 2. Üldkogumi ja valimi suurus piirkonna, soo ja vanusrühma järgi ning kaasamistõenäosus

Kihi nr	Piirkond	Sugu	Vanusrühm	Üldkogum	Valim	Kaasamis- tõenäosus
1	Harjumaa	Mehed	15-34	77289	592	0,00766
2			35-54	67801	486	0,00717
3			55-74	43990	291	0,00662
4		Naised	15-34	75646	554	0,00732
5			35-54	75595	534	0,00706
6			55-74	65223	440	0,00675
7	Ida-Virumaa, Tartumaa, Pärnumaa	Mehed	15-34	60165	435	0,00723
8			35-54	52779	391	0,00741
9			55-74	34243	240	0,00701
10		Naised	15-34	58887	430	0,00730
11			35-54	58846	395	0,00671
12			55-74	50772	340	0,00670
13	Ülejäänud maakonnad	Mehed	15-34	59911	424	0,00708
14			35-54	52556	384	0,00731
15			55-74	34099	244	0,00716
16		Naised	15-34	58638	359	0,00612
17			35-54	58598	388	0,00662
18			55-74	50558	340	0,00672



### LISA 3. Uuringu andmete rahvusvaheline võrreldavus: kuriteoliigid ning koondnäitajad, mille puhul on võimalik Eesti andmete võrdlemine rahvusvaheliste näitajatega<sup>164</sup>

	Kuriteo ohvriks langenud isikute osakaal (10 kuriteoliiki) <sup>165</sup>	Juhtumite arv 100 inimese kohta (9 kuriteoliiki) <sup>166</sup>	Kuriteost politseile teatanute osakaal (5 kuriteoliiki)	Kuriteost teatanute rahulolu politseiga juhtumi lahendamisel (5 kuriteoliiki)
Autovargus	X	X		
Vargus autost	X	X	X	X
Mootorratta-, motoroller- või mopeedivargus	X	X		
Jalgrattavargus	X	X	X	
Vargus kodust	X	X	X	X
Varguskatse kodust	X		X	
Isiklike esemete vargus	X	X	X	
Röövimine	X	X		X
Kallaletung või ähvardamine	X	X		X
Seksuaalkuriteod ja -intsidendid	X	X		X

<sup>164</sup> Põhineb Euroopa Liidu 2004.–2005. aasta ohvriuuringu tulemusi käsitleval väljaandel (Dijk jt, 2007). Autovandlismi puudutavad küsimused jäeti sellest uuringust välja ning seetõttu koondnäitajad seda kuriteoliiki ei hõlma.

<sup>165</sup> Kõik kuriteoliigid olid esindatud kõigis viies rahvusvahelises uuringus ajavahemikus 1989–2005.

<sup>166</sup> Sama märkus.

## LISA 4. Uuringus kasutatud kuriteoliigid ning jaotumine koondnimetajate alla

	Ohvriks lange- mise üldtase	Vara- vastased kuriteod	Sõidu- kiga- seotud kuriteod	Murd- vargused või muud vargused	Vägivallla- kuri- teod <sup>167</sup>	Grupeeri- mata
<b>Kuriteod kogu leibkonna vastu</b>						
Autovargus	X	X	X			
Vargus autost	X	X	X			
Autovandalism	X	X	X			
Mootorratta-, motorrolleri- või mopeedivargus	X	X	X			
Jalgrattavargus	X	X	X			
Vargus kodust	X	X		X		
Varguskatse kodust	X	X				
Vargus suvilast, maakodust või aiamaalt	X	X		X		
Vargus garaazist, kuurist või varjualusest	X	X		X		
<b>Vastajaga isiklikult toimunud sündmused (ei hõlma leibkonna teiste liikmetega toimunut)</b>						
Isiklike asjade vargus	X	X				
Röövimine	X	X			X	
Kallaletung või ähvardamine	X				X	
Seksuaalne ahistamine	X				X	
Tarbija petmine						X
Altkäemaksu soovimine						X
Narkootikumide pakkumine						X

<sup>167</sup> Statistikaameti avaldatud materjalides on vägivallakuritegude ja isikuvastaste kuritegude all arvestatud ka seksuaalset ahistamist, kuid käesolevas aruandes mitte, sest on soovitud säilitada võrreldavus varasemate uuringutega.

## Sarjas „Kriminaalpoliitika uuringud“ varem ilmunud:

	Pealkiri	Autorid	Aasta
1	Rahvusvaheline kuriteoohvrite uuring Eestis 2004	Jüri Saar, Anna Markina, Kait Oole, Aigi Resetnikova	2005
2	Korruptsioon Eestis: kolme sihtrühma uuring 2004	Mari-Liis Liiv	2005
3	Kuritegevust mõjutavad sotsiaal-majanduslikud ja demograafilised tegurid	Toomas Raus, Liis Timmusk	2005
4	Kuritegevus Eestis 2006	Mari-Liis Liiv (toimetaja), autorite kollektiiv	2007
5	Eesti alaealiste hälbiv käitumine	Anna Markina, Beata Šahverdov-Žarkovski	2007
6	Korruptsioon Eestis: kolme sihtrühma uuring 2006	Mari-Liis Liiv, Kadri Aas	2007
7	Ülevaade kuriteoennetuse planeerimisest	Jim Hilborn	2007
8	Kuritegevus Eestis 2007	Mari-Liis Sööt (toimetaja), autorite kollektiiv	2008
9	Ettevõtete kokkupuuted kuritegevusega	Andri Ahven, Andu Rämmer, Kadri Rootalu, Rein Murakas	2008
10	Kuritegevus Eestis 2008	Andri Ahven, Jarno Jakobson, Urvo Klopets, Anne Kruusement, Eyke Laur, Astrid Laurendt-Hanioja, Külli Luha, Heli Rennik, Jako Salla, Mari-Liis Sööt, Kaire Tamm, Brit Tammiste	2009
11	Retsidiivsus Eestis	Andri Ahven, Jako Salla, Siim Vahtrus	2010
12	Kuritegevus Eestis 2009	Andri Ahven, Jarno Jakobson, Urvo Klopets, Anne Kruusement, Anu Leps, Heli Rennik, Jako Salla, Laidi Surva, Mari-Liis Sööt, Kaire Tamm	2010
13	Korruptsioon Eestis: kolme sihtrühma uuring 2010	Mari-Liis Sööt, Kärt Vajakas	2010

Ohvriuuringu koduleht: [www.just.ee/ovu](http://www.just.ee/ovu)

